

ODORNÉ STANOVISKO

Viažuce sa k možnostiam odškodnenia občanov regiónu Zemplín za ujmy vyplývajúce zo znečistenia ich prostredia polychlórovanými bifenylmi

Spracovatelia:

doc. JUDr. Marianna Novotná, PhD. mim. prof. (časť II a III)

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Katedra občianskeho a obchodného práva

Mgr. Veronika Zoričáková, PhD. (časť II a III)

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Katedra občianskeho a obchodného práva

doc. JUDr. Michal Maslen, PhD. (časť I)

Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta

Katedra správneho práva, práva životného prostredia a finančného práva

Jakub Popík, Tomáš Púchly

"Právna analýza bola zhotovená na objednávku Právnickou fakultou Trnavskej univerzity v Trnave."

ÚVOD

Právo na priaznivé životné prostredie garantuje občanom a občiankám Slovenska nielen Ústava, ale aj zmluvy o Európskej únii. Právo na zdravé životné prostredie uznáva ako ľudské právo aj OSN.

Ak je však toto právo v nejakom prípade na Slovensku porušované, a to dokonca dlhodobo, akoby neexistoval mechanizmus ako sa občania na individuálnej úrovni môžu dočkať odškodnenia.

Za jeden z najhorších prípadov porušovania práva na priaznivé životné prostredie považujem na Slovensku kontamináciu okolia Chemko Strážske polychlórovanými bifenyli (PCB). Tieto celosvetovo zakázané toxické látky aj 38 rokov po ukončení ich výroby v Chemku pre nečinnosť ako štátu tak súkromného sektora kontaminujú okolie. Následkom sú mnohými štúdiami preukázané zdravotné dopady na obyvateľov a obyvateľky regiónu, ale aj ekonomické dopady v podobe napríklad nižších hodnôt nehnuteľností v tejto oblasti.

Za tento stav už desaťročia nikto neberie zodpovednosť. Politici a političky sa chodia fotiť k sudom, ale väčšina z nich ešte stále kontaminuje životné prostredie. Súkromný sektor sa snaží dať od problému ruky preč a tvári sa ako mŕtvy chrobák. A ľudia trpia. Doslovne.

Preto som oslovil odborníčky a odborníkov z Právnickej fakulty Trnavskej Univerzity, aby preskúmali možnosti, ktoré poskytuje slovenský právny poriadok na domáhanie sa odškodnenia ľudí, ktorí sú touto kontamináciou postihnutí.

Spravodlivosť musí konečne na Slovensku byť aj tá environmentálna.

Martin Hojsík

europoslanec Renew Europe,
podpredseda hnutia Progresívne Slovensko

Túto právnu analýzu venujem prof. MUDr. Tomášovi Trnčovi, DrSc. zo Slovenskej zdravotníckej univerzity v Bratislave, ktorého mnoholetý inovatívny výskum priniesol dôležité poznatky o rozsahu a závažnosti znečistenia prostredia regiónu Zemplín PCB, neúnavná informačná činnosť zvýšila povedomie o znečistení PCB na Slovensku a ktorý mi prvý vnukol myšlienku analyzovať právne možnosti odškodnenia miestnych obyvateľov zasiahnutých touto záťažou.

Venujem ju aj ďalším vedcom a vedkyniam, ktorí realizovali výskum znečistenia PCB a jeho vplyvu na zdravie ľudí so zameraním na región Zemplína, za všetkých si dovoľujem spomenúť doc. Ing. Maximiliána Strémyho, PhD., MUDr. Ľubicu Murínovú PhD., Ing. Antona Kočana, PhD., RNDr. Soňu Wimmerovú, PhD., PhDr. Denisu Richterovú, PhD. a ďalších.

ZADANIE

Staré zátáže s PCB látkami v regióne Zemplín:

Názov environmentálnej zátáže	Register	Identifikátor	Obec	Okres
MI (011) / Strážske - Chemko - časť výrobného areálu	Register A	SK/EZ/MI/493	Strážske	Michalovce
MI (012) Strážske - Chemko - odpadový kanál	Register B	SK/EZ/MI/494	Strážske	Michalovce
VT (024) Poša – odkalisko Chemka Strážske	Register B	SK/EZ/VT/1030	Poša	Vranov nad Topľou
MI/2006 Vôľa - Laborec pod Strážskym – kontaminácia PCB látkami	Register A	SK/EZ/MI/2006	Vôľa	Michalovce

Ciele:

- Identifikovať negatívne zásahy do práv občanov regiónu Zemplín z dôvodu znečistenia ich prostredia polychlórovanými bifenylymi (PCB).
- Nájsť spôsob ako dosiahnuť pre ľudí v regióne Zemplín prístup k finančnému odškodneniu za znečistenie toxickými PCB látkami respektíve inej primeranej forme kompenzácií.

Kontext:

Znečistenie Zemplína PCB látkami má preukázané negatívne zdravotné a ekonomické dôsledky na miestnych ľuďoch. Obyvatelia Zemplína majú v kontaminovaných oblastiach časť miestnych potravín, predovšetkým živočíšneho pôvodu, znečistených PCB látkami.

Úrad verejného zdravotníctva SR zasielal vo februári 2020 informačný leták o PCB miestnym občanom v štyroch okresoch Zemplína, v ktorom miestnej verejnosti odporúča váhou svojej autority:

- Pri chytaní rýb sledujte upozornenia, v prípade ak v lokalite prebieha lov rýb výhradne v režime „chyt' a pust'“, ryby nekonzumujte
- Nejedzte ryby z rybníkov, ani z nádrží vodných tokov kontaminovaného územia
- Nechovajte zvieratá voľne vonku v kontaminovanej oblasti
- Nekonzumujte domáce produkty živočíšneho pôvodu z kontaminovaných oblastí, ktoré obsahujú veľa tuku (masť, vajíčka, syry, mäso, údené mäsové výrobky...).
- Kupujte potraviny z obchodných reťazcov.
- Nepoľujte na divú zver a nejedzte mäso z poľovačiek z kontaminovaného územia (resp. žiadajte o potvrdenie ŠVaPS dokladujúce na základe analýz bezpečnosť daného mäsa).
- Už od roku 2002 bol rybársky revír zmenený na revír „chyt' a pust'“ (teda bola zakázaná možnosť privlastniť si ulovenú rybu a skonzumovať ju) a bolo zastavené pravidelné zarybňovanie z dôvodu nálezů zvýšeného obsahu PCB látok v rybách .
- Už od roku 1998 vedecko-výskumné štátne centrá predkladajú štúdie o negatívnych dôsledkoch znečistenia Zemplína toxickými PCB látkami na zdravie ľudí. Štúdiá z rokov 1997 – 1998 zistila, že priemerná hladina v telách obyvateľov okresu Michalovce bola takmer 4-krát vyššia oproti

porovnávanému okresu Stropkov. Vyšetrenia štítnej žľazy poukázali na súvislosť medzi zvýšenými hladinami PCB a narušením štruktúry a funkcie štítnej žľazy. Výskum z rokov 2001 – 2004 zistil vplyv koncentrácií PCB látok na výskyt cukrovky. Vyšetrením sluchu u detí zistili možné poškodenie vývoja sluchu ako následok ich vystavenia toxickým PCB látkam. V psychologických testoch sa zistilo, že deti s vyššími hladinami PCB mali zhoršený výkon v pamäťových testoch, zhoršené skóre negatívnych aktivít správania v škole ako u detí s nižšou expozíciou PCB. Analýza realizovaná v rokoch 2013 – 2016 preukázala, že veľká časť obyvateľstva na Zemplíne je stále vystavená toxickým PCB látkam nad odporúčané kritické zdravotné hodnoty. Vystavenie populácie východného Slovenska toxickým PCB látkam je podľa odborníkov najvyššie na svete.

Otázky:

1. Môžu sa dostať občania zasiahnutí znečistením PCB na Zemplíne k finančnému odškodneniu aj na základe v súčasnosti platných legislatívnych predpisov a ekonomických nástrojov?
2. Ak áno a existuje viacero takýchto právnych ustanovení alebo ekonomických nástrojov poskytujúcich viacero možností, ktorý je pre odškodnenie občanov regiónu Zemplín najoptimálnejší?
3. Ak nie, môžu sa pokúšať občania zasiahnutí znečistením PCB na Zemplíne k odškodneniu prostredníctvom žaloby? Ak áno, na koho a na základe akých právnych predpisov (ktoré právne ustanovenia to umožňujú a o čo by sa mali v žalobe oprieť)?
4. Ak nie je možné v rámci doterajšej a aktuálnej legislatívy domôcť sa zo strany miestnych občanov odškodnenia, resp. odškodnenia v relevantnej výške, môžu sa domôcť iných foriem kompenzácií resp. vynahradenia ujmy?

OBSAH

ČASŤ I

POSÚDENIE ZNEČISŤOVANIA ZLOŽIEK ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA PCB LÁTKAMI Z POHLADU NORIEM SPRÁVNEHO PRÁVA V NADVÄZNOSTI NA CIVILNOPRÁVNE NÁROKY POŠKODENÝCH

I.1 Systém právnej úpravy

I.2 Aké sú všeobecné povinnosti vzťahujúce sa k odstráneniu odpadu, starých záťaží ako vlastníka pozemku?

I.3 Aký je vzťah a pôsobenie uznesenia vlády SR o určení povinnej osoby k zákonným povinnostiam vlastníka environmentálne zaťaženého pozemku?

I.4 Má Ministerstvo životného prostredia SR ako príslušné ministerstvo podľa § 5 ods. 7 zákona č. 409/2011 Z. z. na odstránenie starej záťaže/ ustanovenú lehotu? Ak áno, aká lehota sa uplatňuje?

I.5 Možnosti prístupu verejnosti k súdnej žalobe týkajúcej sa povinnosti odstrániť environmentálne záťaže

I.6 Použitie zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí a problematika trvajúcich deliktov v kontexte prípadu CHEMKO Strážske

ČASŤ II

POTENCIÁLNE SÚKROMNOPRÁVNE NÁROKY NA NÁHRADU UJMY OSÔB DOTKNUTÝCH NEPRIAZNIVÝM VPLYVOM PCB LÁTOK

II.1 SÚKROMNOPRÁVNE NÁROKY VOČI SUBJEKTOM CHEMKO, A.S. STRÁŽSKE V LIKVIDÁCII, TP 2, S.R.O. A EKOLOGICKÉ SLUŽBY, A.S.

II.1.1 Nároky plynúce z práv na ochranu osobnosti

- a) Právo na primerané životné prostredie ako osobnostné právo
- b) Subjekt zodpovedný za následky zásahu do osobnostného práva
- c) Predpoklady vzniku nárokov plynúcich zo zásahu do osobnostného práva
- d) Premlčanie

II.1.2 Nároky plynúce z osobitných skutkových podstát sprísnenej zodpovednosti za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou a prevádzkovou činnosťou

II.1.2.1 Zodpovednosť za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou

- a) Zvlášť nebezpečná prevádzka
- b) Vznik zodpovednosti
- c) Prevádzkovateľ zvlášť nebezpečnej prevádzky ako zodpovedný subjekt
- d) Možnosť oslobodenia sa prevádzkovateľa od zodpovednosti (liberácia)

II.1.2.2 Zodpovednosť za škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou

- a) Povaha zodpovednosti
- b) Vymedzenie prevádzkovej činnosti
- c) Zbavenie sa zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou

II.2 SÚKROMNOPRÁVNE A INÉ NÁROKY NA NÁHRADU ŠKODY VOČI ŠTÁTU

II.2.1 Právo na náhradu škody a na náhradu nemajetkovej ujmy voči štátu

- a) Intertemporálne ustanovenia
- b) Nesprávny úradný postup
- c) Žalovateľné nároky – ujma na zdraví, nemajetková ujma
- d) Príčinná súvislosť medzi nesprávnym úradným postupom a škodou, resp. nemajetkovou ujmov
- e) Premlčanie práva na náhradu škody
- f) Procesné uplatnenie nárokov

II.3 PRÁVNE INŠTITÚTY, KTORÉ SA MÔŽU JAVIŤ VO VZŤAHU K NÁROKOM POŠKODENÝCH AKO PROBLEMATICKÉ A ICH PRÁVNE KOREKTNÉ RIEŠENIE

II.3.1 Ustálenie príčinnej súvislosti

- a) Vymedzenie problému
- b) Riešenie problému
- c) Predispozícia poškodeného na vznik ujmy na zdraví
- d) Doktrína straty šance a problematika požiadavky preukázania kauzality „s istotou“

II.3.2 Pluralita zodpovedných subjektov

- a) Všeobecné pravidlá
- b) Špecifické prípady plurality subjektov

II.3.3 [Spolu]zapríčinenie ujmy poškodeným

II.3.4 Premlčanie práva na náhradu škody

II.4 ZODPOVEDNOSŤ ŠTÁTU ZA NESPRÁVNU IMPLEMENTÁCIU PRÁVA EÚ

- a) Identifikácia nesprávnej transpozície
- b) Podmienky uplatnenia zodpovednosti členského štátu za porušenie práva EÚ
- c) Aplikovateľné pravidlá
- d) Rozsah poskytovanej náhrady škody
- e) Premlčanie práva na náhradu škody

ČASŤ III

ZÁVERY K MOŽNOSTI ODŠKODNENIA OBYVATEĽOV DOTKNUTÉHO REGIÓNU ZNEČISTENÍM PCB LÁTKAMI A ODPOVEDE NA POLOŽENÉ OTÁZKY

VYHLÁSENIE SPRACOVATEĽOV ANALÝZY

Právna analýza obsiahnutá v tomto odbornom stanovisku vychádza z právneho stavu ku dňu 28. 2. 2022 a je založená na verejne dostupných údajoch, informáciách získaných na základe žiadostí o sprístupnenie informácií podľa zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám ako aj informáciách a údajoch poskytnutých priamo zadávateľom.

Právna analýza sa opiera o právny názor predkladateľov tohto odborného stanoviska vypracovaný v súlade s odbornou starostlivosťou a na základe najnovších vedeckých poznatkov v tejto právnej oblasti.

Nepredstavuje však garanciu, že o nárokoch v prípade súdneho sporu skutočne bude rozhodnuté podľa právnych názorov prezentovaných spracovateľmi v tejto analýze, keďže definitívne rozhodnutie závisí nielen od oveľa podrobnejšie zisteného skutkového stavu, než z akého bolo vychádzané v tomto stanovisku, ale je ovplyvnené tiež procesným vedením sporu, unesením resp. neunesením dôkazného bremena o tvrdených skutočnostiach a v neposlednom rade je výsledkom jedinečného právneho názoru tých, ktorí vo veci rozhodujú.

Predložené odborné stanovisko predstavuje analýzu možných interpretačných riešení pre uplatnenie nárokov dotknutých subjektov.

ÚVOD

Predkladaná právna analýza obsiahnutá v tomto odbornom stanovisku a viažuca sa k možnostiam odškodnenia občanov regiónu Zemplín za ujmy vyplývajúce zo znečistenia ich prostredia PCB látkami je svojou povahou, zameraním a mierou komplexnosti precedenčnou a jedinou štúdiou svojho druhu mapujúcou civilnoprávne možnosti a mechanizmy poskytnutia kompenzácie vzniknutých ujím osobám žijúcim v oblastiach kontaminovaných PCB látkami na úrovni Slovenskej republiky a (pokiaľ je spracovateľom známe) i v širšom európskom priestore.

Na rozdiel od situácie v USA, kde súdy už viackrát rozhodli o povinnosti spoločnosti Monsanto ako výrobcu PCB resp. spoločnosti Bayer, ktorá v r. 2018 spoločnosť Monsanto prevzala, nahradiť ujmu spôsobenú nielen na životnom prostredí ale aj ujmu na zdraví v individuálnych prípadoch žalôb fyzických osôb, ktorá týmto osobám vznikla v dôsledku dlhodobej expozície PCB látkami¹, v európskom priestore možno v súvislosti s PCB expozíciou a následnou ujmovou na zdraví identifikovať skôr žaloby voči vlastníkom/prevádzkovateľom budov s PCB záťažou (najmä školské zariadenia) v nadväznosti na porušenie ich zákonných povinností vo vzťahu k zariadeniam obsahujúcim PCB.

Skutková situácia na Slovensku, z ktorej vychádza analýza, je v tomto kontexte špecifická tak svojou povahou ako aj rozsahom. A to najmä z pohľadu toho, že na základe vedeckých štúdií realizovaných vo vzťahu k environmentálnej kontaminácii polychlórovanými bifenyli, bola v oblasti východného Slovenska v areáli bývalého podniku Chemko Strážske, š. p. identifikovaná jedna z najvyšších úrovní kontaminácie PCB látkami na svete, pričom rozsah expozície PCB látkami môže siahť až cca 70 km od pôvodného zdroja kontaminácie v závislosti od smeru od zdroja a mikroklimatických charakteristík danej oblasti,² pričom významnou mierou zasahuje obývané oblasti.

V rámci takto dotknutých oblastí boli analyzované ako zdroje kontaminácie okrem zložiek životného prostredia - pôdy a vody aj zvieratá z prídumových chovov, vysoká zver v zvernici Strážske a domáce produkty,³ hodnota ktorých je v dôsledku vysokých koncentrácií PCB a obmedzeniu možnosti obvyklého využitia znížená, čo z hľadiska práva predstavuje kompenzovateľnú ujmu na majetku dotknutých osôb.

Vedecké štúdie (pozri najmä Wimmerová, S. et al., 2015⁴ a Strémy, M. et al., 2019⁵) zamerané na detekovanie hodnôt PCB v krvnom sére osôb v dotknutých oblastiach preukázali významné zvýšenie týchto hodnôt oproti limitom stanoveným francúzskou Agentúrou pre bezpečnosť potravín (ANSES),⁶ Európskym úradom pre bezpečnosť potravín (EFSA) a nemeckou Komisiou pre ľudský biomonitoring (HBC),⁷ čo z hľadiska práva predstavuje v prípadoch vzniku ujmy na zdraví takýchto subjektov významné vodítko pre ustálenie právne relevantnej príčiny vzniku prípadnej ujmy na zdraví štatisticky naviazanej na expozíciu PCB.

Predkladané odborné stanovisko sa v súlade so zadaním nezameriava primárne na identifikáciu a možnosti kompenzácie vzniknutých environmentálnych ujím v oblasti práva životného prostredia (nevyhnutné konotácie sú však súčasťou časti I odborného stanoviska), ale na identifikáciu potenciálnych individuálnych nárokov

¹ Posledný z prípadov z novembra 2021, kedy súd v Seattli priznal žiakom, rodičom a pracovníkom miestnej školy náhradu škody vo výške 62 mil. USD (54 mil. Eur) za ujmu na zdraví v dôsledku expozície PCB.

² Pozri bližšie Wimmerová, S. et al.: The spatial distribution of human exposure to PCBs around a former production site in Slovakia. In: Environ Sci Pollut Res Int., 22 (19), 2015, s. 14405-14415, dostupné na <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26250810/>, Strémy, M. et al.: The spatial distribution of congener-specific human PCB concentrations in a PCB-polluted region. In: Sci Total Environ., 651 (Pt 2), s. 2292-2303, dostupné na <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30332662/>.

³ Pozri napr. Kočan A, Petřík J, Jursa S, Chovancová J, Drobná B. Environmental Contamination with Polychlorinated Biphenyls in the Area of Their Manufacture in Slovakia. Chemosphere. 2001, 43, 595–600.

⁴ Wimmerová, S. et al.: The spatial distribution of human exposure to PCBs around a former production site in Slovakia. In: Environ Sci Pollut Res Int., 22 (19), 2015, s. 14405-14415, dostupné na <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/26250810/>

⁵ Strémy, M. et al.: The spatial distribution of congener-specific human PCB concentrations in a PCB-polluted region. In: Sci Total Environ., 651 (Pt 2), s. 2292-2303, dostupné na <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/30332662/>

⁶ Koncentráciu polychlórovaných bifenylov v krvi pre ženy v reprodukčnom veku, teda do 45 rokov, 700 nanogramov PCB na gram tuku v krvi a pre mužov a staršie ženy 1 800 nanogramov.

⁷ SR nemá normy pre úroveň hladiny PCB v krvnom sére.

poškodených na náhradu majetkovej a nemajetkovej ujmy spôsobenej expozíciou PCB a posúdením právneho rámca a mechanizmov ich uplatňovania.

Právna analýza vychádza vo vzťahu k potenciálnym nárokom poškodených z viacerých možných línií zodpovednostných vzťahov, ktoré sa na základe skutkovej a právnej analýzy javia byť na základe právneho názoru spracovateľov analýzy z civilnoprávneho hľadiska ako prípustné prostriedky a mechanizmy kompenzácie poškodených subjektov.

Jednotlivé línie uvažovaných zodpovednostných vzťahov vrátane identifikácie potenciálnych zodpovedných subjektov, právneho základu a podmienok pre prípustnosť nárokov poškodených tvoria časti II.1 a II.2 odborného stanoviska.

Ako právny základ, na podklade ktorého by bolo možné uplatňovať nároky poškodených na kompenzáciu ich ujmy, boli v stanovisku identifikované viaceré právne inštitúty – relatívne nový koncept práva na primerané životné prostredie ako súčasť katalógu osobnostných práv, chráneného okrem iného i prostredníctvom žaloby na poskytnutie primeraného finančného zadosťučinenia (peňažná kompenzácia) v prípade jeho porušenia, koncept sprísnenej objektívnej zodpovednosti prevádzkovateľa zvlášť nebezpečnej prevádzky (resp. koncept objektívnej zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou) a koncept zodpovednosti štátu za nesprávny úradný postup regulovaný na základe zákona č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov resp. na základe zákona č. 58/1969 Zb. o zodpovednosti za škodu spôsobenú rozhodnutím orgánu štátu alebo jeho nesprávnym úradným postupom, kedy sa javí, že štát v procese zisťovania a preskúmavania podozrení z porušenia právnych predpisov, ako aj v procese sanácie zistených environmentálnych škôd na viacerých úrovniach zlyhal, jednak z pozície subjektu zodpovedného prostredníctvom sektorových orgánov za kontrolu nad dodržiavaním právnych predpisov, jednak z pozície orgánu priamo zodpovedného za sanáciu existujúcich environmentálnych záťaží. Nad rámec zadania boli v časti II.4 načrtnuté z dôvodu zistení v časti I odborného stanoviska základné rysy potenciálnej zodpovednosti štátu za nesprávnu implementáciu práva EÚ týkajúce sa odpadovej smernice.

Stanovisko zároveň upozorňuje vo vzťahu k všetkým líniám nasvietených spôsobov uplatňovania nárokov poškodených na kompenzáciu vzniknutej ujmy možné limity dosiahnutia reálneho odškodnenia viažuce sa najmä k interpretačným problémom odvíjajúcim sa od právneho názoru súdu (najmä otázky kauzality vrátane špecifických prípadov príčinnosti a problému požiadaviek na preukazovanie kauzality, premlčania práv na náhradu škody a pod.), ktoré tvoria rizikový faktor spojený s potenciálnym neúspechom v spore.

Pre každý takýto výkladový problém vyskytujúci sa v odbornom stanovisku uvádzajú spracovatelia právne akceptovateľné riešenie, zodpovedajúce nezávislému akademickému právnomu názoru, formulovanému s odbornou starostlivosťou v súlade s najnovšími vedeckými poznatkami v oblasti práva.

Časť III odborného stanoviska obsahuje stručné zhrnutie záverov k možnosti odškodnenia obyvateľov regiónu dotknutého expozíciou PCB látkami a odpovede na otázky položené zadávateľom.

ČASŤ I

POSÚDENIE ZNEČISŤOVANIA ZLOŽIEK ŽIVOTNÉHO PROSTREDIA PCB LÁTKAMI Z POHL'ADU NORIEM SPRÁVNEHO PRÁVA V NADVÄZNOSTI NA CIVILNOPRÁVNE NÁROKY POŠKODENÝCH

I.1 Systém právnej úpravy

Bezpečné zneškodnenie nerecyklovateľného a nepoužiteľného odpadu bolo jedným z cieľov odpadovej politiky EÚ už na základe rezolúcie Rady zo 7. mája 1990 o odpadovej politike. Zároveň sa už v uvedenom období Únia ustálila v závere, že za účelom minimalizácie rizík, ktoré pre životné prostredie a ľudské zdravie predstavuje zneškodnenie PCB, sú nevyhnutné všeobecné predpisy týkajúce sa kontrolovaného zneškodnenia PCB a dekontaminácie alebo zneškodnenia zariadení. Za uvedeným účelom preto prijala smernicu Rady 96/59/ES zo 16. septembra 1996 o zneškodnení polychlórovaných bifenylov a polychlórovaných terfenylov (PCB/PCT). Predmetná smernica zakotvila cieľ prijatia opatrení súvisiacich so zneškodnením uvedených látok. Preambula smernice č. 96/59/ES vyjadruje cieľ zneškodniť PCB najneskôr do konca roku 2010.

Uvedený cieľ sa premietol aj do normatívnej časti predpisu. Podľa čl. 3 spomenutej smernice *„Bez toho, aby boli dotknuté medzinárodné záväzky členských štátov, prijímú členské štáty nevyhnutné opatrenia na zabezpečenie toho, aby boli použité PCB zneškodnené a PCB a zariadenia, obsahujúce PCB, aby boli dekontaminované alebo zneškodnené čo najskôr. Čo sa týka zariadení a v nich obsiahnutých PCB, ktoré podliehajú súpisu podľa článku 4 ods. 1, dekontaminácia alebo zneškodnenie sa musí vykonať najneskôr do konca roku 2010.“*

Uvedená smernica vymedzuje v čl. 2 písm. b) a c) pojmy „zariadenie obsahujúce PCB“ a „použité PCB“. Pojem „zariadenie obsahujúce PCB“ je vymedzený ako *každé zariadenie obsahujúce PCB alebo zariadenie, ktoré obsahovalo PCB (napríklad transformátory, kondenzátory, nádoby obsahujúce zvyškové množstvo látky) a ktoré nebolo dekontaminované. Zariadenie, ktoré podľa svojho typu môže obsahovať PCB, sa musí považovať za obsahujúce PCB, až kým nie je dôvod predpokladať opak.* Pojem „použité PCB“ definuje smernica ako *PCB, ktoré sa považuje za odpad podľa smernice 75/442/EHS.* Smernica Rady z 15. júla 1975 o odpadoch už ale nie je účinná a stratila platnosť 16. mája 2006. V čl. 1 však vymedzovala pojem odpad. Podľa uvedeného ustanovenia *„a) „odpad“ znamená akúkoľvek látku alebo predmet, ktoré držiteľ zneškodňuje alebo ktoré si vyžadujú zneškodnenie podľa platných vnútroštátnych právnych predpisov.“* Ďalej uvedené ustanovenie zakotvovalo definíciu pojmu zneškodňovanie a pod uvedený pojem zahŕňalo činnosti ako zber, triedenie, prepravu a úpravu odpadu, rovnako ako aj jeho skladovanie a ukladanie na povrch i pod povrch zeme. Uvedená smernica však vyvolala stav, ktorý umožňoval jednotlivým členským štátom prijímať odlišné predpisy a v oblasti odpadového hospodárstva sa nepoužívala jednotná terminológia.

Spomenutý predpis bol preto zrušený smernicou Európskeho parlamentu a Rady 2006/12/ES z 5. apríla 2006 o odpadoch, ktorá zakotvila primárny cieľ všetkých opatrení vzťahujúcich sa na odpadové hospodárstvo. Týmto cieľom by mala byť ochrana zdravia ľudí a ochrana životného prostredia pred škodlivým účinkom spôsobovaným zberom, prepravou, úpravou, skladovaním a odstraňovaním odpadov. Uvedené ciele sú zároveň aj v súlade s politikou životného prostredia v súčasnosti vymedzenou v čl. 191 ZFEÚ. Spomenutá smernica zadefinovala pojem odpad v čl. 1 bod. 1 písm. a), podľa ktorého *„odpad“ je akákoľvek látka alebo predmet v kategórii ustanovenej v prílohe I, ktorej sa jej držiteľ zbavuje, chce sa zbaviť alebo je povinný sa zbaviť.“*

Uvedená smernica však vyvolala prax nejednotného výkladu pojmu odpad, a preto bola zrušená a nahradená smernica Európskeho parlamentu a Rady 2008/98/ES z 19. novembra 2008 o odpade a o zrušení určitých smerníc. Podľa čl. 3 bod 1. uvedenej smernice: *„odpad“ je každá látka alebo vec, ktorej sa držiteľ zbavuje, chce sa jej zbaviť, alebo je povinný sa jej zbaviť.* Bod 2 uvedeného článku zároveň vymedzuje pojem nebezpečný odpad, ktorým sa rozumie *odpad, ktorý má jednu alebo viac nebezpečných vlastností uvedených v prílohe III.* Nebezpečnosť odpadu

je v prílohe III smernice viazaná na jeho účinky na zdravie, alebo na zložku životného prostredia, či napr. ekosystém.

Čl. 13 poslednej odpadovej smernice zakotvuje povinnosti členských štátov prijať potrebné opatrenia s cieľom zabezpečiť, aby sa nakladanie s odpadom vykonávalo bez ohrozovania zdravia ľudí, poškodzovania životného prostredia, a najmä:

- a) bez rizika pre vodu, ovzdušie, pôdu, rastliny alebo živočíchy;
- b) bez obťažovania okolia hlukom alebo zápachmi; a
- c) bez nepriaznivého vplyvu na krajinu alebo miesta osobitného záujmu.

V uvedenom kontexte je členský štát povinný rovnako aj nakladať s nebezpečným odpadom. Túto povinnosť mu zakotvuje čl. 17 odpadovej smernice.⁸ Účelom uvedenej povinnosti je najmä zavedenie efektívneho systému vynucovania dodržiavania právnych povinností v oblasti odpadového hospodárstva a vytvorenie systému sankcií podľa čl. 36 odpadovej smernice.

Podľa uvedeného ustanovenia „1. Členské štáty prijímú potrebné opatrenia, aby zakázali opustenie odpadu, neriadené skládkovanie odpadu alebo nekontrolované nakladanie s ním. ... 2. Členské štáty ustanovia sankcie uplatniteľné v prípade porušenia ustanovení tejto smernice a prijímú všetky opatrenia potrebné na ich vykonanie. Sankcie musia byť účinné, primerané a odrádzajúce.“

Transpozičnú lehotu na zavedenie spomenutých ustanovení do právnych poriadkov jednotlivých členských štátov zakotvilo ustanovenie čl. 40 odpadovej smernice, podľa ktorého:

„1. Členské štáty uvedú do účinnosti zákony, iné právne predpisy a správne opatrenia potrebné na dosiahnutie súladu s touto smernicou do 12. decembra 2010. Členské štáty uvedú priamo v prijatých opatreniach alebo pri ich úradnom uverejnení odkaz na túto smernicu. Podrobnosti o odkaze upravia členské štáty.

2. Členské štáty oznámia Komisii znenie hlavných ustanovení vnútroštátnych právnych predpisov, ktoré prijímú v oblasti pôsobnosti tejto smernice.“

Treba povedať, že Slovenská republika prevzala smernicu Rady 96/59/ES zo 16. septembra 1996 o zneškodnení polychlórovaných bifenylov a polychlórovaných terfenylov (PCB/PCT) do úpravy zákona č. 223/2001 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov a následne uvedenú smernicu premietla aj do úpravy zákona č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Otázka správnej transpozície smerníc je však zložitejšia. Samotná smernica o PCB/PCT zakotvila transpozičnú lehotu na dosiahnutie súladu s jej ustanoveniami v lehote 18 mesiacov po jej prijatí. V uvedenej oblasti existujú už aj rozhodnutie Súdneho dvora EÚ (predtým ESD). Súd už rozhodoval vo veciach C-454/01 (Komisia proti Nemecku), C-185/02 (Komisia proti Portugalsku), C-508/06 (Komisia proti Malte, v ktorom konštatoval porušenie povinnosti ustanovenej smernicou o PCB/PCT, t. j.

- porušenie povinnosti vypracovať alebo oznámiť Komisii v určených lehotách plány na dekontamináciu alebo zneškodnenie spísaných zariadení obsahujúcich PCB/PCT.

Rovnako Súd napr. konštatoval vo veci C-246/07 (Komisia proti Švédsku), že členské štáty majú rešpektovať jednotný postup Spoločenstva vo veci výkladu a aplikácie Štokholmského dohovoru o perzistentných organických látkach. Uvedený rozsudok súvisí aj s aplikáciou čl. 3 smernice PCB/PCT, ktorý ustanovuje lehotu zneškodnenia PCB/PCT v zariadeniach do konca roka 2010, a to bez ohľadu na medzinárodné záväzky členských štátov. **Uvedené rozhodnutia a úpravu treba vykladať aj v systéme záväzkov odpadovej smernice, ktorá zakotvila transpozičnú lehotu do 12. decembra 2010, a to nielen vo vzťahu k legislatívnym opatreniam, právnym predpisom, ale aj vo vzťahu k správnym (administratívnym opatreniam).** Uvedenému tvrdeniu svedčí aj

⁸ „Členské štáty prijímú potrebné kroky na zabezpečenie toho, aby sa produkcia, zber a preprava nebezpečného odpadu, ako aj jeho skladovanie a úprava, vykonávali za podmienok zaručujúcich ochranu životného prostredia a zdravia ľudí s cieľom splniť ustanovenia článku 13 vrátane krokov na zabezpečenie sledovateľnosti od výroby až po konečné určenie a kontroly nebezpečného odpadu s cieľom splniť požiadavky článkov 35 a 36.“

pôsobnosť odpadovej smernice, ktorá sa vzťahuje na použité PCB a je možné ju aplikovať aj na problematiku dotknutej lokality Zemplína.

Vyššie označené zadanie poukazuje na existenciu starých environmentálnych záťaží v lokalite Zemplín na Východnom Slovensku. Problémom uvedených záťaží je v prvom rade skutočnosť, že iba dve lokality sú klasifikované ako **environmentálna záťaž**, čo vyplýva z ich zaradenia do **registra B** v rámci informačného systému environmentálnych záťaží.

Lokality zaradené do **registra A** majú v súčasnosti klasifikáciu **pravdepodobná záťaž**, čo znamená, že v uvedených lokalitách ide o stav územia, kde sa dôvodne predpokladá prítomnosť environmentálnej záťaže. Na uvedenom území teda musia prebehnúť prieskumné práce podľa zákona č. 569/2007 Z. z. o geologických prácach (geologický zákon). Prieskumom sa majú zistiť alebo overiť pravdepodobné environmentálne záťaže a navrhnúť sanačné opatrenia.

Vláda SR v uvedenej oblasti prijala:

1) Uznesenie č. 752 z 2. decembra 2020 k návrhu na prijatie opatrení na riešenie krízovej situácie v súvislosti s ohrozením zdravia II. stupňa v lokalite Chemko, a. s. Strážske

Uvedeným uznesením vláda SR poverila

- a) Ministra vnútra SR na riadenie záchranných prác na zamedzenie šírenia a pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti v lokalite Chemko, a. s. Strážske. Zároveň (bod B.2) mu uložila povinnosť zabezpečiť" potrebný výskum, vypracovanie potrebných odborných materiálov a analýz najlepších technologických postupov nevyhnutných pre zabezpečenie a korektné vykonanie záchranných prác.
- b)
- c) Ministra životného prostredia zadefinovať zadanie na zabezpečenie plnenia úlohy v bode B.2 tohto uznesenia, ktoré v prospech Ministerstva vnútra SR bude vykonávať Štátny geologický ústav Dionýza Štúra a v zmysle Rámcovej zmluvy o spolupráci vo vzdelávaní, vedeckovýskumnej činnosti a technickom rozvoji Slovenská technická univerzita so sídlom v Bratislave

2) Uznesenie č. 559 z 29. septembra 2021 k Informácii o postupe riešenia mimoriadnej situácie vyhlásenej v súvislosti s ohrozením verejného zdravia II. stupňa v lokalite Chemko, a. s. Strážske a návrh riešenia mimoriadnej situácie.

Uvedeným uznesením vláda SR poverila ministra vnútra SR a ministra životného prostredia SR nasledovnými úlohami

- B.1. riešiť vyhlásenú mimoriadnu situáciu v lokalite Chemko, a. s. Strážske, v súlade s postupom navrhnutým v tomto materiáli od 30. septembra 2021
- B.2. spoločne zabezpečiť prípravu návrhu zmluvy o výpožičke pozemku, ktorý bude kontajnerovým stojiskom, pričom vypožičiavateľom budú popri spoločnosti Chemko, a. s. Strážske aj Ministerstvo vnútra SR a Ministerstvo životného prostredia SR a zabezpečiť zaslanie tohto návrhu ďalším zmluvným stranám do 15. októbra 2021.

Z dostupných informácií sa javí, že Ministerstvo životného prostredia SR porušilo záväzky vyplývajúce zo zákona č. 409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov vo veci preskúmania oznámenia a identifikácie environmentálnej záťaže (§ 2 ods. 5 až 8 zákona č. 409/2011 Z. z.) tým, že do dnešného dňa nie sú identifikované a klasifikované všetky environmentálne záťaže, ktoré sa na dotknutom území nachádzajú.⁹

Ustanovenie § 5 ods. 7 zákona č. 409/2011 Z. z. podľa ktorého „Ak nebolo možné určiť povinnú osobu, vláda Slovenskej republiky na návrh ministerstva rozhodne o tom, ktoré príslušné ministerstvo má zabezpečiť vykonanie povinností povinnej osoby podľa § 3 ods. 2 a 3.“, preto upravuje právomoc vlády prijať rozhodnutie o určení

⁹ Sprístupnenie informácií v zmysle zákona č. 211/2000 Z. z. o slobode informácií (ŽOI 71/2022, spis. č. 6286/2022-1.9.2) zo dňa 9.3.2022.

povinného ministerstva na vypracovanie a realizáciu plánu prác na odstránenie environmentálnej záťaže a na úhradu všetkých nákladov súvisiacich s vypracovaním a realizáciou uvedeného plánu prác. Vzhľadom na to, že nejde o rozhodnutie organizačnej povahy, ani o rozhodnutie operatívnej povahy, ale o rozhodnutie, ktorým sa poveruje konkrétny subjekt konkrétnymi úlohami a určuje osoba, ktorá má rozhodnutie vykonať, zastávame názor, že ide o rozhodnutie, ktoré musí mať formu uznesenia vlády SR.

K rovnakým záverom možno dôjsť aj po preštudovaní dôvodovej správy k zákonu č. 409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Dôvodová správa k § 3 tohto zákona uvádza, že „*Environmentálne záťaže bude potrebné sanovať. To však nie je možné bez stanovenia pôvodcu. V ustanovení sa definuje pôvodca ako ten, ktorý svojou činnosťou spôsobil environmentálnu záťaž. ... Ustanovenie upravuje aj prípad, kedy si pôvodca svoje povinnosti neplní a zároveň následkom neplnenia jeho povinností vzniká riziková situácia V tomto prípade vykoná povinnosti pôvodcu príslušné ministerstvo, pričom podľa § 6 ods. 8 o určení príslušného ministerstva pre danú záťaž rozhodne vláda Slovenskej republiky uznesením.*

Zároveň dôvodová správa k § 5 uvedeného zákona uvádza, „*určujú sa podrobnosti konania o určení povinnej osoby týkajúce sa začiatku konania, náležitostí návrhu, v prípade ak návrh podáva vlastník, užívateľ alebo správca nehnuteľnosti, na ktorej sa nachádza environmentálna záťaž. Krajský úrad životného prostredia konanie zastaví ak nie je možné určiť povinnú osobu. V takomto prípade rozhodne vláda Slovenskej republiky o určení príslušného ministerstva, ktoré bude zabezpečovať plnenie povinností povinnej osoby.*“ Aj keď v tomto prípade dôvodová správa výslovne nespomína formu uznesenia, skúmaný právny predpis treba aplikovať jednotne a systematicky ako určitý neporušený celok, a to aj preto, že ide o obdobnosť prípadov. V prvom prípade si povinná osoba neplní svoje povinnosti a v druhom prípade povinnú osobu nie je možné určiť. V oboch prípadoch rozhoduje vláda SR o určení príslušného ministerstva. Z tohto pohľadu preto ide o realizáciu ústavnoprávnych princípov ochrany životného prostredia vyjadrených v čl. 44 ods. 1, 2, 3 a 4 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorých

„(1) Každý má právo na priaznivé životné prostredie. ...

(2) Každý je povinný chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo. ...

(3) Nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky. ...

(4) Štát dbá o šetrné využívanie prírodných zdrojov, o ochranu poľnohospodárskej pôdy a lesnej pôdy, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov.“

Primárnu povinnosť zaručiť existenciu priaznivého stavu životného prostredia vo vzťahu k svojim občanom a zároveň povinnosť zaručiť svojim občanom aj efektívne právne nástroje na presadzovanie a ochranu životného prostredia **má predovšetkým štát.**

Prijatie rozhodnutia vlády SR o určení príslušného ministerstva podľa zákona č. 409/2011 Z. z. v nadväznosti na realizáciu povinností príslušných orgánov štátnej správy vo veci preskúmania oznámenia a identifikácie environmentálnej záťaže je tak realizáciou záväzku uvedeného v čl. 44 Ústavy Slovenskej republiky.

Uvedený mechanizmus rozhodovacej činnosti príslušných orgánov štátnej správy však podľa nášho názoru môže spĺňať povahu administratívnych opatrení v zmysle čl. 40 odpadovej smernice, a naznačuje preto nesprávnu transpozíciu Slovenskej republiky.

I.2 AKÉ SÚ VŠEOBECNÉ POVINNOSTI VZŤAHUJÚCE SA K ODSTRÁNENIU ODPADU, STARÝCH ZÁŤAŽÍ AKO VLASTNÍKA POZEMKU?

Ústavnoprávnu zásadu výkonu vlastníckeho práva ustanovuje čl. 20 ods. 3 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého „*Vlastníctvo zaväzuje. Nemožno ho zneužiť na ujmu práv iných alebo v rozpore so všeobecnými záujmami chránenými zákonom. Výkon vlastníckeho práva nesmie poškodzovať ľudské zdravie, prírodu, kultúrne pamiatky a životné prostredie nad mieru ustanovenú zákonom.*“¹⁰

Tento obsahový rámec dopĺňa aj podstata čl. 44 ods. 2, 3 a 4, podľa ktorých:

„(2) Každý je povinný chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo. ...

(3) Nikto nesmie nad mieru ustanovenú zákonom ohrozovať ani poškodzovať životné prostredie, prírodné zdroje a kultúrne pamiatky. ...

(4) Štát dbá o šetrené využívanie prírodných zdrojov, o ochranu poľnohospodárskej pôdy a lesnej pôdy, o ekologickú rovnováhu a o účinnú starostlivosť o životné prostredie a zabezpečuje ochranu určeným druhom voľne rastúcich rastlín a voľne žijúcich živočíchov.“ Tieto závery nás vedú k vysloveniu názoru, že kedykoľvek, keď podstatu majetku vytvára environmentálny objekt, zložka životného prostredia a pod., je vlastník vecí povinný nakladať s ňou tým spôsobom, aby nepoškodil životné prostredie a zároveň, aby nezasiahol do práva inej osoby na priaznivé životné prostredie.

V kontexte zadania stanoviska to však neznamená, že by vlastník environmentálne zaťaženej pozemku mal automaticky povinnosť odstrániť environmentálnu záťaž, ktorú nespôsobil, a ktorej pôvodcu nemožno určiť. Povinnosti vlastníka nehnuteľnosti ustanovuje:

- zákon č. 409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- iné zákony

V súlade s obsahom § 3 zákona č. 409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov:

„(1) Pôvodca je každý, kto svojou činnosťou spôsobil environmentálnu záťaž, okrem prípadov, ak

- a) sa štát zaviazal sanovať environmentálnu záťaž na základe zmluvy uzatvorenej pred účinnosťou tohto zákona alebo na základe rozhodnutia vlády Slovenskej republiky alebo
- b) environmentálna záťaž vznikla v dôsledku ukladania odpadov, ktoré bolo v súlade s právoplatným povolením.

(2) Pôvodca je povinný zabezpečiť vypracovanie a realizáciu plánu prác na odstránenie environmentálnej záťaže (ďalej len „plán prác“).

(3) Pôvodca je povinný uhradiť všetky náklady súvisiace s vypracovaním a realizáciou plánu prác.

¹⁰ V ustanoveniach o vlastníckom práve Ústava Slovenskej republiky vychádza z čl. 11 Listiny základných práv a slobôd (ďalej ako „Listina“). Podľa čl. 11 ods. 3 Listiny základných práv a slobôd „(3) Vlastníctvo zaväzuje. Nemožno ho zneužiť na ujmu práv iných alebo v rozpore so všeobecnými záujmami chránenými zákonom. Jeho výkon nesmie poškodzovať ľudské zdravie, prírodu a životné prostredie nad mieru ustanovenú zákonom.“ Právo na ochranu vlastníctva, považuje slovenská súdna judikatúra za základné právo, ktoré vníma v úzkej súvislosti s ochranou slobodnej sféry a súkromia vlastníka. Vlastnícke právo vytvára súčasť jadra personálnej autonómie jednotlivca vo vzťahu k verejnej moci. Obmedzenia práva na ochranu vlastníctva musia rešpektovať aj ústavnú hodnotu personálnej autonómie. Ústavnoprávna ochrana vlastníctva chráni všetkých vlastníkov vrátane štátu. Znamená to skutočnosť, že vlastníctvo treba vnímať nielen ako právo, ale aj ako povinnosť, ktorá vlastníka zaväzuje.

(4) Ak pôvodca nezabezpečí vypracovanie a realizáciu plánu prác, príslušné ministerstvo zabezpečí tieto činnosti z verejných prostriedkov v prípade bezprostredného ohrozenia života alebo zdravia ľudí alebo životného prostredia, pričom nie sú dotknuté povinnosti pôvodcu ani pravidlá v oblasti štátnej pomoci. 4a) Pôvodca je povinný vynaložené finančné prostriedky uhradiť príslušnému ministerstvu v lehote najneskôr do jedného roka odo dňa nadobudnutia právoplatnosti rozhodnutia o ukončení realizácie plánu prác vydaného podľa § 9 ods. 3.“

Znamená to, že vlastník pozemku je povinný odstrániť environmentálnu záťaž v prípade, že spĺňa podmienky na to, aby nadobudol právne postavenie pôvodcu v zmysle uvedeného zákona, t. j. že zároveň na svojom pozemku spôsobil existenciu environmentálnej záťaže.

Povinnosti vlastníka vo vzťahu k odpadom ustanovuje aj zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej ako „zákon č. 79/2015 Z. z.“). Tento predpis vymedzuje pôvodcu odpadov. Podľa § 4 ods. 1 zákona č. 79/2015 Z. z.

„(1) Pôvodca odpadu je

- a) každý pôvodný pôvodca, ktorého činnosťou odpad vzniká, alebo
- b) ten, kto vykonáva úpravu, zmiešavanie alebo iné úkony s odpadmi, ak ich výsledkom je zmena povahy alebo zloženia týchto odpadov.“

Všeobecné povinnosti spojené s nakladaním s odpadmi ustanovuje § 12 zákona č. 79/2015 Z. z. Podľa uvedeného je každý povinný nakladať s odpadmi alebo inak s nimi zaobchádzať v súlade s týmto zákonom; ten, komu vyplývajú z rozhodnutia vydaného na základe tohto zákona povinnosti, je povinný nakladať s odpadmi alebo inak s nimi zaobchádzať aj v súlade s týmto rozhodnutím.

Spôsob, akým treba zaobchádzať s odpadom, t. j. zákonnosť zaobchádzania s odpadom špecifikuje § 12 ods. 2 zákona č. 79/2015 Z. z., podľa ktorého „Každý je povinný nakladať s odpadom alebo inak s ním zaobchádzať takým spôsobom, ktorý neohrozuje zdravie ľudí a nepoškodzuje životné prostredie, a to tak, aby nedochádzalo k

- a) riziku znečistenia vody, ovzdušia, pôdy, horninového prostredia a ohrozenia rastlín a živočíchov,
- b) obťažovaniu okolia hlukom alebo zápachom a
- c) nepriaznivému vplyvu na krajinu alebo miesta osobitného významu.“

Povinnosť znášať náklady na činnosti nakladania s odpadom a činnosti k nim smerujúce ustanovuje § 12 ods. 3 zákona č. 79/2015 Z. z. Tieto povinnosti sú povinné plniť osoby v nasledujúcom poradí,

- a) držiteľ odpadu, pre ktorého sa nakladanie s odpadom vykonáva, ak je známy, alebo
- b) posledný známy držiteľ odpadu.

Držiteľom odpadu je podľa § 4 ods. 2 zákona č. 79/2015 Z. z. pôvodca odpadu alebo osoba, ktorá má odpad v držbe.

Podľa § 12 ods. 5 zákona č. 79/2015 platí zásada, že ak je držiteľ odpadu známy, ale nezdržiava sa na území Slovenskej republiky, zabezpečí nakladanie s odpadom na náklady držiteľa odpadu orgán štátnej správy odpadového hospodárstva, na ktorého území sa odpad nachádza.

Zákaz nakladania s odpadom pri fyzických osobách ustanovuje § 12 ods. 6 zákona č. 79/2015 Z. z. Podľa tohto ustanovenia „Fyzické osoby nesmú nakladať a inak zaobchádzať s iným ako s komunálnym odpadom, drobným stavebným odpadom a stavebným odpadom z jednoduchých stavieb s výnimkou zaobchádzania podľa § 63 ods.

1 a § 72.“ Spomenuté výnimky sa vzťahujú k povinnostiam pri nakladaní s odpadovými pneumatikami a k povinnostiam držiteľov starých vozidiel.¹¹

Zákazy vo vzťahu k odpadom ustanovuje § 13 zákona č. 79/2015 Z. z. Relevantný vo vzťahu k zadaniu stanoviska je § 13 písm. d) zákona č. 79/2015 Z. z. Podľa uvedeného „Zakazuje sa d) vykonávať bez súhlasu podľa § 97 ods. 1 alebo v rozpore s ním činnosť, na ktorú sa súhlas vyžaduje, ...“

Činnosťou podľa § 97 ods. 1 zákona č. 79/2015 Z. z. je aj činnosť uvedená v písm. „k)“ tohto odseku. Podľa uvedeného „Orgány štátnej správy odpadového hospodárstva udeľujú súhlas na ... k) dekontamináciu.“ Dekontamináciou sa rozumie odstraňovanie kontaminácie pôdy formou schválenej technológie. Tento postup sa vzťahuje napr. ku kontaminácii zemín ropnými látkami a súhlas k nemu dáva orgán štátnej správy odpadového hospodárstva.

Povinnosti držiteľa odpadu ustanovuje § 14 zákona č. 79/2015 Z. z.. Podľa uvedeného „Držiteľ odpadu je povinný

- a) správne zaradiť odpad alebo zabezpečiť správnosť zaradenia odpadu podľa Katalógu odpadov,
- b) zhromažďovať odpady vytriedené podľa druhov odpadov a zabezpečiť ich pred znehodnotením, odcudzením alebo iným nežiaducim únikom,
- c) zhromažďovať oddelene nebezpečné odpady podľa ich druhov, označovať ich určeným spôsobom a nakladať s nimi v súlade s týmto zákonom a osobitnými predpismi,

...

e) odovzdať odpady len osobe oprávnenej nakladať s odpadmi podľa tohto zákona, ak nie je

- - v odseku 5 (súhlas na dekontamináciu),
- - § 38 ods. 1 písm. a) a d) (nakladanie s elektroodpadom),
- - § 49 písm. a) a b) (Povinnosti držiteľa použitých batérií a akumulátorov) a
- - § 72 (povinnosti konečného používateľa pneumatiky)
- ustanovené inak a ak nezabezpečuje ich zhodnotenie alebo zneškodnenie sám,

...

i) skladovať odpad najdlhšie jeden rok alebo zhromažďovať odpad najdlhšie jeden rok pred jeho zneškodnením alebo najdlhšie tri roky pred jeho zhodnotením; na dlhšie zhromažďovanie môže dať súhlas orgán štátnej správy odpadového hospodárstva len pôvodcovi odpadu,

...

l) vykonať opatrenia na nápravu uložené orgánom štátneho dozoru v odpadovom hospodárstve.“ Tieto povinnosti sa však nevzťahujú na fyzickú osobu, ktorá nie je podnikateľom.

Zodpovednosť za nezákonné umiestnenie odpadu upravuje § 15 zákona č. 79/2015 Z. z. Oznámiť nezákonné umiestnenie odpadu na nehnuteľnosti, môže akákoľvek fyzická osoba alebo právnická osoba príslušnému orgánu štátnej správy odpadového hospodárstva alebo obci, v ktorej územnom obvode sa táto nehnuteľnosť nachádza. Vlastník, správca alebo nájomca nehnuteľnosti je povinný bezodkladne po zistení, že na jeho nehnuteľnosti bol nezákonne umiestnený odpad, oznámiť túto skutočnosť uvedenému orgánu.

Príslušný orgán štátnej správy odpadového hospodárstva následne uskutoční konanie o určenie zodpovednej osoby a zisťuje osobu zodpovednú za nezákonné umiestnenie odpadu. Zároveň zisťuje, či vlastník, správca alebo nájomca nehnuteľnosti, na ktorej došlo k nezákonnému umiestneniu odpadu, zanedbal povinnosť urobiť všetky opatrenia na ochranu svojej nehnuteľnosti podľa osobitného predpisu alebo povinnosť podľa rozhodnutia súdu, alebo či mal z tohto umiestnenia odpadu majetkový prospech alebo iný prospech, ak nezistí inú osobu zodpovednú

¹¹ Nakladanie s odpadom a odpadové hospodárstvo vymedzujú odseky 1 a 2 § 3 zákona č. 79/2015 Z. z. V uvedenom zmysle je preto odpadové hospodárstvo súborom činností zameraných na predchádzanie a obmedzovanie vzniku odpadov a znižovanie ich nebezpečnosti pre životné prostredie a na nakladanie s odpadmi v súlade s týmto zákonom. Za nakladanie s odpadom považuje zákon č. 79/2015 Z. z. zber, prepravu, zhodnocovanie a zneškodňovanie odpadu vrátane dohľadu nad týmito činnosťami a nasledujúcej starostlivosti o miesta zneškodňovania a taktiež aj konanie obchodníka alebo sprostredkovateľa.

za nezákonné umiestnenie odpadu. V prípade, že orgán štátnej správy zistí ako zodpovednú inú osobu ako vlastníka, určí ju za osobu povinnú zabezpečiť nakladanie s nezákonne umiestneným odpadom. Ak zistí ako zodpovednú osobu vlastníka, určí ho (správcu alebo nájomcu) ako vlastníka nehnuteľnosti, na ktorej došlo k nezákonnému umiestneniu odpadu, za osobu povinnú zabezpečiť nakladanie s nezákonne umiestneným odpadom. Podmienkou je skutočnosť, že vlastníak zanedbal svoje zákonné povinnosti, alebo mal z nezákonného uloženia odpadu prospech.

V prípade, že nejde o komunálny odpad alebo drobný stavebný odpad, a orgán štátnej správy nezistil zodpovednú osobu ani zodpovedného vlastníka (správcu, nájomcu), zabezpečí zhodnotenie alebo zneškodnenie odpadu v súlade so zákonom na vlastné náklady príslušný orgán štátnej správy odpadového hospodárstva.

Zároveň podľa § 25 ods. 8 zákona č. 79/2015 Z. z. „*Ustanovenia tohto zákona o nakladaní s nebezpečnými odpadmi sa vzťahujú na nakladanie s odpadmi, ktoré obsahujú jednu alebo viac nebezpečných látok a spĺňajú aspoň jedno kritérium na posudzovanie nebezpečných vlastností podľa Katalógu odpadov.*“ Kritérium nebezpečných vlastností zaviedla odpadová smernica (2008) a PCB spĺňajú minimálne jedno kritérium (napr. ekotoxická).

I.3 Aký je vzťah a pôsobenie uznesenia vlády SR o určení povinnej osoby k zákonným povinnostiam vlastníka environmentálne zaťaženého pozemku?

Podľa všeobecnej časti dôvodovej správy k zákonu č. 409/2011 Z. z. „*Účelom návrhu zákona je najmä ustanoviť pôvodcu environmentálnej záťaže, určovanie povinnej osoby v prípade nemožnosti stanovenia pôvodcu a stanovenie ich práv a povinností v súvislosti s odstraňovaním environmentálnej záťaže.*“

Na skúmaný prípad je potrebné aplikovať § 8 zákona č. 409/2011 Z. z., podľa ktorého „**Pôvodca, povinná osoba alebo príslušné ministerstvo** sú povinní predložiť okresnému úradu v sídle kraja na schválenie plán prác

- a) s vysokou prioritou riešenia, ak ide o 3. príslušné ministerstvo, do jedného roka odo dňa rozhodnutia vlády Slovenskej republiky podľa § 5 ods. 7 alebo ods. 8, ...“
- b) so strednou prioritou riešenia alebo s nízkou prioritou riešenia, ak ide o 3. príslušné ministerstvo, do piatich rokov odo dňa rozhodnutia vlády Slovenskej republiky podľa § 5 ods. 7 alebo ods. 8.

Uznesenie vlády SR vo všeobecnosti samo o sebe nemôže pôsobiť vo vzťahu k vlastníkovi pozemku, ale iba k členovi vlády. Problémom však je, že uznesenie ako forma rozhodnutia vlády SR je právne relevantnou skutočnosťou na to, aby ministerstvo nadobudlo postavenie povinného subjektu na predloženie plánu prác a aj na realizáciu plánu prác pri odstraňovaní environmentálnej záťaže.

I.4 Má Ministerstvo životného prostredia SR ako príslušné ministerstvo podľa § 5 ods. 7 zákona č. 409/2011 Z. z. na odstránenie starej záťaže ustanovenú lehotu? Ak áno, aká lehota sa uplatňuje?

Zákon č. 409/2011 Z. z. časovo neobmedzuje pôvodcu, povinnú osobu alebo príslušné ministerstvo v ukončení realizácie plánu prác. Ustanovuje povinnosť vypracovať plán v súlade so štátnym programom sanácie environmentálnych záťaží. Podľa § 8 ods. 3 zákona č. 409/2011 Z. z. „*Plán prác musí byť vypracovaný v súlade so Štátnym programom sanácie environmentálnych záťaží a s Vodným plánom Slovenska.*“ Ide však o koncepčné dokumenty, ktoré sú nástrojmi realizácie štátnej politiky v oblasti životného prostredia, a preto tieto akty neustanovujú lehotu na odstránenie starej environmentálnej záťaže. Lehotu, ktorú je možné aplikovať, je lehota 6 rokov ustanovená v § 8 ods. 7 zákona č. 409/2011 Z. z., podľa ktorého „*Pôvodca, povinná osoba alebo príslušné ministerstvo sú povinní zabezpečiť aktualizáciu plánu prác každých šesť rokov až do doby ukončenia realizácie*

plánu prác a zohľadniť pri aktualizácii už vykonané geologické práce; po aktualizácii plánu prác požiadajú okresný úrad v sídle kraja o vydanie rozhodnutia o schválení aktualizovaného plánu prác.“

Z účelu ustanovenia vyplýva, že šesťročná lehota je záväzná vo vzťahu k aktualizácii plánu prác. Z obsahu ustanovenia však vyplýva, že príslušné ministerstvo, povinná osoba alebo pôvodca by mali plán prác zostavovať tak, aby nemuselo dôjsť k uplatneniu povinnosti plán aktualizovať. Povinnosť predložiť aktualizáciu plánu prác sa bude vzťahovať na tieto subjekty, ak sa im nepodari ukončiť sanáciu environmentálnej záťaže v lehote 6 rokov od schválenia plánu prác. Tomuto tvrdeniu svedčí aj aplikácia 8 ods. 9 zákona č. 409/2011 Z. z., podľa ktorého „Okresný úrad v sídle kraja kontroluje realizáciu plánu prác najmenej raz ročne; na účely výkonu kontroly je oprávnený vyžiadať si od kontrolovaného subjektu všetky podklady, informácie a vysvetlenia týkajúce sa realizácie plánu prác.“ Okresný úrad v sídle kraja bude preto môcť kontrolovať plnenie plánu prác, aby sa plán prác plnil podľa časového harmonogramu, teda laicky povedané, aby sa jeho plnenie nedostávalo do omeškania. Právna úprava preto motivuje pôvodcu, povinnú osobu alebo príslušné ministerstvo, aby odstránenie environmentálnej záťaže stihli zrealizovať v šesťročnej lehote. Ak sa im nepodari uvedenú lehotu zachovať majú povinnosť plán prác aktualizovať. **Je však otázne, či systém uvedených opatrení zodpovedá správnej transpozícii opatrení zavedenými smernicou o PCB/PCT a odpadovou smernicou z roku 2008. Zastávame názor, že nie.**

Uznesenie vlády vo všeobecnosti nemožno považovať za výkon verejnej moci. Uznesenie vlády o poverení príslušného ministerstva podľa zákona č. 409/2011 Z. z. je však špecifické, pretože spĺňa jednak atribúty administratívneho opatrenia podľa odpadovej smernice. Zároveň štát toto uznesenie používa nato, aby vstupoval do konkrétnych právnych vzťahov v oblasti výkonu vlastníckych práv, v oblasti ochrany práva na priaznivé životné prostredie, ale aj v oblasti práva na ochranu súkromia. Uvedené rozhodovanie tak síce nie je výkonom verejnej moci v zmysle rozhodovania o právach, právom chránených záujmoch alebo povinnostiach fyzických osôb alebo právnických osôb. Ide však o *rozhodovanie a úradný postup orgánu verejnej moci, na ktoré sú naviazané (od ktorého sú závislé) ďalšie rozhodnutia orgánov verejnej moci a týmto následným rozhodovaním a postupom sú priamo dotknuté tretie osoby.*

I.5 Možnosti prístupu verejnosti k súdnej žalobe týkajúcej sa povinnosti odstrániť environmentálne záťaže

Európske právo zakotvuje smernicu Európskeho parlamentu a Rady 2004/35/ES z 21. apríla 2004 o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a odstraňovaní environmentálnych škôd (ďalej ako „smernica o environmentálnej zodpovednosti“).

Uvedená smernica vychádza z premisy o existencii množstva kontaminovaných lokalít, ktoré predstavujú závažné riziká pre ľudské zdravie a pre rozmanitosť prírody. Územie Únie tak pocítili stratu biodiverzity, ktorá je kľúčová pre zdravie ekosystémov. Výskumy naznačujú, že zdravie ekosystémov, t. j. dobrá biodiverzita je nepriamo úmerná nízkemu výskytu infekčných a iných ochorení. Smernica vníma stav ponechávania uvedených lokalít v stave znečistenia ako určitú formu nečinnosti.

Prevencia a odstraňovanie environmentálnych škôd by sa mali realizovať prostredníctvom presadzovania zásady „znečisťovateľ platí“, ako je uvedená v Zmluve o fungovaní EÚ, a v súlade so zásadou trvalo udržateľného rozvoja. Základnou zásadou tejto smernice by preto malo byť, aby sa prevádzkovateľ, ktorého činnosť environmentálnu škodu spôsobila alebo predstavuje bezprostrednú hrozbu vzniku takejto škody, považoval za finančne zodpovedného s cieľom donútiť prevádzkovateľov, aby prijali opatrenia a vypracovali praktiky na minimalizáciu environmentálnych škôd, aby sa tým znížilo ich vystavenie sa finančnej zodpovednosti.

Nie všetky formy environmentálnych škôd je možné odstrániť prostredníctvom mechanizmu zodpovednosti. Aby bol tento mechanizmus účinný, musia existovať jeden alebo viacerí identifikovateľní znečisťovatelia, škoda by mala byť konkrétna a kvantifikovateľná a malo by byť možné určiť príčinnú súvislosť medzi škodou a identifikovaným znečisťovateľom (znečisťovateľmi). Zodpovednosť nie je preto vhodný nástroj na riešenie znečistenia rozsiahleho difúzneho charakteru, kde nie je možné spojiť negatívne účinky na životné prostredie s konaním alebo nekonaním určitých individuálnych aktérov. Škodu definovanú touto smernicou vníma európske právo ako škodu na vode, na pôde a na voľne rastúcich rastlinách a živočíchoch a ich biotopoch. Environmentálne škody uvedená smernica vníma v kontexte činností odpadového hospodárstva podľa odpadovej smernice označenej vyššie.

V čl. 12 uvedená smernica zakotvuje tzv. žiadosť o konanie. Podľa uvedeného ustanovenia:

1. Fyzické alebo právnické osoby:

- a) postihnuté alebo ktoré by mohli byť environmentálnou škodou postihnuté alebo
- b) majúce dostatočný záujem o rozhodovanie týkajúce sa environmentálnej škody alebo poprípadе
- c) odvolávajúce sa na porušenie práva, kde to zákon o správnom konaní členského štátu požaduje ako podmienku, sú oprávnené predložiť príslušnému orgánu pozorovania týkajúce sa prípadov environmentálnych škôd alebo bezprostrednej hrozby vzniku takýchto škôd, ktorých sú si vedomé a majú právo požiadať príslušný orgán, aby prijal opatrenia podľa tejto smernice.

Členské štáty určia čo predstavuje „dostatočný záujem“ a „porušenie práva“. Na tento účel sa záujem mimovládnej organizácie, ktorá podporuje ochranu životného prostredia a spĺňa požiadavky podľa vnútroštátneho práva, považuje za dostatočný na účely pododseku b). Takéto organizácie sa taktiež považujú za organizácie majúce práva, ktoré by sa mohli považovať za porušené na účel pododseku c).

Uvedená smernica bola do slovenského právneho poriadku prevzatá zákonom č. 359/2007 Z. z. o prevencii a náprave environmentálnych škôd a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Uvedený zákon sa vzťahuje na environmentálnu škodu a bezprostrednú hrozbu takejto škody spôsobenú bez ohľadu na zavinenie týmito pracovnými činnosťami (príklady vzťahujúce sa k zadaniu):

- vypúšťaním odpadových vôd do povrchových vôd alebo do podzemných vôd, ktoré vyžaduje povolenie podľa osobitného predpisu vrátane povolenia s tým spojených vodných stavieb,
- vypúšťaním znečisťujúcich látok do povrchových vôd alebo do podzemných vôd alebo injektážou znečisťujúcich látok do podzemných vôd, ktoré vyžadujú povolenie podľa osobitného predpisu⁶⁾ vrátane povolenia s tým spojených vodných stavieb,
- výrobou, používaním, uskladňovaním, spracúvaním, plnením, uvoľňovaním do životného prostredia a vnútropodnikovou prepravou
 - 1. nebezpečných chemických látok a nebezpečných chemických prípravkov podľa osobitného predpisu,
 - 2. prípravkov na ochranu rastlín vrátane ich uvádzania na trh podľa osobitného predpisu,
 - 3. biocídnych výrobkov vrátane ich uvádzania na trh podľa osobitného predpisu,

Uvedený zákon obsahuje ustanovenia o konaní. Do výpočtu účastníkov konania zaraďuje aj verejnosť v podobe fyzickej alebo právnickej osoby, prípadne mimovládnej organizácie. Verejnosť má podľa uvedeného zákona právo poskytovať oznámenie, že došlo k environmentálnej škode.

Uvedené práva sú podstatné v tom smere, že oznámenie je relevantným impulzom, ktorý vyvolá postup pred orgánom štátu. Príslušným na konanie je Okresný úrad v sídle okresu. Toto právo na podanie oznámenia je relevantným aj z hľadiska prístupu k možnosti podať správnu žalobu ma nečinnosť alebo správnu žalobu proti rozhodnutiu alebo opatreniu. Žalobou sa tak teoreticky možno v kontexte uvedeného zákona domáhať toho, aby okresný úrad uložil zodpovednej osobe povinnosť vykonať nápravné opatrenia vo vzťahu k životnému prostrediu.

Uvedené vyplýva z § 42 Súdneho správneho poriadku. Možno uzavrieť, že zákon č. 359/2007 Z. z. zakotvuje verejnosti environmentálne práva spojené s účasťou na správe vecí verejných. Na základe toho potom môže verejnosť podať žalobu na správny súd (Krajský súd), a domáhať sa preskúmania úkonov okresného úradu, alebo odstránenia jeho nečinnosti vo vzťahu k životnému prostrediu.

I.6 Použitie zákona č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí a problematika trvajúcich deliktov v kontexte prípadu CHEMKO Strážske

Zákon o životnom prostredí je všeobecný zákon v oblasti starostlivosti o životné prostredie. Prijatý bol Federálnym zhromaždením Česko-slovenskej federatívnej republiky. Po osamostatnení Slovenskej republiky boli jeho ustanovenia postupne redukované. Naďalej však vo všeobecnosti vymedzuje tzv. ekologickú ujmu.

Podľa § 10 uvedeného zákona „*Ekologická ujma je strata alebo oslabenie prirodzených funkcií ekosystémov vznikajúca poškodením ich zložiek alebo narušením vnútorných väzieb a procesov v dôsledku ľudskej činnosti.*“

Podľa § 27 uvedeného zákona:

„(1) Každý, kto poškodzovaním životného prostredia alebo iným protiprávnym konaním spôsobil ekologickú ujmu, je povinný obnoviť prirodzené funkcie narušeného ekosystému alebo jeho časti. Ak to nie je možné alebo z vážnych dôvodov účelné, je povinný ekologickú ujmu nahradiť iným spôsobom (náhradné plnenie); ak to nie je možné, je povinný nahradiť túto ujmu v peniazoch. Súbeh týchto náhrad sa nevylučuje. Spôsob výpočtu ekologickej ujmy a ďalšie podrobnosti ustanoví osobitný predpis.

(2) O uložení povinnosti podľa odseku 1 rozhodne príslušný orgán štátnej správy.

(3) Oprávneným zo spôsobenej ekologickej ujmy je štát; podrobnosti ustanovia zákony Českej národnej rady a Slovenskej národnej rady.

(4) Pre ekologickú ujmu sa použijú všeobecné predpisy o zodpovednosti za škodu a o náhrade škody, pokiaľ odseky 1 až 3 neustanovujú inak.

(5) Ustanoveniami odsekov 1 až 3 nie sú dotknuté všeobecné predpisy o zodpovednosti za škodu a o náhrade škody.“

Na náhradu škody na životnom prostredí sa preto použijú ustanovenia Občianskeho zákonníka. Tým ale nie sú dotknuté iné nároky na náhradu škody spôsobené uvedeným konaním, napr. škoda na zdraví (bližšie k tomu v časti II tejto analýzy).

Na účely presného vymedzenia ekologickej ujmy je potrebné identifikovať poškodenie životného prostredia alebo iné protiprávne konanie, ktoré vymedzuje osobitný zákon.

V kontexte zadania k stanovisku bude uvedeným zákonom zákon č. 79/2015 Z. z. o odpadoch, ktorý v § 79 zakotvuje povinnosti vo vzťahu k PCB. Uvedené povinnosti predtým upravoval zákon č. 223/2001 Z. z. o odpadoch, ktorý v 2 ods. 20, 21, 22 vymedzoval pojmy kontaminované zariadenie, dekontaminácia a držiteľ PCB.

Podľa uvedených ustanovení:

§ 2 Vymedzenie základných pojmov

(20) Kontaminované zariadenie na účely tohto zákona je zariadenie obsahujúce polychlóvané bifenyly, polychlóvané terfenyly, monometyl-tetrachlórdifenylmetán, monometyl-dichloro-difenylmetán, monometyl-dibromo-difenylmetán alebo zmes obsahujúcu aspoň jednu z týchto látok v množstve väčšom ako 0,005 percenta hmotnosti (ďalej len „polychlóvané bifenyly“) alebo zariadenie, ktoré obsahovalo polychlóvané bifenyly, najmä transformátory, kondenzátory, nádoby obsahujúce zvyšky náplne, a ktoré nebolo dekontaminované.

(21) Dekontaminácia na účely tohto zákona je činnosť alebo súbor činností umožňujúca za bezpečných podmienok opätovné použitie, recykláciu alebo zneškodnenie zariadení, objektov, materiálov alebo kvapalín kontaminovaných polychlóvanými bifenylmi vrátane činností, pri ktorých sú polychlóvané bifenyly nahradené vhodnými kvapalinami neobsahujúcimi polychlóvané bifenyly.

(22) Držiteľ polychlóvaných bifenyllov je fyzická osoba alebo právnická osoba, ktorá vlastní polychlóvané bifenyly, polychlóvané bifenyly, ktoré sú odpadom (ďalej len „použité polychlóvané bifenyly“), alebo kontaminované zariadenie alebo u ktorej sa polychlóvané bifenyly, použité polychlóvané bifenyly alebo kontaminované zariadenie nachádzajú.

V súčasnosti platná a účinná úprava zákona č. 79/2015 Z. z. tieto pojmy nevymedzuje. Zakotvuje však viacero povinností vo vzťahu k nakladaniu s PCB. Držiteľ zariadenia, ktoré obsahuje PCB je povinný zabezpečiť jeho zneškodnenie čo najskôr, ak tak neurobil do 31. decembra 2010. Za porušenie uvedeného ustanovenia možno podľa § 117 ods. 5 zákona č. 79/2015 Z. z. uložiť pokutu od 2.000 do 250.000 Eur.

§ 79 ods. 13 zákona č. 79/2015 Z. z. ustanovuje, že *polychlórované bifenyly a zariadenia obsahujúce polychlórované bifenyly je potrebné dekontaminovať alebo zneškodniť a použité polychlórované bifenyly je potrebné zneškodniť čo najskôr*. Uvedená právna povinnosť nie je postihnuteľná, pretože zákon priamo nehovorí o konkrétnej lehote, v ktorej treba použité PCB dekontaminovať alebo zneškodniť. Lehotu ustanovuje iba vo vzťahu k zariadeniam obsahujúcim PCB (31. 12. 2010).

Na druhej strane, je však PCB nebezpečným odpadom a odpadom vo všeobecnosti. Preto možno na uvedený odpad aplikovať povinnosť zabezpečiť ho pred jeho nežiaducim účinkom podľa § 14 ods. 1 písm. c) zákona. Za porušenie uvedenej povinnosti možno podľa § 117 ods. 3 zákona č. 79/2015 uložiť pokutu od 1 200 eur do 120 000 eur.

Rovnako sa PCB ako nebezpečný odpad musí podľa § 25 ods. 4 zákona č. 79/2015 Z. z. skladovať vo vhodnom obale a musí byť riadne označené. Za porušenie uvedenej povinnosti možno podľa § 117 ods. 3 zákona č. 79/2015 uložiť pokutu od 1 200 eur do 120 000 eur.

Uvedené delikty sú deliktami trvajúcimi. To znamená, že protiprávny stav trvá, pokiaľ nie je odstránený, čiže pokiaľ nie je PCB riadne zabalené a označené a riadne zabezpečené pred nežiaducim účinkom. Zákon síce obmedzuje v § 116 orgán štátnej správy odpadového hospodárstva v ukladaní pokút lehotou 3 roky od kedy došlo k spáchaniu skutku (a súčasne lehotou 1 rok, od kedy sa orgán dozvedel o porušení), avšak slovenské súdy už vydali rozhodnutia, že uvedené lehoty nezačnú pri uvedených deliktoch plynúť, pokiaľ nedôjde k odstráneniu protiprávného stavu.

Súdy sa už vyjadrili k momentu, kedy dôjde k ukončeniu protiprávného stavu u trvajúceho správneho deliktu. Pre uvedený moment bude dôležitou a rozhodujúcou skutočnosťou odpoveď na otázku, kedy dôjde k odstráneniu protiprávného stavu. Môže sa stať, že páchateľ sám ukončí protiprávny stav. Na druhej strane u trvajúceho deliktu môže byť ukončený protiprávny stav i zo strany správneho orgánu, a to vtedy, ak začne správne konanie. V tomto prípade, hoci by páchateľ následne udržiaval protiprávny stav, jednalo by sa už o nový skutok a nový trvajúci správny delikt.¹²

V takom prípade teda nemôže zaniknúť zodpovednosť za uvedený delikt, pokiaľ nedošlo k odstráneniu protiprávného stavu.

¹² Rozsudok Najvyššieho súdu SR 6Asan 17/2019 zo dňa 10.03.2021.

ČASŤ II

POTENCIÁLNE SÚKROMNOPRÁVNE NÁROKY NA NÁHRADU UJMY OSÔB DOTKNUTÝCH NEPRIAZNIVÝM VPLYVOM PCB LÁTKOK

Nasledujúca časť odborného stanoviska je zameraná na analýzu potenciálnych súkromnoprávných nárokov dotknutých osôb existujúcich environmentálnych záťaží.

Každý druh súkromnoprávneho nároku bude analyzovaný samostatne, a to tak z pohľadu naplnenia predpokladov ich vzniku, z pohľadu zodpovedného subjektu a z pohľadu premlčania. Súkromnoprávna časť odborného stanoviska je rozdelená do dvoch základných línií v závislosti od subjektu, voči ktorému súkromnoprávne nároky môžu smerovať.

Prvá argumentačná línia je venovaná **nárokom smerujúcim voči spoločnostiam** Chemko, a.s. Strážske v likvidácii, TP 2, s.r.o. a potenciálne tiež Ekologické služby, a.s. (časť II.1), **v druhej argumentačnej línii** sa zaoberáme možnosťou uplatňovania **súkromnoprávných a iných nárokov voči štátu** najmä v nadväznosti na úpravu zákona č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov (časť II.2 a II.4).

Osobitne zvýrazňujeme problematické aspekty budúceho uplatnenia týchto nárokov v súdnom konaní (časť II.3).

II.1 SÚKROMNOPRÁVNE NÁROKY VOČI SUBJEKTOM CHEMKO, A.S. ŠTRÁŽSKE V LIKVIDÁCII, TP 2, S.R.O. A EKOLOGICKÉ SLUŽBY, A.S.

Na základe zistených skutočností a nám dostupných informácií sa javí, že existuje niekoľko právnych možností, ako sa dotknuté osoby žijúce v lokalitách nepriaznivo dotknutými environmentálnymi záťažami PCB látkami môžu domôcť finančného odškodnenia aspoň za časť ujmy, ktoré im boli znečisťovaním životného prostredia spôsobené. Jednotlivé nároky budú v tejto časti odborného stanoviska štruktúrované podľa právneho základu, na základe ktorého sa poškodení môžu domáhať svojich práv, keďže rozdielnosť v právnom základe každého nároku súčasne vyvoláva rozdielnosť v požiadavkách pre vznik týchto práv (tzv. predpoklady vzniku zodpovednosti) ako aj v iných súvislostiach týkajúcich sa ich uplatnenia (premlčanie, dôkazné bremeno a podobne).

Civilné deliktne právo, prostredníctvom ktorého sa poskytuje náhrada spôsobenej ujmy spočíva východiskovo na princípe zavinenia za protiprávne konanie (§ 420 OZ), v rámci ktorého ak je preukázané porušenie právnej povinnosti, vznik ujmy, príčinná súvislosť medzi nimi a zavinenie, ktoré sa prezumuje, možno uložiť subjektu, ktorý zavinenie danú právnu povinnosť porušil, zodpovednosť za spôsobenú ujmu.

Aplikácia **skutkovej podstaty zodpovednosti za škodu spôsobenú zavineným protiprávnym konaním** však vzhľadom ku komplikovanosti nástupníckych vzťahov podniku Chemko Strážske, š. p., postavenia štátu ako subjektu, ktorý paradoxne zvýšil výrobu PCB potom, čo ju západné krajiny zakázali po zisteníach o nebezpečnosti PCB látok, dlhoročnej nečinnosti štátu pri bezpečnom odstraňovaní odpadu a sanácii životného prostredia a postaveniu spoločností Chemko a. s. Strážske a TP 2 ako držiteľov starej environmentálnej záťaže a subjektov, ktoré svojou činnosťou prispievali k novým záťažiam životného prostredia (vypúšťanie odpadových vôd z bagrovacej stanice spoločnosťou TP 2, ktorým dochádzalo k znečisťovaniu potoka Kyjov, vypúšťanie odpadových vôd spoločnosťou Chemko, a. s. Strážske odpadovým kanálom a pod.) **nie je dostatočne vhodným prostriedkom** k ochrane poškodených subjektov tak z pohľadu potreby identifikácie protiprávneho porušenia právnych povinností ako aj z pohľadu ustálenia zavinenia týchto subjektov.

Ako **vhodnejší prostriedok** sa v rámci deliktneho práva javia **skutkové podstaty objektívnej (sprísnenej) zodpovednosti za škodu**, kde zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len ako Občiansky zákonník alebo OZ) pričítava zodpovednosť za spôsobenú škodu bez potreby preukazovania protiprávneho konania škodcu alebo jeho zavinenia, pričom do úvahy prichádza buď skutková podstata **zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou** (§ 420a OZ) alebo **zodpovednosť za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou** (§ 432 OZ).

Ustanovenie § 432 (úprava zodpovednosti za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou) má vo vzťahu k úprave zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou (§ 420a) postavenie špeciálnej právnej úpravy, ktorá sa aplikuje prednostne v prípade, ak k škode došlo v súvislosti s povahou mimoriadnej nebezpečnosti prevádzky. V tomto prípade právny poriadok v spoločenskom záujme a v záujme ochrany ekonomických výhod rezultujúcich z takýchto prevádzok dovoľuje využívanie zdrojov zvýšeného nebezpečenstva a toleruje takéto činnosti späté so zvýšeným rizikom vzniku škody, ktoré sa považuje svojou povahou za objektívne neodstrániteľné (nezamedziteľné), na druhej strane konštruje v záujme vyváženia tohto rizika inštitút sprísnenej objektívnej zodpovednosti prevádzkovateľa zvlášť nebezpečnej prevádzky ako osoby, ktorá vytvára riziko danej činnosti a finančne, prípadne inak z tohto rizika profituje, pričom poškodený je oprávnený uplatňovať právo na náhradu škody, ktorá mu vznikla z dôvodu, že bol vystavený vplyvu realizácie tohto rizika.

Máme za to, že prevádzka Chemko, a. s. Strážske a prevádzka spoločnosti TP 2 spĺňajú atribúty zvlášť nebezpečnej prevádzky (prevádzkou spoločnosti Chemko Strážske, š. p. sa vzhľadom k neexistencii subjektu práva nebudeme zaoberať) a obom týmto spoločnostiam môže byť priznané postavenie prevádzkovateľov zvlášť nebezpečnej prevádzky.

Ak by sa nepodarilo preukázať, že prevádzka dotknutých spoločností spĺňa atribúty zvlášťnej nebezpečnosti, ostáva otvorená aplikácia § 420a, ktorá je rovnako založená na objektívnom princípe sprísnenej zodpovednosti za škodu.

Ako relatívne novosarozvíjajúci koncept deliktneho práva (diskutovaný veľmi intenzívne i v zahraničí) uvádzame v časti II.1.1 analýzy **možnosť uplatňovania nárokov poškodených prostredníctvom inštitútu ochrany osobnosti, ktorý vychádza z postavenia práva na primerané životné prostredie ako osobnostného práva**, chráneného okrem iného i prostredníctvom žaloby na poskytnutie primeraného finančného zadosťučinenia v prípade jeho porušenia.

II.1.1 Nároky plynúce z práv na ochranu osobnosti

Ochrana osobnosti ukotvená v Občianskom zákonníku v ust. § 11 – 16 OZ poskytuje ochranu základným zložkám osobnosti (život, zdravie, občianska česť, ľudská dôstojnosť, súkromie, meno a iné) v tých prípadoch, ak do nich iný subjekt neoprávnené, teda nad mieru prípustnú zákonom, zasiahne. V prípade zásahu do niektorého z osobnostných práv má dotknutý subjekt právo:

1. dožadovať sa, aby bolo o neoprávnených zásahov upustené,
2. na odstránenie následkov týchto zásahov a na
3. primerané zadosťučinenie, a to tak morálne (ospravedlnenie), ako aj zadosťučinenie v peniazoch.

a) Právo na primerané životné prostredie ako osobnostné právo

Tzv. generálna klauzula ochrany osobnosti (§ 11 OZ) len demonštratívne, t.j. len príkladmo vymenúva základné zložky osobnosti, ktorým je poskytovaná právna ochrana podľa tohto súboru ustanovení. Hoci sa medzi zložkami osobnosti, ktoré výslovne Občiansky zákonník spomína, nachádza aj zdravie, ujma na zdraví v podobe konkrétnych nepriaznivých dôsledkov podpisujúcich sa na zdraví jednotlivca (teda spomenuté zdravotné ťažkosti osôb žijúcich v geografickej blízkosti environmentálnych záťaží prejavujúce sa ako poškodenie štítnej žľazy, výskyt ochorení ako cukrovka, rakovina, narušenie sluchových funkcií a podobne) sa odškodňuje iným zákonným mechanizmom, a to prostredníctvom ustanovení o zodpovednosti za škodu a nie cez prostriedky ochrany osobnosti. Analýza nárokov kompenzujúcich ujmy na zdraví bude preto predmetom samostatného posúdenia nižšie.

Čoho sa však dotknuté osoby môžu domáhať cestou ochrany osobnosti, je ochrana špecifického osobnostného práva na primerané životné prostredie. Hoci sa právo na priaznivé životné prostredie priamo nenachádza v ustanovení § 11 OZ medzi vymenovanými osobnostnými právami, otvorenosť tejto generálnej klauzuly pripúšťa výkladom sa dopracovať aj k iným, v zákone výslovne neuvedeným osobnostným právam. To, že aj právo na priaznivé životné prostredie je jedným z osobnostných práv chráneným Občianskym zákonníkom, už v minulosti judikoval Najvyšší súd SR (ďalej len „najvyšší súd“ alebo „NS SR“) v jednom zo svojich rozhodnutí,¹³ v ktorom uzavrel, že neprimerané imisie hluku, prašnosti a vibrácií prekračujúce závažné hygienické limity¹⁴ produkované stavebnou činnosťou developera môžu zasiahnuť do práva žalobcov na primerané životné prostredie. Hoci nejde o typický osobnostno-právny spor a pre zásah do práva na primerané životné prostredie sa v slovenských podmienkach žaloby prakticky nepodávajú, výklad poskytnutý najvyšším súdom v predmetom rozhodnutí nasvedčuje tomu, že spôsob a intenzita, akým Chemko, a.s. Strážske v likvidácii a pravdepodobne aj spoločnosti TP 2, s.r.o. a Ekologické služby, a.s. zasiahli a pravdepodobne stále zasahujú do životného prostredia dotknutých subjektov, spĺňa predpoklady pre spôsobilý zásah do osobnostného práva na primerané životné prostredie. Podstatu tohto špecifického osobnostného práva tvorí právo každého na určitú kvalitu životného prostredia, ktorá jednotlivcovi umožňuje realizovať a uspokojovať jeho potreby a realizovať tak aj ostatné zložky jeho osobnosti (život, zdravie, dôstojnosť, súkromie a rodinný život) ako aj iné slobody a práva priznané mu právnym poriadkom. Súčasťou tohto subjektívneho práva na priaznivé životné prostredie (v intenciách tohto práva ako základného práva podľa čl. 44 Ústavy SR) je najmä právo dýchať čistý vzduch, piť nezávadnú vodu, jesť nezávadné potraviny, právo nebyť vystavený škodlivým vplyvom hluku a s tým spojeným právom na environmentálnu bezpečnosť, teda právom nebyť vystavený škodlivým vplyvom vibrácií, radiácie a im podobným externým vplyvom,¹⁵ k akým pôsobenie toxických chemických látok, akými sú PCB, nepochybne patrí.

V potenciálnom súdnom konaní by preto bolo možné argumentovať, že trvalým vystavovaním dotknutých osôb v geografickej blízkosti následkami aktivít spoločností Chemko, a.s. Strážske v likvidácii, TP 2, s.r.o. a Ekologické služby, a.s. v podobe vypúšťania odpadových vôd do okolitého prostredia a trvalá nečinnosť vo vzťahu k odstraňovaniu a sanovaniu presakujúceho toxického odpadu v podobe PCB látok do viacerých zložiek životného prostredia, bolo a stále je zasiahnuté do osobnostného práva poškodených osôb. Tieto osoby tak nemôžu realizovať svoje práva a rozvíjať svoju osobnosť rovnakým spôsobom a rovnako neobmedzene, ako iné subjekty nežijúce v blízkosti podobnej environmentálnej záťaže. V porovnaní so skutkovou situáciou, v ktorej najvyšší súd pomenoval zásah do osobnostného práva žalobcu vo vyššie spomenutom rozhodnutí, ide v tomto prípade podľa nášho názoru o porovnateľne závažnejší a intenzívnejší zásah do osobnosti zasiahnutých jednotlivcov, nazdávame sa preto, že by súd v potenciálnom súdnom konaní mohol situáciu posúdiť ako zásah do ich osobnosti.

b) Subjekt zodpovedný za následky zásahu do osobnostného práva

Pri každom z nárokov plynúcich z ochrany osobnosti bude potrebné určiť, ktorý subjekt a v akom rozsahu za dôsledky zásahu do osobnosti zodpovedá. Podľa ustálenej rozhodovacej praxe najvyššieho súdu je za následky zásahu do osobnostného práva zodpovedný ten subjekt (fyzická alebo právnická osoba), ktorý do osobnostného práva sám zasiahol.¹⁶ Vo vzťahu k produkovaniu PCB odpadu a jeho šíreniu do jednotlivých zložiek životného prostredia možno za pôvodcu tohto zásahu označiť primárne už neexistujúci subjekt Chemko Strážske štátny podnik. Jeho právnym nástupcom v súlade so zákonom č. 91/1992 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby je podľa verejne dostupných informácií¹⁷ Chemko, a.s. Strážske v likvidácii. V projekte o prevode majetku podniku (tzv. privatizačnom projekte) je v zmysle zákona o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby uvedený subjekt, ktorý je právnym nástupcom nielen práv, ale aj záväzkov súvisiacich s prevádzaným majetkom (§ 6 ods. 1 písm. j) zákona), navyše ak išlo o privatizačný projekt predložený po dátume 29. 2. 1992,

¹³ Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 30. apríla 2008, sp. zn. 5 Cdo 126/2007.

¹⁴ Dokonca v tomto konkrétnom rozhodnutí došiel k záveru, že o neoprávnený zásah do osobnostného práva môže ísť aj vtedy, ak hygienické limity neboli prekročené.

¹⁵ Tomoszková, V., Tomoszek, M. Esenciální obsah práva na příznivé životní prostředí. In Müllerová, H. a kol. Právo na příznivé životní prostředí: Nové interpretační přístupy. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016, s. 138 – 139. Dostupné online: https://www.ilaw.cas.cz/upload/web/files/books/Mullerova-Pravo_na_priznive_zivotni_prostredi.pdf.

¹⁶ Uznesenie Najvyššieho súdu SR zo 17. januára 2019, sp. zn. 3Cdo/224/2018 s odkazom na uznesenie Najvyššieho súdu SR z 19. februára 2015, sp. zn. 4 Cdo/71/2014.

¹⁷ <https://www.orrs.sk/vypis.asp?ID=137798&SID=2&P=0>.

jeho súčasťou muselo byť tiež vyhodnotenie záväzkov podniku z hľadiska ochrany životného prostredia potvrdené príslušným orgánom štátnej správy pre životné prostredie (§ 6a ods. 1 zákona).

Podľa § 6a ods. 2 zákona „vyhodnotenie podľa odseku 1 zahŕňa

- a) zhodnotenie, v ktorých smeroch podnik dodržiava, prípadne v ktorých nemôže dodržiavať platné právne predpisy na ochranu životného prostredia s vyčíslením nákladov, ktoré budú nevyhnutné na dosiahnutie súladu s týmito predpismi,
- b) prehľad platieb za znečisťovanie životného prostredia a za využívanie prírodných zdrojov a prehľad sankcií za poškodzovanie životného prostredia uložených podniku podľa zákona o životnom prostredí a podľa iných osobitných predpisov,
- c) vyčíslenie škôd na životnom prostredí spôsobených doterajšou činnosťou podniku.“

Bez vedomosti o obsahu privatizačného projektu pre štátny podnik Chemko Strážske sa možno iba domnievať, že Chemko, a.s. Strážske v likvidácii je jediným právnym nástupcom, na ktorého prešli záväzky z výkonu činnosti štátneho podniku, a to vrátane záväzkov plynúcich ako dôsledok vzniknutej environmentálnej záťaže. Privatizačný projekt (ak bol predložený po dátume 29. 2. 1992) by mal takisto obsahovať vyhodnotenie vtedy známych dopadov na životné prostredie potvrdených pre úsek príslušným štátnym orgánom, čo by pomohlo tiež zodpovedať pomerne dôležité otázky pre vyvodenie zodpovednosti samotného štátu (časť analýzy nižšie).

Nazdávame sa však, že voči spoločnosti Chemko, a.s. Strážske v likvidácii by bolo možné vyvodiť zodpovednosť za zásah do osobnostného práva dotknutých osôb (aspoň sčasti) **aj bez toho, aby sa preukázalo, že na ňu prešli záväzky štátneho podniku.** Podľa verejne dostupných informácií možno usudzovať, že v činnostiach poškodzujúcich životné prostredie (či už aktívnym vypúšťaním odpadových látok obsahujúcich toxické látky kontaminujúcich životné prostredie¹⁸, alebo nečinnosťou vo vzťahu k odstraňovaniu toxických látok vo vlastnom areáli umožňujúc tak toxickým látkam ďalej prenikať do prostredia) pokračuje aj nový subjekt Chemko, a.s. Strážske v likvidácii. To znamená, že nielen jeho právny predchodca, ale aj ešte stále existujúci subjekt by bolo možné označiť za pôvodcu zásahu do osobnosti dotknutých jednotlivcov.

Za pôvodcu zásahu do osobnosti by mohla byť označená tiež spoločnosť TP 2, s.r.o. ako bývalá dcérska spoločnosť Chemka, a.s. Strážske vykonávajúca podnikateľskú činnosť v tom istom areáli, alebo potenciálne spoločnosť Ekologické služby a.s., bývalá dcérska spoločnosť Chemka, a.s. Strážske v likvidácii a TP 2, s.r.o., o ktorej činnosti a podozreniach sú však verejne dostupné informácie minimálne.¹⁹ Z verejne dostupných informácií je zrejmé, že sa spoločnosť TP 2, s.r.o. podľa Slovenskej inšpekcie životného prostredia dopustila správneho deliktu, prevádzkovala čistiareň odpadových vôd nelegálne po dobu 6 rokov (hoci z časti verejne dostupných informácií vyplýva informácia, že prevádzkovateľom čistiarne odpadových vôd bez povolenia nie je TP 2, s.r.o. ale Ekologické služby a.s.²⁰), v dôsledku čoho došlo k mimoriadnemu znečisteniu vôd v roku 2020.²¹ Zo skutočností zistených Slovenskou inšpekciou životného prostredia, ako aj z iných indícií je teda zrejmé, že sa v procese znečisťovania pokračuje aktívnym a protiprávnym konaním aj dlho po tom, čo štátny podnik Chemko Strážske zanikol, a je teda možné za pôvodcu zásahu označiť aj dva, resp. tri ešte stále existujúce súkromnoprávne subjekty.

c) Predpoklady vzniku nárokov plynúcich zo zásahu do osobnostného práva

¹⁸ K vypúšťaniu odpadových vôd z areálu spoločnosti Chemko, a.s. Strážske v likvidácii pozri Pilváňová, A. Prehľad monitoringu PCB a jeho výsledky v regióne Zemplína pre účely projektu, 2007, s. 15.

¹⁹ Folentová, V. Testovali sme, koľko PCB je v krvi ľudí z okolia Chemka Strážske. V ohrození sú desaťtisíce dospelých aj detí (24. februára 2021). Dostupné online: <https://dennikn.sk/2277397/testovali-sme-kolko-pcb-je-v-krvi-ludi-z-okolia-chemko-strazske-v-ohrozeni-su-desattisice-dospelych-aj-deti/>

²⁰ Folentová, V. Testovali sme, koľko PCB je v krvi ľudí z okolia Chemka Strážske. V ohrození sú desaťtisíce dospelých aj detí (24. februára 2021). Dostupné online: <https://dennikn.sk/2277397/testovali-sme-kolko-pcb-je-v-krvi-ludi-z-okolia-chemko-strazske-v-ohrozeni-su-desattisice-dospelych-aj-deti/>

²¹ Folentová, V. Toxický odpad s PCB zamoruje východ aj po roku a pol mimoriadnej situácie, deťom ničí sluch a imunitu (8. júla 2021). Dostupné online: <https://dennikn.sk/2456612/toxicky-odpad-s-pcb-zamoruje-vychod-aj-po-roku-a-pol-mimoriadnej-situacie-detom-nici-sluch-a-imunitu-video/>

V prípade existencie zásahu do osobnostného práva na primerané životné prostredie majú poškodení niekoľko druhov nárokov. Môžu sa dovolávať:

1. aby bolo od neoprávnených zásahov upustené,
2. odstránenia následkov týchto zásahov a/alebo
3. primeraného zadosťučinenia, a to tak morálneho vo forme ospravedlnenia, ako aj finančného zadosťučinenia.

Vzhľadom k tomu, že predpoklady vzniku týchto práv sa od seba navzájom sčasti líšia, budeme predpoklady rozoberať pre každý druh práva samostatne.

1. Právo dožadovať sa upustenia od neoprávnených zásahov do osobnosti

Poškodení sa môžu súdnou cestou voči zodpovednému subjektu domáhať, aby došlo k upusteniu od neoprávnených zásahov (môžu podať tzv. negatívnu žalobu). Pre úspešné uplatnenie tohto práva musia v súdnom konaní viesť preukázať:

- i. zásah do osobnosti, ktorý musí byť neoprávnený, teda protiprávny,
- ii. trvanie zásahu do osobnosti,
- iii. skutočná hrozba vzniku ujmy na osobnostnom práve,
- iv. príčinná súvislosť medzi zásahom a hrozbou vzniku ujmy.

Ad zásah do osobnosti

Poškodení budú musieť viesť preukázať, v akom konkrétnom správaní jedného, alebo/a ďalších potenciálne zodpovedných subjektov dochádza k zásahom do ich osobnostných práv. Nebude preto postačovať všeobecné tvrdenie, že aktivitami spoločnosti Chemko, a.s. Strážske v likvidácii alebo TP 2, s.r.o. či Ekologické služby, a.s. dochádza k znečisťovaniu životného prostredia, ale je nevyhnutné vyčleniť a preukázať, ktoré aktivity týchto subjektov osobnostné právo poškodených minimálne ohrozujú (napríklad neoprávnené vypúšťanie toxických odpadových vôd do jednotlivých zložiek životného prostredia, neplnenie konkrétnej povinnosti vyplývajúcej zo zákona alebo právoplatného rozhodnutia likvidovať toxický odpad a podobne). V tejto súvislosti však bude potrebné každý zásah jednoznačne priradiť aspoň jednému zo subjektov, keďže zodpovedný subjekt môže byť súdom zaviazaný na upustenie len od takého zásahu, ktorý preukázateľne sám vlastnou činnosťou vyvoláva.

Zásah musí byť neoprávnený. Výklad poskytovaný najvyšším súdom v otázke, čo znamená neoprávnený zásah, nie je vždy úplne konzistentný a v niektorých rozhodnutiach najvyšší súd preferuje širší výklad, v zmysle ktorého je neoprávneným každý zásah, ktorý je objektívne spôsobilý spôsobiť ujmu na osobnostnom práve.²² Prikláňame sa však k tomu, že neoprávnený zásah znamená protiprávny zásah v tom zmysle, ako je protiprávnosť chápaná v rámci zodpovednosti za škodu. Inak povedané, v každom prípade existencie zásahu musí byť preukázané, že zásahom došlo k porušeniu konkrétnej zákonnej povinnosti, ktorá zodpovedný subjekt zaväzuje ku konkrétnemu správaniu sa, a subjekt sa v rozpore s týmto zákonným zákazom alebo príkazom dopúšťa protiprávneho konania.

V konkrétnom prípade však možno primárnu zákonnú povinnosť, ktorú, zdá sa, porušili všetky subjekty svojím konaním resp. nekonaním, nájsť v zákone č. 17/1992 Zb. o životnom prostredí. Podľa §§ 17 – 19 zákona o životnom prostredí:

§ 17

(1) Každý je povinný, predovšetkým opatreniami priamo pri zdroji, prechádzať znečisťovaniu alebo poškodzovaniu životného prostredia a minimalizovať nepriaznivé dôsledky svojej činnosti na životné prostredie.

²² Napr. rozsudok Najvyššieho súdu SR z 31. januára 2011, sp. zn. 1 Cdo 113/2009.

(2) Každý, kto využíva územia alebo prírodné zdroje, projektuje, vykonáva alebo odstraňuje stavby, je povinný také činnosti vykonávať len po zhodnotení ich vplyvov na životné prostredie a zaťaženie územia, a to v rozsahu ustanovenom týmto zákonom a osobitnými predpismi.

(3) Každý, kto hodlá zaviesť do výroby, obehu alebo spotreby technológie, výrobky a látky, alebo kto ich hodlá dovážať, je povinný zabezpečiť, aby spĺňali podmienky ochrany životného prostredia a aby v prípadoch ustanovených týmto zákonom a osobitnými predpismi boli posúdené z hľadiska ich možných vplyvov na životné prostredie.

§ 18

Každý, kto svojou činnosťou znečisťuje alebo poškodzuje životné prostredie alebo kto využíva prírodné zdroje, je povinný na vlastné náklady zabezpečovať sledovanie tohto pôsobenia a poznať jeho možné dôsledky.

§ 19

Každý, kto zistí, že hrozí poškodenie životného prostredia alebo že k nemu už došlo, je povinný urobiť v medziach svojich možností nevyhnutné opatrenia na odvrátenie hrozby alebo na zmiernenie následkov a bez meškania ohlásiť tieto skutočnosti orgánu štátnej správy; povinnosť zasiahnuť nemá ten, kto by tým ohrozil život alebo zdravie svoje alebo blízkej osoby.

Všeobecná povinnosť predchádzať škodám na prírode a na životnom prostredí je formulovaná aj v Občianskom zákonníku v § 415 OZ: Každý je povinný počínať si tak, aby nedochádzalo ku škodám na zdraví, na majetku, na prírode a životnom prostredí.

Aj bez potreby podrobnejšieho skúmania sektorových predpisov regulujúcich zásahy do jednotlivých zložiek životného prostredia tak už spomenuté právne normy, resp. ich porušenie zakladá protiprávnosť zásahu do osobnosti, čím sa zdá, že prvý predpoklad vzniku práva je splnený.

Ad trvanie zásahu do osobnosti

Zásah do osobnosti poškodených musí v čase uplatnenia práva na upustenie od zásahov trvať v čase podania žaloby a súdneho konania. Ide o logický dôsledok toho, že sa upustenia od protiprávneho zásahu možno dovoliť len, ak tento zásah ešte trvá. Ak zásah do práva na primerané životné prostredie medzičasom pominie, právo dovoliť sa upustenia zaniká.

Ad hrozba vzniku ujmy na osobnostnom práve

Nestačí v súdnom konaní preukázať, že zodpovedný subjekt koná v rozpore s právnym poriadkom a znečisťuje životné prostredie, ale poškodený musí viesť tiež preukázať, že zásahom vzniká priamo jemu hrozba na jeho práve na primerané životné prostredie. Nazdávame sa, že musí ísť o obyvateľa regiónu zasiahnutého znečisťovaním životného prostredia PCB látkami, teda pravdepodobne o oblasť najmä v regióne a v okolí miest Vranov nad Topľou, Humenné a Michalovce.²³ Avšak tým, že žaloba bude smerovaná vždy voči špecifickému subjektu, musí byť preukázané, že práve jeho činnosťou dochádza k hrozbe vzniku ujmy u konkrétného žalobcu –

²³ Folentová, V. Do odkaliska po Chemku Strážske priteká nový odpad, najväčšia záťaž na Slovensku je stále aktívna (24. augusta 2020). Dostupné online: https://dennikn.sk/2004072/do-odkaliska-po-chemku-strazske-priteka-novy-opad-najvacsia-zataz-na-slovensku-je-stale-aktivna/?ref=inm&_ga=2.212717652.1774174806.1644845945-34282128.1644845945

poškodeného. Pre priznanie práva na upustenie postačuje hrozba vzniku ujmy, a tak nemusí byť preukázané, že ujma poškodenému reálne vznikla.

Ad príčinná súvislosť medzi zásahom a hrozbou ujmy

Medzi zásahom do osobnostného práva a hrozbou vzniku ujmy musí existovať vzťah príčinnej súvislosti. K tomu pozri bližšie v časti II.3.1.

1. Právo dožadovať sa odstránenia následkov týchto zásahov

Poškodení sa môžu súdnou cestou voči zodpovednému subjektu tiež domáhať, aby došlo k odstráneniu tých dôsledkov protiprávných zásahov, ktoré boli ich protiprávnou činnosťou vyvolané (môžu podať tzv. reštitučnú žalobu). Pre úspešné uplatnenie tohto práva musia v súdnom konaní viesť preukázať:

- i. protiprávny zásah do osobnosti,
- ii. vznik ujmy na osobnostnom práve,
- iii. príčinná súvislosť medzi zásahom a hrozbou vzniku ujmy.

Ad protiprávny zásah do osobnosti a príčinná súvislosť – platí to isté, čo v prípade práva na upustenie od zásahov.

Ad vznik ujmy na osobnostnom práve

Vzhľadom k tomu, že sa poškodený domáha reštitučnou žalobou odstránenia následkov týchto zásahov, vznik ujmy a nielen hrozba jej vzniku na osobnostnom práve musí byť v tomto konkrétnom prípade preukázaný. Sme toho názoru, že optikou už uvedeného k ujme na osobnostnom práve na primerané životné prostredie už došlo tým, že nepriaznivé životné prostredie jednotlivcov žijúcich v dotknutom regióne ich obmedzuje v realizácii ich osobnosti a ďalších súvisiacich práv a slobôd spojených so strachom zo vzniku, resp. zhoršenia vážnych zdravotných ťažkostí. Myslíme si, že reštitučnou žalobou sa tak poškodení môžu domôcť odstránenia škodlivých dôsledkov vyvolaných činnosťou zodpovedných subjektov, ktoré túto ujmu na osobnostnom práve spôsobili, teda dožadovať sa odstránenia prítomnosti znečisťujúcich zložiek. Táto povinnosť však musí byť v žalobe vymedzená dostatočne konkrétne (nestačí, aby bola formulovaná všeobecne ako povinnosť pôvodcu odstrániť znečistenia v regióne, ale napríklad ako povinnosť zlikvidovať odkalisko Poša, odstrániť presakujúce toxické látky z ošipárne do okolia a podobne) vždy voči subjektu, ktorý je za ten-ktorý pôvod znečistenia zodpovedný.

c) Právo na primerané zadosťučinenie v peniazoch

V prípade vzniku ujmy na osobnostnom práve sa môžu poškodení domáhať aj primeraného zadosťučinenia, a ak ide o závažnejšiu ujmu, aj zadosťučinenia v peniazoch (obrátiť sa na súd s tzv. satisfakčnou žalobou). Predpoklady pre vznik tohto práva sú rovnaké, ako pri reštitučnom nároku (2). Z dostupných informácií je zrejmé, že ujma utrpená na osobnostnom práve poškodených je buď rovnako závažná alebo ešte závažnejšia ako iné prípady, v ktorých súdy priznali zadosťučinenie v peniazoch. Poškodení preto podľa nášho názoru spĺňajú podmienky pre priznanie finančného zadosťučinenia.

Výška zadosťučinenia v peniazoch nie je zákonom nijako limitovaná, neexistuje ani minimálna ani maximálna hranica jej určenia, čo dáva konajúcim súdom pomerne voľnú ruku pri rozhodovaní o výške. Občiansky zákonník limituje súd iba ak, že musí pri rozhodovaní o výške prihliadať na (i) závažnosť vzniknutej ujmy a (ii) okolnosti, za ktorých k porušeniu došlo (§ 13 ods. 3 OZ).

Hoci teda neexistujú žiadne zákonné limity pre určenie výšky finančného zadosťučinenia, bežne sa v sporoch o ochranu osobnosti priznáva satisfakcia vo výške niekoľko tisíc eur pre (každého) poškodeného. Satisfakcia sa odvíja primárne od závažnosti spôsobenej ujmy (pre porovnanie, pri žalovaní náhrady nemajetkovej ujmy spôsobenej úmrtím blízkeho príbuzného pozostalým členom najbližšej rodiny súdy priznávajú satisfakciu štandardne v rozmedzí od 10.000 do 30.000,- Eur). Nazdávame sa, že závažnosť hroziacich dôsledkov pre dotknutých jednotlivcov znečistenia prostredia, ako aj dĺžka trvania týchto zásahov, by bola súdom posudzovaná ako vysoká.

d) Premlčanie

Právo na upustenie od neoprávnených zásahov, ako ani právo dožadovať sa odstránenia následkov týchto zásahov, sa nepremlčujú.

Právo na finančné zadosťučinenie sa však premlčuje, a to vo všeobecnej trojročnej premlčacej lehote a lehota začína plynúť deň nasledujúci po dni, kedy k zásahu do osobnostného práva došlo.²⁴ Výklad aplikovaný najvyšším súdom tak môže viesť konajúci súd k záveru, že sa právo na finančné zadosťučinenie premlčí po troch rokoch odo dňa nasledujúceho po dni, v ktorom došlo prvýkrát k zásahu zo strany žalovaného zodpovedného subjektu. Z dostupných údajov nasvedčujúcich dlhodobému trvaniu znečisťovania životného prostredia súkromných spoločností sa možno domnievať, že by optikou tohto výkladu boli nároky poškodených premlčané.

Sme však toho názoru, že zo strany zodpovedných subjektov (ak medzičasom nedôjde k náprave, resp. ukončeniu zásahu) ide o osobitný prípad tzv. trvajúceho deliktu, ktorý si vyžaduje osobitné posúdenie. Z pohľadu premlčania to znamená, že k zásahu, od ktorého sa počíta premlčanie, dochádza každým (novým) dňom jeho trvania, a tak rátajúc od posledného dňa, v ktorom zásah trval, by nároky poškodených na finančné zadosťučinenie premlčané neboli. V slovenských podmienkach však nejde o štandardný výklad, čo poškodených stavia do rizika, že budú ich nároky označené za premlčané.

II.1.2 Nároky plynúce z osobitných skutkových podstát sprísnenej zodpovednosti za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou a prevádzkovou činnosťou

II.1.2.1 Zodpovednosť za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou (§ 432 OZ)

a) Zvlášť nebezpečná prevádzka

Pojem „zvlášť nebezpečná prevádzka“ nie je legálne definovaný, ide o flexibilný pojem, ktorý umožňuje zohľadnenie tak časového a miestneho faktora, ako aj konkrétnych okolností, v ktorých je daná prevádzka vykonávaná.

Od iných druhov prevádzok možno zvlášť nebezpečnú prevádzku odlíšiť mierou pravdepodobnosti, akou jej povaha môže vytvárať nebezpečenstvo presahujúce určité hranice bezpečnosti prevádzky. Faktory, ktoré sa vyhodnocujú pri osobitnej nebezpečnosti prevádzky sú najmä

- a) existencia vysokého stupňa rizika vzniku ujmy na živote, zdraví, majetku alebo životnom prostredí,
- b) miera pravdepodobnosti vzniku širokého rozsahu škôd.²⁵

Teritoriálny aspekt je vzhľadom k charakteru prevádzok Chemko, a. s. Strážske v likvidácii a TP 2 skôr irelevantný, keďže u týchto prevádzok možno identifikovať pojmové znaky zvlášť nebezpečnej prevádzky bez ohľadu na ich teritoriálne umiestnenie, napriek tomu ich umiestnenie v intraviláne obce (napr. Chemko-odpadový kanál)

²⁴ R 58/2014.

²⁵ Novotná, M. Zodpovednosť za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou. In: Števček, M. et al. Občiansky zákonník. Komentár. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1568 – 1570.

s prepojením na vodné zdroje zvyšuje mieru pravdepodobnosti vzniku širokého rozsahu škôd ako jedného z kritérií vymedzenia zvlášť nebezpečnej prevádzky.

Nebezpečnosť prevádzky môže vyplývať z rôznych skutočností: buď zo samotnej povahy prevádzkovej činnosti, z povahy spracúvaných materiálov, z povahy použitých zariadení, prístrojov, nástrojov a iných prostriedkov pri prevádzke, z povahy finálnych, alebo čiastkových výsledkov prevádzkovej činnosti, z povahy odpadového materiálu, ktorý vzniká v danej prevádzke atď.

Za zvlášť nebezpečné prevádzky sa považujú predovšetkým tie, v ktorých do prevádzky ako takej alebo do procesu prevádzkovej činnosti vstupujú látky nebezpečné pre život, zdravie, majetok alebo životné prostredie (najmä výbušné látky, trhaviny, jedovaté a nakažlivé látky, žieraviny, plynne látky a iné nebezpečné chemické látky).

Z uvedeného vyplýva, že pojem zvlášť nebezpečná prevádzka je potrebné vykladať širšie ako len konkrétnu činnosť, ktorá je vykonávaná. Naopak zahŕňa aj opatrenia a zariadenia bezprostredne súvisiace s touto činnosťou, rovnako ako zariadenia, materiál a objekty, využívané pre činnosť alebo v súvislosti s prevádzkou.

Povahu prevádzok Chemko, a. s. Strážske a TP 2, s.r.o. (potenciálne Ekologické služby, a.s.) charakterizujú nielen vlastné aktivity, ktoré samé o sebe možno považovať za rizikové pre životné prostredie a rovnako pre zdravie obyvateľstva ale aj povaha komplexu, v ktorom vykonávajú svoju prevádzku (vrátane používaných zariadení) a ktorý vzhľadom na staré environmentálne záťaže tam sa nachádzajúce predstavujú tak zvýšené riziko vzniku ujmy ako aj zvýšenú pravdepodobnosť značne širokého rozsahu vzniku ujmy, ak sa určitým spôsobom stávajú súčasťou prevádzky. Samotný status environmentálnej záťaže s ohľadom na jej zaradenie do registra environmentálnych záťaží (t.j. jej potvrdená existencia – register B alebo pravdepodobnosť jej existencie – register A) nemá sám osebe vplyv na identifikáciu prevádzky ako zvlášť nebezpečnej, takúto kvalifikáciu priznania statusu zvlášť nebezpečnej prevádzky si na účely civilnoprávnej zodpovednosti za škodu uskutoční súd autonómne.

Z dostupných verejných zdrojov a informácií tam uvedených (údaje pre environmentálne záťaže zaradené do časti A registra environmentálnych záťaží – pravdepodobná environmentálna záťaž, nie sú verejne dostupné, ich existencia však poukazuje na prípadnú širšiu argumentačnú podporu povahy zvlášť nebezpečnej prevádzky) možno ako súčasti prevádzky, ktoré podľa nášho názoru odôvodňujú priznanie statusu zvlášť nebezpečnej prevádzky identifikovať napr. odpadový kanál z Chemka Strážske, ako prevádzky, v ktorej vznikajú odpadové vody, vypúšťané následne do povrchových vôd prostredníctvom vodohospodárskych stavieb vybudovaných v areáli Chemko, a.s., Strážske²⁶ alebo odkalisko Poša, prevádzkovateľom ktorého je spoločnosť TP2, s.r.o.

Z uvedených dôvodov máme vo vzťahu k **prevádzkam Chemko, a. s. Strážske a TP 2, s.r.o.** (prevádzkovateľ odkaliska Poša) na základe dostupných údajov za to, že **povaha ich prevádzky spĺňa atribúty zvlášť nebezpečnej prevádzky.**

Zvlášť nebezpečnou prevádzkou je nielen prevádzka, ktorá je zvlášť nebezpečná absolútne, t.j. vždy a za všetkých okolností, obzvlášť nebezpečná môže byť konkrétna prevádzka aj vtedy, ak síce (obvykle) zvlášť nebezpečná nie je, avšak v daných podmienkach nie je úplne ovládateľná z hľadiska následkov, ktoré môže vyvolať, a je tak zdrojom zvýšeného nebezpečenstva vzniku vážnych škôd vo svojom okolí (v tomto kontexte možno uvažovať práve o miere kontaminácie areálu PCB látkami).

Zvýšené riziko vzniku škôd môže spočívať aj v konkrétnych podmienkach, za ktorých je prevádzka realizovaná. Prevádzka rovnakého zariadenia môže mať totižto v určitých podmienkach vedľajšie účinky, ktoré sú ovládateľné

²⁶ Klasifikácia envirozáťaže Chemko – odpadový kanál: „Znečistenie presakujúce z odpadového kanála sa šíri v smere prúdenia podzemných vôd do sedimentov, v ktorých sú situované individuálne zdroje vody a do územia, kde je umelá infiltrácia, ako významný vodný zdroj pre mesto Michalovce. Kontaminácia prostredia PCB bola preukázaná viacerými prácami. Správa „Prehľad monitoringu PCB a jeho výsledky v regióne Zemplína pre účely projektu“ (Pilváňová, A., 2007) sumarizuje výsledky viacerých monitoringov, ktoré preukázali, že najmä sedimenty Strážskeho kanála sú výrazne kontaminované a predstavujú významný zdroj znečistenia pre svoje okolie.“ (Pozri pre detaily na [https://envirozataze.enviroportal.sk/Detail-zataze/MI-\(012\)-Strazske-Chemko-odpadovy-kanal-register-B](https://envirozataze.enviroportal.sk/Detail-zataze/MI-(012)-Strazske-Chemko-odpadovy-kanal-register-B))

pri relatívne nízkom riziku, zatiaľ čo v iných podmienkach môžu byť tieto účinky ovládateľné pri vysokom stupni nebezpečenstva vyvolania ujmy.²⁷

Pojmovým znakom zvlášť nebezpečnej prevádzky nie je cieľ alebo samotné dosahovanie zisku, v tomto kontexte je bez právneho významu, že spoločnosť Chemko, a. s. Strážske je v likvidácii.

Z hľadiska vzniku zodpovednosti za spôsobené škody je irelevantné, či daná prevádzka bola v rámci príslušného administratívneho konania povolená, alebo nie, alebo či daná prevádzka vykonávala činnosti, ktoré boli v súlade s právnymi predpismi alebo konala protiprávne (napr. spoločnosť TP2 s.r.o. ako prevádzkovateľ odkaliska Poša vypúšťala odpadové vody z odkaliska Poša do rieky Ondava od 1. 1. 2019 bez platného povolenia Krajského úradu životného prostredia v Prešove). Nedostatok splnenia akýchkoľvek povolovacích či schvaľovacích požiadaviek zo strany prevádzkovateľa príp. akákoľvek jeho činnosť nesúladná so všeobecne záväznými predpismi príp. technickými či inými normami nemá vplyv na zodpovednosť prevádzkovateľa (primárnym účelom § 432 OZ je ochrana tretích osôb pred rizikami plynúcimi z prevádzok nebezpečnej povahy).

Pre vznik zodpovednosti prevádzkovateľa nie je zároveň podstatné, či činnosť, ktorá vykazuje povahu zvýšenej nebezpečnosti, vykonáva prevádzkovateľ ako svoju hlavnú činnosť alebo ako jednu z viacerých činností. V prípade viacerých činností nemusí takáto osobitne nebezpečná prevádzka predstavovať ani prevažujúcu činnosť prevádzkovateľa, stačí fakt, že daná činnosť charakterizuje, prípadne podmieňuje uskutočňovanie prevádzky, ktorej je súčasťou a z tohto dôvodu je prevádzka kvalifikovaná ako zvlášť nebezpečná.²⁸

b) Vznik zodpovednosti

V prípade zodpovednosti za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou vzniká táto vtedy, ak bola škoda spôsobená takými skutočnosťami (takým pôsobením) danej prevádzky, ktorými sa navonok (v okolitom svete) prejavuje jej osobitné nebezpečenstvo, pričom takéto skutočnosti (takéto pôsobenie prevádzky) je vzhľadom na zvýšené riziko vzniku škody objektívne spôsobilé túto škodu vyvolať.

Medzi škodovou udalosťou, ktorá má svoj pôvod v povahe prevádzky (v nebezpečnosti tejto prevádzky), a vzniknutou škodou je pre vznik zodpovednosti potrebné ustáliť i príčinnú súvislosť, t.j. že škoda vznikla v príčinnej súvislosti s pôsobením zdroja zvýšeného nebezpečenstva (bližšie k príčinnej súvislosti v časti II.3.1).

Prípadné (zavinené) porušenie právnej povinnosti prevádzkovateľa (či už na úseku ochrany životného prostredia alebo iných noriem technického, technologického či iného charakteru) nie je v tomto prípade pre vznik zodpovednosti relevantné a neskúma sa, a to aj napriek tomu, že sa mohlo na vzniku škody podieľať.

c) Prevádzkovateľ zvlášť nebezpečnej prevádzky ako zodpovedný subjekt

Za škodu spôsobenú povahou zvlášť nebezpečnej prevádzky zodpovedá jej prevádzkovateľ (§ 432 OZ) ako osoba, ktorá je povinná znášať nepriaznivé následky toho, že vytvára zvýšené riziko vzniku škody (ide o subjekt, ktorý zvlášť nebezpečnú prevádzku uskutočňuje, teda fakticky organizuje a riadi jej činnosť a má faktickú a právnu možnosť disponovať zdrojom zvýšeného nebezpečenstva.)

V dotknutom prípade a na základe verejne dostupných údajov možno za prevádzkovateľov považovať spoločnosti Chemko, a. s. Strážske a TP 2, s.r.o. ako bývalá dcérska spoločnosť Chemka, a.s. Strážske vykonávajúca podnikateľskú činnosť v tom istom areáli, alebo potenciálne spoločnosť Ekologické služby a.s., bývalá dcérska spoločnosť Chemka, a.s. Strážske v likvidácii a TP 2, s.r.o., o ktorej činnosti sú však verejne dostupné informácie minimálne.

²⁷ Rozhodnutie NS ČR sp. zn. 25 Cdo 972/2000, zo dňa 25.4.2002.

²⁸ Novotná, M. Zodpovednosť za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou. In: Števček, M. et al. Občiansky zákonník. Komentár. 2. vydanie. Praha: C. H. Beck, 2019, s. 1570.

d) Možnosť oslobodenia sa prevádzkovateľa od zodpovednosti (liberácia)

OZ napriek splneniu predpokladov vzniku zodpovednosti za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou (škodná udalosť spôsobená povahou zvlášť nebezpečnej prevádzky, vznik ujmy a príčinná súvislosť) dáva zodpovednému subjektu možnosť za určitých okolností zbaviť sa svojej zodpovednosti (liberovať sa) a tým sa oslobodiť od povinnosti poskytnúť poškodenému náhradu spôsobenej škody. Ťažiskovým kritériom pripustenia možnosti liberácie je identifikácia charakteru tých okolností (skutočností), ktoré viedli k vzniku ujmy poškodených.

Ak bola škoda spôsobená okolnosťami, ktoré majú pôvod v povahe prevádzky (tzv. vnútorná škodná udalosť napr. nevhodné uskladnenie, pôsobenie starej ekologickej záťaže, vypúšťanie chemických látok do zložiek životného prostredia atď.), prevádzkovateľ sa svojej zodpovednosti nemôže za žiadnych okolností zbaviť (ide o tzv. absolútnu objektívnu zodpovednosť prevádzkovateľa). Okolnosťami, ktoré majú pôvod v prevádzke, treba rozumieť také skutočnosti, ktoré súvisia s organizáciou, riadením a uskutočňovaním prevádzky a sú v príčinnej súvislosti so škodou. Medzi okolnosti, ktoré majú pôvod v prevádzke, patria aj nedostatky či vady zariadení, a to dokonca aj vady skryté a nepoznateľné.²⁹

Ak naopak k spôsobeniu škody došlo okolnosťami, ktoré nemajú svoj pôvod v prevádzke (tzv. vonkajšia škodná udalosť – napr. zemetrasenie, povodeň, úder blesku, teroristický útok, konanie tretej osoby), liberácia (oslobodenie sa od zodpovednosti) prevádzkovateľa prichádza do úvahy v prípade, ak preukáže, že sa škode nedalo zabrániť ani pri vynaložení všetkého úsilia, ktoré možno požadovať (ide o objektívne posudzovaný štandard starostlivosti, ktorý mal a mohol prevádzkovateľ zvlášť nebezpečnej prevádzky za daných okolností vyvinúť).

Vzhľadom k tomu, že ujma ako následok expozície obyvateľstva PCB látkami bola spôsobená okolnosťami, ktoré majú svoj pôvod v povahe prevádzky, nemožno v dotknutom prípade uvažovať o liberácii prevádzkovateľov.

II.1.2.2 Zodpovednosť za škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou

Skutková podstata zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou je v analýze spracovaná ako zástupné riešenie pre prípad, že dotknuté prevádzky spoločností (príp. niektorá z nich) Chemko, a. s. Strážske, TP 2, s.r.o. a Ekologické služby, a.s. by potenciálne neboli vyhodnotené ako „zvlášť nebezpečné prevádzky“.

a) Povaha zodpovednosti

Podľa § 420a ods. 1 a 2 OZ:

1. Každý zodpovedá za škodu, ktorú spôsobí inému prevádzkovou činnosťou.
2. Škoda je spôsobená prevádzkovou činnosťou, ak je spôsobená
 - a) činnosťou, ktorá má prevádzkovú povahu alebo vecou použitou pri činnosti alebo
 - b) fyzikálnymi, chemickými, prípadne biologickými vplyvmi prevádzky na okolie alebo
 - c) oprávneným vykonávaním alebo zabezpečením prác, ktorými sa spôsobí inému škoda na nehnuteľnosti alebo sa mu podstatne sťaží alebo znemožní užívanie nehnuteľnosti.

Svojou povahou ide o sprísnenú objektívnu zodpovednosť za škodu, kedy sa zo strany zodpovedného prevádzkovateľa nevyžaduje pre vznik zodpovednosti žiadne protiprávne konanie ani zavinenie, naopak postačuje fakt, že ku škode došlo v príčinnej súvislosti s prevádzkovou činnosťou (t.j. musí byť preukázané, že škoda bola spôsobená prevádzkovou činnosťou, t.j. prevádzková činnosť musí byť pre vznik škody *conditio sine qua non* - bližšie ku kauzalite pozri časť II.3.1.).

Ide teda o zodpovednosť za osobitné riziko, ktoré so sebou prináša určitá činnosť, ktorá má prevádzkovú povahu alebo riziko, ktoré vyplýva zo samotnej povahy prevádzky.

²⁹ R 9/72.

b) Vymedzenie prevádzkovej činnosti

OZ definíciu prevádzkovej činnosti nepodáva, obsah tohto pojmu je rozhodovacou praxou³⁰ vykladaný ako činnosť, ktorá súvisí s predmetom činnosti (spravidla podnikateľskej, obchodnej činnosti), ktorú fyzická alebo právnická osoba prevádzkovo vykonáva. Prevádzková činnosť síce súvisí s predmetom činnosti danej osoby, avšak nemusí byť vždy vymedzená v jej predmete činnosti. Znamená to, že prevádzkovou činnosťou je akákoľvek činnosť súvisiaca s činnosťou danej osoby, t.j. aj taká, ktorá nie je vymedzená v jej predmete činnosti, ktorá však je súčasťou jej prevádzky a faktickej činnosti, a to bez ohľadu na to, či je k takejto činnosti treba osobitné verejnoprávne oprávnenie alebo nie.

Tento záver je odôvodnený povahou a účelom danej skutkovej podstaty zodpovednosti, ktorá slúži predovšetkým na ochranu poškodených osôb pred prejavmi prevádzkovej (podnikateľskej, priemyslovej, technologickej a pod.) činnosti iných osôb.

Za prevádzkovú činnosť sa považuje opakovane a organizovane vykonávaná činnosť, ktorá buď sama osebe (pre jej charakteristické vlastnosti a povahu) alebo v dôsledku technológií a postupov, ktoré sa používajú, nesie v sebe určité riziko vzniku škody. Ide o takú činnosť, ktorá je vo svojej podstate vždy potenciálne nejakým spôsobom ohrozujúca pre okolie, a to aj za predpokladu, že je vykonávaná na základe zákonného oprávnenia či technologicky správne.³¹

Vo vzťahu k prevádzkovej činnosti realizovanej v areáli Chemko, a.s. Strážske možno uvažovať najmä o aplikácii § 420a ods. 2 OZ písm. b) – spôsobenie škody fyzikálnymi, chemickými, prípadne biologickými vplyvmi prevádzky na okolie (v dotknutom prípade ide najmä o chemické vplyvy).

O škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou (fyzikálnymi, chemickými príp. biologickými vplyvmi prevádzky na okolie) ide nielen v prípade škodlivého pôsobenia prevádzky pri jej činnosti ale i v prípade prevádzkového zariadenia, ktorého samotná existencia v danom mieste má škodlivý vplyv na okolie.³² Pojem zariadenie by malo byť vykladané širšie – nielen ako prístroj, nástroj, stroj alebo obdobný predmet ale aj ako technický systém alebo technologický celok určený k nejakej funkcii, pričom zariadením môže byť nielen niečo mechanického, ale napr. aj sklad alebo úložisko³³ a pod.

Z uvedeného vyplýva, že pre vznik zodpovednosti za spôsobenú škodu nie je rozhodujúce, či je prevádzka v aktívnej činnosti alebo nie.

Vo vzťahu k subjektom, ktoré realizujú svoju prevádzkovú činnosť v areáli Chemko Strážske by bolo potrebné pre vznik ich zodpovednosti preukázať, že únik PCB látok do zložiek životného prostredia je výsledkom pôsobenia prevádzky pri ich činnosti alebo pôsobenia určitého prevádzkového zariadenia, ktoré sa nachádza a je súčasťou danej prevádzky. (V tomto kontexte a vzhľadom na skôr reštriktívnejšie vymedzenie pojmu zariadenie sa napr. javí, že kontaminované sudy, nachádzajúce sa v dotknutej lokalite by bolo možné za súčasť prevádzky považovať iba vtedy, ak by boli ako odpad alebo vedľajší produkt výsledkom prevádzkovej činnosti spoločností, ktoré momentálne v tejto lokalite vyvíjajú prevádzkovú činnosť alebo ak by boli právnyimi nástupcami tých prevádzok, v rámci činnosti ktorých k ich vzniku a umiestneniu došlo alebo ak by ich umiestnenie bolo možné považovať za úložisko súvisiace s činnosťou daných spoločností. Naopak napr. odpadový kanál, ktorý vyteká z Chemka Strážske a voda z neho sa vlieva do vodných tokov - Laborca, Zemplínskej šíravy a celého povodia, pričom sa jeho používaním kontaminovaný sediment posúva stále ďalej v smere vodného toku, možno považovať za súčasť prevádzky).

c) Zbavenie sa zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou

³⁰ Pozri rozhodnutia NS SR sp. zn. 3 MCdo 7/2005, NS SR 5 Cdo 183/2018, NS SR sp. zn. 8 Cdo 4/2018.

³¹ Rozhodnutie NS SR sp. zn. 5 Cdo 32/2014.

³² Pozri NS ČR sp. zn. 25 Cdo 484/2013, NS ČR 25 Cdo 3113/2006.

³³ Pozri Melzer, F., Tégl. P. a kol. Občanský zákoník. § 2894-3081. Velký komentář. Svazek IX. Praha: Leges, 2018, s. 455.

Zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou sa ten, kto ju spôsobil, zbaví, len ak preukáže, že škoda bola spôsobená neodvratiteľnou udalosťou nemajúcou pôvod v prevádzke alebo vlastným konaním poškodeného (§ 420a ods. 3 OZ).

Uvedené použitím argumentu *a contrario* znamená, že ak ku škode viedli okolnosti, ktoré majú svoj pôvod v prevádzke (tzv. vnútorná škodná udalosť), zodpovedný subjekt sa nemôže svojej zodpovednosti zbaviť, a to bez ohľadu na to, či bolo alebo nebolo možné vzniku škody zabrániť.³⁴

Ad neodvratiteľná udalosť nemajúca pôvod v prevádzke

Neodvratiteľná udalosť nemajúca pôvod v prevádzke je určitá vonkajšia udalosť, ktorá nemá svoj pôvod vo vnútri prevádzky a ktorá nesúvisí s organizáciou, riadením a realizáciou prevádzky, ktorej prevádzkovateľ nemohol zabrániť (nemohol ju odvrátiť) ani pri vynaložení úsilia, ktoré bolo možné rozumne požadovať, aby ku škode nedošlo (v tomto kontexte sa úsilím nerozumeje iba plnenie zmluvných či zákonných povinností, ale vykonanie všetkého, čo sa v danom prípade javí s ohľadom na danú prevádzku ako vhodné a racionálne).

Vzhľadom k charakteru vzniku ujmy v dotknutých prípadoch a na základe dostupných informácií o konaní resp. nekonaní spoločností Chemko, a. s. Strážske, TP 2, s.r.o. a Ekologické služby, a.s. vo vzťahu k dotknutým envirozázraziam sa nám uplatnenie tohto liberačného dôvodu nejaví v súdnom konaní ako preukázateľné.

Ad Vlastné konanie poškodeného

Do úvahy môže prichádzať uplatnenie druhého dôvodu, preukázaním ktorého dôjde k zníženiu rozsahu povinnosti zodpovedného subjektu nahradiť spôsobenú škodu a tým k zníženiu rozsahu poskytnutej náhrady škody.

V tomto kontexte pôjde o situácie, v rámci ktorých sa preukáže, že k vzniku ujmy poškodeného došlo aj jeho vlastným konaním (spoluzapríčinenie vzniku škody poškodeným), pričom v tej časti, v ktorej si poškodený škodu sám svojím konaním či opomenutím konania, na ktoré bol povinný, zapríčiniť, znáša ju pomerne alebo dokonca v celom rozsahu sám (podľa súdom percentuálne určenej miery účasti na vzniku škody) a v tejto časti mu nebude priznaná jej náhrada od zodpovedného subjektu (napr. ak bude preukázané, že k vzniku ujmy na zdraví prispela aj konzumácia lokálnych kontaminovaných potravín a zveriny aj po tom, čo príslušné orgány zodpovedajúcim spôsobom informovali a upozorňovali na ich zdravotnú závadnosť a odporúčali príp. zakazovali nekonzumovať ich³⁵).

II.2 SÚKROMNOPRÁVNE A INÉ NÁROKY NA NÁHRADU ŠKODY VOČI ŠTÁTU

II.2.1 Právo na náhradu škody a na náhradu nemajetkovej ujmy voči štátu

Na základe nám dostupného skutkového stavu sa javí, že **nárok na náhradu škody na zdraví a potenciálne nárok na náhradu nemajetkovej ujmy by si poškodení mohli uplatňovať aj voči štátu**, a to na základe zákona

³⁴ Pozri NS ČR sp. zn. 25 Cdo 4178/2008.

³⁵ V tomto svetle je nevyhnutné vyhodnotiť napr. relevanciu informačného letáku Úradu verejného zdravotníctva SR vo februári 2020, ktorým miestnych občanov v štyroch okresoch Zemplína informoval o PCB látkach a v ktorom miestnej verejnosti odporúča váhou svojej autority pri chytaní rýb sledovať upozornenia, v prípade ak v lokalite prebieha lov rýb výhradne v režime „chyt' a pusť“, ryby nekonzumovať, nekonzumovať ryby z rybníkov, ani z nádrží vodných tokov kontaminovaného územia, nechovať zvieratá voľne vonku v kontaminovanej oblasti, nekonzumovať domáce produkty živočíšneho pôvodu z kontaminovaných oblastí, ktoré obsahujú veľa tuku (masť, vajíčka, syry, mäso, údené mäsové výrobky a pod), kupovať potraviny z obchodných reťazcov, nepoľovať na divú zver a nejesť mäso z poľovačiek z kontaminovaného územia (resp. požiadať o potvrdenie ŠVaPS dokladujúce na základe analýz bezpečnosť daného mäsa. Pri vyhodnocovaní spoluzapríčinenia poškodeného je však nevyhnutné reflektovať tak objektívne ako aj subjektívne schopnosti a možnosti dotknutých subjektov realizovať takéto opatrenia.

č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a o zmene niektorých zákonov (ďalej len „zákon o zodpovednosti štátu za škodu“), resp. jeho predchodcu, t.j. na základe zákona č. 58/1969 Zb. o zodpovednosti za škodu spôsobenú rozhodnutím orgánu štátu alebo jeho nesprávnym úradným postupom (ďalej len „zákon č. 58/1969 Zb.“). Zdá sa, že v procese zisťovania a preskúmavania podozrení z porušenia právnych predpisov, ako aj v procese sanácie zistených environmentálnych škôd zlyhal štát na viacerých úrovniach, jednak z pozície subjektu zodpovedného prostredníctvom sektorových orgánov za kontrolu nad dodržiavaním právnych predpisov, jednak z pozície orgánu priamo zodpovedného za sanáciu existujúcich environmentálnych záťaží. Legislatíva zodpovednosti štátu za spôsobenú škodu vymedzuje prípady, v ktorých zodpovedá štát za škodu, ako aj nemajetkovú ujmu spôsobenú orgánmi verejnej moci.

a) Intertemporálne ustanovenia

Ešte skôr, ako bude možné zaoberať sa predpokladmi a podmienkami pre vyvodenie zodpovednosti štátu za spôsobenú ujmu poškodeným, je potrebné vyhodnotiť, ktorý právny predpis sa na zodpovednostný vzťah medzi poškodeným a štátom vzťahuje. V zmysle prechodných (intertemporálnych) ustanovení platí, že zodpovednosť za škodu vzniknutú do účinnosti zákona o zodpovednosti štátu za škodu (1. júla 2004) resp. jeho novelizácie (1. januára 2009) sa spravuje skôr účinnými predpismi (§ 27 a § 27b zákona o zodpovednosti štátu za škodu).

Pre určenie aplikovateľného predpisu na konkrétny právny vzťah preto bude treba určiť, v akom okamihu vznikla nesprávnym úradným postupom konkrétneho orgánu štátu škoda resp. ujma³⁶ a tým súčasne zodpovednosť štátu za spôsobenú ujmu. Vzhľadom k tomu, že existuje dôvodné podozrenie o pochybeniach viacerých štátnych orgánov na úseku ochrany životného prostredia a sanácie environmentálnych škôd a k tomu, že nedisponujeme detailnými informáciami o postupe resp. nečinnosti príslušných orgánov v priebehu posledných zhruba 20 a viac rokov, nie je možné k tejto otázke zaujať definitívne stanovisko.

V analýze možnej zodpovednosti štátu za nesprávny úradný postup preto budeme pracovať s výkladom všetkých možných aplikovateľných právnych predpisov a ich verzií.

b) Nesprávny úradný postup

Tak podľa súčasného zákona o zodpovednosti štátu za škodu, ako aj podľa predchádzajúceho zákona č. 58/1969 Zb. štát zodpovedá (všeobecne) za nezákonné rozhodnutie a nesprávny úradný postup. Vzhľadom ku skutkovým zisteniam, ktoré nasvedčujú pochybeniam na strane štátu, sa zdá, že sa štátne orgány dopustili nesprávneho úradného postupu. Nesprávny úradný postup je v zákone o zodpovednosti štátu v § 9 ods. 1 definovaný nasledovne:

Štát zodpovedá za škodu spôsobenú nesprávnym úradným postupom. Za nesprávny úradný postup sa považuje aj porušenie povinností orgánu verejnej moci urobiť úkon alebo vydať rozhodnutie v zákonom ustanovenej lehote, nečinnosť orgánu verejnej moci pri výkone verejnej moci, zbytočné prieskumy v konaní alebo iný nezákonný zásah do práv, právom chránených záujmov fyzických osôb a právnických osôb; za nesprávny úradný postup sa nepovažuje postup alebo výsledok postupu Národnej rady Slovenskej republiky pri výkone jej pôsobnosti podľa čl. 86 písm. a) a d) Ústavy Slovenskej republiky a postup alebo výsledok postupu vlády Slovenskej republiky pri výkone jej pôsobnosti podľa čl. 119 písm. b) Ústavy Slovenskej republiky.

V zmysle zákona č. 58/1969 Zb. nesprávny úradný postup nebol v porovnaní so zákonom o zodpovednosti štátu nijako obsahovo vymedzený, výklad nesprávneho úradného postupu však tiež viedol k záveru, že môže ísť o akúkoľvek činnosť štátneho orgánu, ak pri nej alebo v jej dôsledku dôjde k porušeniu pravidiel predpísaných právnymi normami.³⁷ Nazdávame sa, že nečinnosť orgánu v rámci výkonu jeho kompetencií napriek tomu, že v zmysle platnej legislatívy konať mal, je nesprávnym úradným postupom tak podľa zákona o zodpovednosti štátu za škodu, ako aj podľa zákona č. 58/1969 Zb.

³⁶ Fekete, I. Komentár zákona č. 514/2003 Z. z. Zákon o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci. Dostupné online: <https://www.epi.sk/komentovane-ustanovenie/Komentar-k-p-27-zakona-514-2003-Z-z.htm>

³⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 25 Cdo 786/99.

V konkrétnom prípade však môže byť problematické určiť konkrétny štátny orgán, ktorý sa v rámci svojej činnosti dopustil zrejme porušenia právneho predpisu, ktorý v danej situácii porušil tým, že nekonal napriek tomu, že konať mal. Na základe dostupných informácií možno len usudzovať, že štátne orgány disponovali dostatočným množstvom informácií o znečistení, resp. minimálne o podozreniach zo znečistenia toxickými PCB látkami v dotknutom regióne,³⁸ napriek tomu aktivita štátnych orgánov či už na úseku preskúmania podnetov, prijímania opatrení alebo ukladania sankcií podnikateľským subjektom bola minimálna.³⁹ Pri zlyhaní štátnych orgánov ako orgánov dohľadu a kontroly však podľa nášho názoru môže byť problematické preukázať príčinnú súvislosť medzi nesprávnym úradným postupom ako prvým predpokladom zodpovednosti štátu za škodu a spôsobenou ujmu obyvateľov regiónu, keďže by bolo pomerne problematické preukázať, že v prípade zásahu a ukladania sankcií zo strany štátu by skutočne bolo došlo k náprave a odstráneniu záťaží.

Z tohto pohľadu sa zdá byť efektívnejším zamerať sa na činnosť štátu podľa zákona č. 409/2011 Z. z. o niektorých opatreniach na úseku environmentálnej záťaže a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon č. 409/2011“), podľa ktorého štát prostredníctvom svojich orgánov (najmä ministerstvo životného prostredia) má identifikovať a klasifikovať environmentálnu záťaž a zabezpečiť jej zápis do systému environmentálnych záťaží, čo predstavuje prvý krok v ich sanácii a odstraňovaní a najmä, štátny orgán na úseku životného prostredia (predtým miestne príslušný krajský úrad životného prostredia, dnes okresný úrad v sídle kraja) určí povinnú osobu, ktorej zo zákona č. 409/2011 plynú viaceré povinnosti smerujúce k odstráneniu environmentálnej záťaže. V prípade, ak povinná osoba nezabezpečí vypracovanie a realizáciu tzv. plánu prác, tieto aktivity má prevziať na vlastné náklady ministerstvo životného prostredia (k tomuto podrobnejšie vyššie).

Z verejne dostupných informácií je možné dedukovať, že napriek tomu, že zákon č. 409/2011 nadobudol účinnosť 1. januára 2012, štátnym orgánom trvalo niekoľko rokov, kým podľa tohto zákona postupovali a určili pre envirozáťaže v regióne povinnú osobu. Zo správy verejnej ochrany práv vyplýva, že okresný úrad (i) v 5 prípadoch ani len nezačal konanie o určení povinnej osoby, (ii) v 3 prípadoch konanie o určení povinnej osoby zastavil a (iii) v 9 prípadoch vydal rozhodnutie o schválení návrhu alebo o aktualizácii plánu práce na odstránenie envirozáťaže a prebieha sanácia,⁴⁰ zdá sa však, že aj v týchto prípadoch trvalo konanie o určení povinnej osoby niekoľko rokov. Osobitne sa poukazuje na neprimeranú dĺžku konania o určení povinnej osoby, jedno začaté v r. 2013, rozhodnuté však bolo až v roku 2019 a rozhodnutie bolo následne zrušené v roku 2020.⁴¹ Navyše sú aj v dnešnom období lokality, na ktorých sa záťaž preukázateľne nachádzajú, označené len ako pravdepodobné environmentálne záťaže.⁴² Aj z odpovede Ministerstva životného prostredia SR zo dňa 9.3.2022 na podanú infožiadosť takisto vyplýva, že k tomuto dňu je väčšina environmentálnych záťaží registrovaná len ako „pravdepodobná“ s tým dôsledkom, že konanie o určení povinnej osoby ani len neprebíha. Podľa Ministerstva životného prostredia SR konanie neprebíha ani na už potvrdenej envirozáťaži MI (012) Strážske-Chemko-

³⁸ Informácie o tom, že členovia samospráv pravidelne apelovali a informovali štátne orgány o znečistení a podozreniach: Makó, I. PCB látky sú nočnou morou Zemplína, reagoval na to aj parlamentný výbor. Dostupné online:

<https://www.vranovske.sk/pcb-latky-su-nocnou-morou-zemplina-reagoval-na-to-aj-parlamentny-vybor/>

³⁹ V tomto smere možno za zlyhanie Slovenskej republiky považovať i nerealizovanie projektu zneškodnenia PCB v rámci globálneho programu „Preukázanie vhodnosti a odstránenie bariér, ktoré bránia uplatneniu a efektívnej implementácii dostupných nespáľovacích technológií pre deštrukciu perzistentných organických látok (POPs)“, cieľom ktorého bola dodávka nespáľovacieho zariadenia vysokej technickej úrovne na zneškodnenie PCB (demonštračná fáza mala zahŕňať zneškodnenie iniciačného množstva 2.500 ton PCB odpadov a kontaminovaných zariadení). Projekt bol podporený UNIDO (United Nations Industrial Development Organization) a ťažiskové finančné prostriedky poskytnuté Globálnym fondom pre životné prostredie (GEF), pričom SR mala zabezpečiť spolufinancovanie spočívajúce v podpore realizácie projektu, prevádzky zariadenia, aktivít súvisiacich s dekontamináciou územia a pod. (Pilváňová, A. Prehľad monitoringu PCB a jeho výsledky v regióne Zemplína pre účely projektu, 2007, dostupné na https://inis.iaea.org/collection/NCLCollectionStore/_Public/39/050/39050645.pdf). SR v dôsledku svojej nečinnosti a pasivity Ministerstva životného prostredia SR túto možnosť sanácie PCB záťaží nevyužila a projekt nebol napriek poskytnutému finančnému krytiu realizovaný.

⁴⁰ Mimoriadna správa verejného ochrancu práv o situácii v riešení environmentálnych záťaží na území Slovenskej republiky, Bratislava, október 2020, str. 72.

⁴¹ Mimoriadna správa verejného ochrancu práv o situácii v riešení environmentálnych záťaží na území Slovenskej republiky, Bratislava, október 2020, str. 82.

⁴² Mimoriadna správa verejného ochrancu práv o situácii v riešení environmentálnych záťaží na území Slovenskej republiky, Bratislava, október 2020, str. 83.

odpadový kanál.⁴³ Verejná ochrankyňa práv tak označila súhrnne postup orgánov za ich nečinnosť a tým deklarovala porušenie čl. 40 a čl. 44 Ústavy SR.⁴⁴

Už len na základe čiastočných dostupných informácií o postupoch orgánov štátnej správy a ministerstva životného prostredia je **podľa nášho názoru zrejmy nesprávny úradný postup spočívajúci v nečinnosti zodpovedných orgánov, čím by mal byť prvý predpoklad vzniku zodpovednosti za ujmu splnený.**

c) Žalovateľné nároky – ujma na zdraví, nemajetková ujma

Podľa zákona o zodpovednosti štátu za škodu štát zodpovedá za skutočnú škodu a ušlý zisk (§ 17 ods. 1). Napriek tomu, že majetkové nároky odvodené od samotnej nemožnosti chovať vlastné hospodárske zvieratá, pestovať vlastné plodiny a loviť ryby by pravdepodobne neboli nahraditeľné (ide o tzv. čistú majetkovú ujmu, ktorá sa kompenzuje iba vo výnimočných prípadoch), nahraditeľnou by bola ujma na zdraví obyvateľov dotknutého regiónu utrpená v príčinnej súvislosti so znečisťovaním zložiek životného prostredia. Obdobne možno ako o kompenzovateľnej ujme uvažovať aj o znížení hodnoty existujúceho majetku v dôsledku jeho „poškodenia“ PCB látkami, či už vo vzťahu k domácim zvieratám alebo k hodnote pozemkov (skutočná škoda na majetku).

Okrem týchto nárokov je podľa zákona o zodpovednosti štátu za škodu možné žalovať tiež náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch, ak nie je možné uspokojiť ju inak (§ 17 ods. 2). Nemajetková ujma utrpená jednotlivcami v príčinnej súvislosti s nesprávnym úradným postupom štátnych orgánov však musí byť preukázateľná a musí ísť o iný druh ujmy, než aká je kompenzovateľná vyššie spomenutými nárokmi (nemôže ísť o škodu na majetku alebo o ujmu na zdraví). Nazdávame sa, že by v tomto prípade obstál výklad o prítomnosti nemajetkovej ujmy, ako bol opísaný v časti o nárokoch z ochrany osobnosti (pozri bližšie časť II.1.1), teda že okrem majetkových nárokov a nárokov z ujmy na zdraví sú jednotlivci obmedzovaní na svojich právach a slobodách pre trvalo nepriaznivé životné prostredie, čo je spojené so strachom a obavami o svoje zdravie a zdravie svojich blízkych.

Podľa § 17 ods. 3 zákona o zodpovednosti štátu za škodu (v aktuálnom znení) sa „*výška nemajetkovej ujmy v peniazoch určuje s prihliadnutím najmä na*

- a) osobu poškodeného, jeho doterajší život a prostredie, v ktorom žije a pracuje,
- b) závažnosť vzniknutej ujmy a na okolnosti, za ktorých k nej došlo,
- c) závažnosť následkov, ktoré vznikli poškodenému v súkromnom živote,
- d) závažnosť následkov, ktoré vznikli poškodenému v spoločenskom uplatnení.“

Na rozdiel od náhrady nemajetkovej ujmy podľa osobnostných práv, zákon o zodpovednosti štátu obsahuje maximálny limit pre výšku priznanej náhrady, ktorá podľa zákonného limitu nemôže byť vyššia ako výška náhrady poskytovaná osobám poškodeným násilnými trestnými činmi podľa zákona č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Podľa § 13 tohto zákona celková suma odškodnenia nesmie presiahnuť päťdesiatnásobok sumy mesačnej minimálnej mzdy platnej na obdobie kalendárneho roka, v ktorom došlo k spáchaniu trestného činu. Prenášajúc tento limit pre nemajetkovú ujmu priznávanú podľa zákona o zodpovednosti štátu za škodu sa tak berie do úvahy výška minimálnej mzdy v kalendárnom roku, v ktorom ujma vznikla. Tento horný limit však bol do zákona o zodpovednosti štátu za škodu vložený až novelou účinnou od 1. januára 2009, vzťahuje sa preto len na ujmy vzniknuté po tomto dátume. Možno však očakávať, že vzhľadom na súčasné znenie zákona sa konajúce orgány alebo súd budú fakticky riadiť aj vo vzťahu k starším ujмам práve týmto horným limitom.

Podľa zákona č. 58/1969 nebolo možné priznať právo na náhradu nemajetkovej ujmy, staršia úprava s týmto právom nepočítala. Ak sa preto ustáli, že konkrétna ujma poškodeného spôsobená nesprávnym úradným

⁴³ Sprístupnenie informácií v zmysle zákona č. 211/2000 Z. z. o slobode informácií (ŽOI 71/2022, spis. č. 6286/2022-1.9.2) zo dňa 9.3.2022.

⁴⁴ Mimoriadna správa verejného ochrancu práv o situácii v riešení environmentálnych záťaží na území Slovenskej republiky, Bratislava, október 2020, str. 74.

postupom štátu sa má spravovať predchádzajúcim zákonom č. 58/1969, nárok na náhradu nemajetkovej ujmy v peniazoch mu nevznikne.

V súvislosti s nemajetkovou ujmovou sa ešte žiada upozorniť, že český najvyšší súd aj na podklade rozhodnutí Európskeho súdu pre ľudské práva tenduje k výkladu, v zmysle ktorého ak je v konaní viacero účastníkov dožadujúcich sa rovnakej ujmy, táto skutočnosť je okolnosťou spôsobilou znížiť výšku náhrady za nemajetkovú ujmu (a slovami českého najvyššieho súdu dokonca podstatne) z dôvodu, že je tá istá ujma „zdieľaná“ viacerými osobami naraz.⁴⁵ Napriek tomu, že ide o stanovisko zamerané na uplatňovanie ujem spôsobených neprimeranou dĺžkou konania, ktorého poškodení sú priamo účastníkmi, čím ide o skutkovo a právne odlišnú situáciu od nesprávneho úradného postupu analyzovaného v tomto stanovisku, nie je vylúčené, že sa – aj vzhľadom na tendenciu slovenských súdov inšpirovať sa českou rozhodovacou činnosťou – aj slovenské súdy uberú touto argumentačnou líniou a nároky na náhradu nemajetkovej ujmy v prípade veľkého počtu poškodených znížia. Nie je nám však v doterajšej rozhodovacej činnosti slovenských súdov známy taký prípad, v ktorom by slovenský súd k tomuto kroku pri rozhodovaní skutočne pristúpil a zdôvodnenie takéhoto postupu ani nepovažujeme za právne korektné.

d) Príčinná súvislosť medzi nesprávnym úradným postupom a škodou, resp. nemajetkovou ujmovou

Problematika príčinnej súvislosti vo vzťahu k zodpovednosti štátu za jeho nesprávny úradný postup je na tomto mieste analyzovaná vzhľadom na niektoré špecifiká, ktoré súdy aplikujú pri ustálení príčinnej súvislosti vo vzťahu k zodpovednosti štátu, samostatným osobitným spôsobom.

Ad Načrtnutie problému v rámci kauzality

Ako problematický bod v kontexte recentnej súdnej praxe v otázke zisťovania príčinnej súvislosti pri zodpovednosti za škodu spôsobenú štátom pri výkone verejnej moci sa javí byť sledujúca doterajšia línia rozhodovania súdov preukázanie „bezprostrednosti“, „priamosti“ a „logického sledu“ medzi vzniknutou ujmovou poškodeného ako následkom a nezákonným rozhodnutím resp. nesprávnym úradným postupom štátu ako príčinou.

Podľa rozhodnutia Najvyššieho súdu SR R 137/2014 (sp. zn. 6 MCdo 16/2012) „*ide o vzťah príčinnej súvislosti vtedy, ak protiprávne konanie (delikt, nezákonné rozhodnutie, nesprávny úradný postup) a vznik škody sú v logickom slede, a teda ak protiprávne konanie škodcu bolo príčinou a vznik škody následkom tejto príčiny. Vzťah príčiny a následku musí byť bezprostredný (priamy). Nestačí iba pravdepodobnosť príčinnej súvislosti, či okolnosti nasvedčujúcej jej existencii; príčinnú súvislosť treba vždy preukázať. Rozhodujúca je vecná súvislosť príčiny a následku a túto nemožno riešiť vo všeobecnej rovine, ale vždy v konkrétnych súvislostiach. Príčinou vzniku škody môže byť len také konanie (alebo opomenutie), bez ktorého by škodný následok nevznikol. Musí byť teda doložené, že nebyť protiprávneho konania (opomenutia) škodcu, škodlivý následok by nenastal. Ak príčinou škody je iná skutočnosť (napr. porušenie zmluvnej povinnosti samotným poškodeným), zodpovednosť za škodu nenastáva. Otázka príčinnej súvislosti medzi určitým protiprávnym konaním a konkrétnou škodou je otázkou skutkovou. Pri riešení otázky príčinnej súvislosti je právnym posúdením veci vymedzenie, medzi akou ujmovou (ako následkom) a akou skutočnosťou (ako príčinou) tejto ujmy má byť príčinná súvislosť zisťovaná. Pre posúdenie zodpovednosti za škodu má preto určujúci význam, v čom konkrétne spočíva škoda (majetková ujma), za ktorú je požadovaná náhrada. Práve vo vzťahu medzi konkrétnou ujmovou poškodeného (ak vznikla) a konkrétnym konaním škodcu (ak je protiprávne), sa príčinná súvislosť zisťuje.*“

Napriek tomu, že súdy prakticky vo všetkých rozhodnutiach⁴⁶ uvádzajú požiadavku bezprostrednosti, priamosti príp. logického sledu medzi nezákonným rozhodnutím/nesprávnym úradným postupom, nedefinujú bližšie požiadavky na obsah pojmov bezprostrednosť a priamosť príp. nepracujú s nimi v kontexte základných teoretických východísk kauzality, kedy inštitúty priamosti a bezprostrednosti nesprávne interpretujú iba ako vzťah

⁴⁵ Podrobnejšie v stanovisku občianskoprávneho a obchodnoprávneho kolégia Najvyššieho súdu ČR zo dňa 13. apríla 2011, sp. zn. Cpjn 206/2010.

⁴⁶ Uvádzame v prehľade iba relevantné ustanovenia Najvyššieho súdu SR: rozhodnutie zo dňa 13. 8. 2018 sp. zn. 4Cdo/191/2017, rozhodnutie zo dňa 24. 2. 2011 sp. zn. 3 Cdo 313/2009, rozhodnutie zo dňa 30.05.2018 sp. zn. 6 Cdo/6/2017.

medzi príčinou a jej úplne prvým následkom v reťazci príčinnosti a tým dochádzajú vo veciach zodpovednosti štátu mnohokrát k nesprávnym konštatovaniam o neexistencii zodpovednosti štátu.

Ad Právne korektný postup pri vymedzení kauzality

Podstata kauzality spočíva v tom, že každý jav je výsledkom (následkom) reťazca nejakých iných javov, iných skutočností (príčin). Určitému subjektu možno teda pričítať zodpovednosť za škodu len vtedy, ak protiprávne konanie alebo zákonom kvalifikovaná udalosť ujmu skutočne spôsobili (t.j. ak protiprávne konanie škodcu alebo zákonom kvalifikovaná škodná udalosť boli pre danú škodu kauzálné). Stanovenie kauzálneho nexu v práve je dvoj krokový proces. V prvej fáze ide o vymedzenie tzv. prirodzenej (prírodovednej, faktickej) kauzality a následne v druhom kroku je potrebné túto prirodzenú kauzalitu (pre účely práva nevhodne širokú) redukovať a stanoviť právne relevantné príčiny určitej ujmy (tzv. právna kauzalita). K zisteniu faktickej kauzality sa na účely práva používa najčastejšie pravidlo *conditio sine qua non* (pravidlo nevyhnutnej podmienky). Uvedené pravidlo hovorí, že každý nevyhnutný prvok v reťazci určitých skutočností, ktorý vedie k následku, je možné považovať za príčinu tohto následku a každá skutočnosť, ktorá má byť príčinou, musí byť nevyhnutnou podmienkou (*conditio sine qua non*) toho, že sa daný následok uskutočnil práve tak, ako sa uskutočnil. T. j. pre následok je príčinná každá taká udalosť (konanie), ktoré si nemožno odmyslieť bez toho, aby sme si nemuseli odmyslieť (aby nutne neodpadol) aj samotný výsledok (ujma).⁴⁷ Súd teda v tomto prípade vykonáva hypotetické hodnotenie, či by k ujme poškodeného došlo aj bez protiprávneho úkonu zodpovedného subjektu alebo bez dotknutej škodnej udalosti.⁴⁸

Takéto čisto prírodovedné nazeranie na kauzalitu hľadajúce všetky podmienky, bez ktorých by nedošlo k vzniku škody je však pre právo neprijateľné, keďže vedie k veľmi širokému okruhu a prakticky nekonečnému reťazcu príčin. Pre účely práva sa preto prirodzená kauzalita obmedzuje iba na právne relevantné príčiny vzniku ujmy (napriek tomu je však tento prvý krok vymedzenia faktickej kauzality nevyhnutné vždy realizovať). Deje sa tak na základe tzv. normatívnych kritérií pričítateľnosti, na základe ktorých sa konkrétny škodlivý následok pričíta konajúcemu (konajúcim) ako „jeho dielo“. ⁴⁹ Normatívne kritériá pričítateľnosti sú určité teórie, pravidlá a mechanizmy, ktoré boli vyvinuté na to, aby na ich základe bolo možné zo všetkých možných príčin určených na základe prírodných a filozofických zákonitostí vymedziť iba tie príčiny, ktoré sú právne relevantné.

Najčastejšie používaným normatívnym kritériom pričítateľnosti je v našom právnom prostredí teória adekvátnej príčinnosti (okrem nej však existujú i ďalšie kritériá ako napr. teória ochranného účelu právnej normy, teória nexu protiprávnosti, teória všeobecného životného rizika a pod.)

Teória adekvátnej príčinnosti vychádza z myšlienky, že zodpovedať sa má iba za následky, ktoré boli pre škodcu predvídateľné. Pre určenie zodpovednosti je tu teda rozhodujúca tzv. adekvátna príčina (protiprávny úkon alebo kvalifikovaná škodná udalosť), ktorá je podľa obvyklého chodu vecí a podľa všeobecnej skúsenosti spravidla spôsobilá vyvolať daný škodlivý následok, či už samostatne alebo v spolupôsobení s inými okolnosťami. Tým, že sú tieto okolnosti spravidla spôsobilé vyvolať škodlivý dôsledok, zároveň platí, že sú pre škodcu predvídateľné. Posudzuje sa teda objektívna schopnosť škodcu ujmu predvídať (v akej miere bolo možné ujmu podľa všeobecných skúseností predvídať). Protiprávny úkon alebo škodná udalosť, ktoré naplňujú uvedené požiadavky, sú adekvátnymi príčinami škody a tým zároveň dostatočnými dôvodmi vzniku občianskoprávnej zodpovednosti.

Predvídateľnosť sa takto stáva predmetom logického posudzovania a hodnotenia súdu, ktorý pri svojom rozhodovaní musí vziať do úvahy všetky okolnosti konkrétneho prípadu a všeobecné skúsenosti.

V rámci druhého najčastejšie používaného kritéria ochranného účelu právnej normy ide o vymedzenie kauzality v zmysle jej danosti iba vtedy, ak porušená norma mala slúžiť ochrane tých statkov, ktoré boli porušené a ochrane pred vznikom takej alebo obdobnej škody, ktorá vznikla.

Ad Aplikácia pravidiel kauzality na zadanú skutkovú situáciu

⁴⁷ Koziol, H. Österreichisches Haftpflichtrecht I. Wien: Manz, 1997, s. 55.

⁴⁸ Stuhmcke, A.: Essential Tort Law. Cavendish Publishing, Sydney, London 2001, s. 48.

⁴⁹ Melzer, F., Tégl, P. Občanský zákoník. Velký Komentář. Svazek IX. Praha: Leges, 2018, s. 205.

Keďže pri vymedzení kauzality platí, že každý, kto vyvolal niektorú (ktorúkoľvek) zo skutočností, ktorá viedla k škodlivému následku, alebo ten, komu je takáto skutočnosť pričítaná k t'arche jeho zodpovednosti, daný výsledok zapríčinil, je v tomto kontexte nevyhnutné preukázať, že ujmy, ktoré vznikli poškodeným v oblastiach kontaminovaných PCB, im vznikli vo faktickej príčinnej súvislosti s mierou kontaminácie PCB a činnosťou príp. nečinnosťou tých subjektov, ktorí tento stav spôsobili (spôsobili v zmysle širšieho deliktnoprávného ponímania pričítania daného stavu určitému subjektu) a zároveň, že takáto kauzalita je aj právne relevantná a možno ju na základe normatívnych kritérií pričítateľnosti pričítať zodpovednému subjektu.

T.j. v rámci faktickej kauzality musí byť preukázané, že nekonanie dotknutých orgánov štátu bolo aspoň jednou z príčin vzniku škody (t.j. ak by štát konal, k vzniku ujmy by nebolo bývalo došlo) a zároveň že bolo rozumne predvídateľné, že nekonanie štátu v danom prípade povedie k vzniku nových ujmy alebo k zvyšovaniu rozsahu existujúcich.

Ad Bezprostrednosť a priamosť vzťahu príčiny a následku

Požiadavka bezprostrednosti a priamosti vzťahu príčiny a následku, ktorá sa objavuje prakticky vo všetkých súdnych rozhodnutiach, riešiacich problém kauzality v rámci zodpovednosti štátu za svoje nekonanie je v mnohých súdnych rozhodnutiach chybné interpretovaná v prípadoch, ak v reťazci príčinnej súvislosti medzi nekonaním štátu a vznikom ujmy stojí ďalšia skutočnosť, majúca nadväznosť na nekonanie štátu. Ak súd s odkazom na požiadavku bezprostrednosti a priamosti vzťahu škody a škodnej udalosti bez ďalšieho vylúči konanie alebo nekonanie štátu ako skutočnosť nenapĺňajúcu túto požiadavku pretože priamou a bezprostrednou príčinou je iba skutočnosť majúca nadväznosť na konanie či nekonanie štátu, možno takúto argumentáciu považovať za príliš zjednodušujúcu a nerešpektujúcu základné zásady deliktného práva pre vymedzenie kauzality.

Požiadavka bezprostrednosti a priamosti znamená, že podmienky (skutočnosti), ktoré viedli k vzniku ujmy rovnako ako ich vzájomné spolupôsobenie spadajú do rozsahu kritérií vymedzenia prirodzenej kauzality (t.j. sú *conditio sine qua non* vzniku ujmy) a zároveň spadajú do rozsahu normatívnych kritérií pričítateľnosti (najmä adekvátnej príčinnosti). Samotný fakt, že v rámci reťazca príčinnej súvislosti existuje i iná skutočnosť (podmienka), medzi ktorou možno identifikovať vzťah príčiny a následku vo vzťahu k spôsobenej ujme neznamena automaticky, že iné podmienky, vo vzťahu ku ktorým rovnako môžeme identifikovať splnenie kritérií faktickej a právnej kauzality možno z reťazca príčinnej súvislosti vylúčiť.

Práve naopak, príčinou určitej ujmy nemusí byť iba príčina jediná, vznik ujmy môže byť následkom viacerých príčin, pričom kauzalita vo vzťahu k určitému protiprávnemu konaniu alebo škodnej udalosti je zachovaná aj vtedy, ak ide o jednu z viacerých príčin, ktorá sa podieľala na nepriaznivom následku (malo by však ísť o príčinu podstatnú). Ak je príčin viacero, môžu pôsobiť z časového hľadiska buď súbežne alebo následne, bez toho, aby sa časovo prekrývali. V takom prípade je pre existenciu príčinnej súvislosti nevyhnutné, aby reťazec postupne nastupujúcich príčin a následkov bol vo vzťahu k vzniku ujmy natoľko prepojený (prvotná príčina bezprostredne vyvolala ako následok príčinu inú a tá postupne prípadne príčinu ďalšiu), že už z pôsobenia prvotnej príčiny možno dôvodne dovodzovať vecnú súvislosť so vznikom škodlivého následku.⁵⁰ Z uvedeného jednoznačne vyplýva, že existenciu príčinnej súvislosti nemožno vzťahovať iba k príčine „najbližšej“ spôsobenému následku a príčina jednej skutočnosti môže byť sama následkom inej príčiny.

Bezprostrednosťou sa teda nemyslí, že by medzi protiprávnym konaním alebo škodnou udalosťou a vznikom ujmy nemohli existovať ďalšie dielčie udalosti a skutočnosti. Bezprostrednosť znamená skôr hodnotiaci súd ohľadne toho, či je škoda s porušením práva spojená takým spôsobom, aby mu mohla byť ešte stále pričítaná.

Väčšina rozhodnutí je (pravdepodobne z dôvodu značnej miery protektivity štátu) vystavaná na téze, že ak nepriaznivý následok spočíva v udalosti, ktorá je už sama následkom protiprávného stavu pričítateľného štátu, príčinná súvislosť medzi nepriaznivým následkom a nezákonným konaním či nekonaním štátu nie je daná. Súdny týmto v podstate hovorí, že v rámci schémy príčina 1 → následok 1/príčina 2 → následok 2 možno za následok nejakej príčiny považovať vždy iba ten následok, ktorý stojí v reťazci príčinnosti za danou príčinou ako úplne prvý následok.

⁵⁰ Pozri rozhodnutie NS ČR zo dňa 24. 5. 2001, sp. zn. 25 Cdo 1946/2000.

To, že určitá nepriaznivá skutočnosť nie je úplne prvým následkom inej skutočnosti, však automaticky neznamená, že medzi nimi neexistuje vzťah príčinnosti. V tomto prípade nejde o nič iné iba o jednoduché reťazenie podmienok,⁵¹ spolupôsobenie ktorých viedlo k danému následku poškodenia zdravia žalobcov a takéto poškodenie je len následkom viacerých príčin, pričom u každej z týchto príčin (t.j. aj vo vzťahu k nekonaniu štátu) je potrebné zistiť, či napĺňa atribúty faktickej kauzality (*conditio sine qua non*) a právnej kauzality (pričítanie na základe normatívnych kritérií).

e) Premlčanie práva na náhradu škody

Zákon o zodpovednosti štátu za škodu pri výkone verejnej moci má vlastnú právnu úpravu inštitútu premlčania tohto práva, odlišnú od všeobecnej úpravy premlčania práv na náhradu škody upravenej v § 106 OZ, preto uvádzame jeho analýzu osobitne v tejto časti.

Podľa zákona o zodpovednosti štátu za škodu sa právo na náhradu škody premlčí za tri roky odo dňa, kedy sa poškodený dozvie o škode (§ 19 ods. 1), ide o tzv. subjektívnu premlčaciu dobu. Najneskôr sa nároky premlčia za desať rokov odo dňa, keď bolo poškodenému doručené rozhodnutie, ktorým bola spôsobená škoda (tzv. objektívna premlčacia doba). Hoci sa táto objektívna premlčacia doba nevzťahuje na ujmu na zdraví (§ 19 ods. 2 zákona o zodpovednosti štátu za škodu), je otázne, či sa vzťahuje aj na iné ujmy spôsobené nesprávnym úradným postupom. Najvyšší súd sa v nedávnom rozhodnutí – vydanom síce k zákonu č. 58/1969 Zb., ale úprava premlčania bola aj v tomto staršom zákone totožná – vyslovil, že objektívna premlčacia doba sa na ujmy spôsobené nesprávnym úradným postupom neuplatní.⁵² Všetky ujmy matkovej povahy vrátane ujmy na zdraví sa tak premlčujú (a to aj podľa zákona č. 58/1969 Zb.) v subjektívnej trojročnej premlčacej dobe od momentu, kedy sa poškodený o tejto ujme (teda o jej vzniku) dozvedel.

Vzhľadom k zákonnému nastaveniu premlčania týchto ujmy vyplýva pre poškodených riziko, že všetky ujmy na zdraví a možné majetkové ujmy vzniknuté skôr než 3 roky pred uplatnením práva budú konajúcim orgánom alebo súdom označené v prípade uplatnenia námietky premlčania za premlčané.

Otázne je, akým spôsobom by bolo posudzované premlčanie pri nárokoch na náhradu nemajetkovej ujmy, pretože ustanovenie upravujúce premlčanie výslovne nároky na náhradu nemajetkovej ujmy nespomína. Stotožňujeme sa s názorom, že sa nemajetková ujma má posudzovať podľa rovnakých pravidiel premlčania, ako majetková škoda a ujma na zdraví. To však podľa nášho názoru nemusí nevyhnutne znamenať, že sa nárok na náhradu nemajetkovej ujmy spočívajúcej v pocitoch strachu a úzkosti o vlastné zdravie, resp. o jeho zhoršenie a aj v kontinuálnom obmedzovaní ich možnosti uplatňovať ostatné práva a slobody rovnakým spôsobom, premlčí po troch rokoch odo dňa, kedy sa o tejto špecifickej ujme poškodený dozvedel. Nesprávny úradný postup spočívajúci v nezasiatnutí zo strany štátu je tzv. trvajúcim deliktom. To znamená, že každým dňom trvania protiprávneho stavu vlastne poškodenému vzniká nová a nová ujma, ktorá sa každým dňom znova začína premlčovať. Ide však o pomerne ojedinelý právny názor, o ktorom bude treba konajúci orgán a súd presvedčiť, keďže nemáme vedomosť o tom, že by bola obdobná právna argumentácia doposiaľ v niektorom z prípadov náhrady škody v domácich podmienkach akceptovaná.

Nakoniec plynutie premlčacej doby spočíva (teda prestáva plynúť) počas uplatnenia nárokov v procese tzv. predbežného prerokovania (k tomu bližšie v ďalšej časti), najdlhšie však po dobu šiestich mesiacov.

f) Procesné uplatnenie nárokov

Zákon o zodpovednosti štátu obsahuje špeciálny procesný postup uplatňovania nárokov voči štátu. Ešte skôr, než sa poškodení môžu obrátiť s nárokmi na súd, musia podať tzv. žiadosť poškodeného o predbežné prerokovanie nároku (ďalej len „žiadosť“). Žiadosť sa predkladá orgánu príslušnému na prerokovanie veci, a to v závislosti od toho, ktorý štátny orgán sa dopustil nesprávneho úradného postupu. V danej situácii ide podľa nášho názoru

⁵¹ Pozri Bezouška, P. Náhrada majetkové a nemajetkové újmy. In Hulmák, M. a kol. Občanský zákoník VI. Záväzkové právo. Zvláštní část (§ 2055 – 3014). Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1718.

⁵² Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 13. decembra 2018, sp. zn. 3 Cdo 3/2018.

o nesprávny úradný postup na viacerých úrovniach štátu a na strane viacerých subjektov, jednak zo strany okresného úradu v sídle kraja za nečinnosť vo vzťahu ku konaniu o určení povinných osôb podľa zákona č. 409/2011, jednak zo strany samotného ministerstva životného prostredia za neplnenie si povinností vo vzťahu k uskutočneniu a financovaniu plánu prác. Ujma spôsobená v dôsledku nesprávneho úradného postupu je špecifická v tom, že ju častokrát môžu spôsobiť a v praxi častokrát aj spôsobia viaceré orgány štátnej správy, čo sa prejavuje v súbežnom alebo aj vzájomne následnom nesprávnom úradnom postupe viacerých orgánov verejnej moci. Zodpovednosť za nesprávny úradný postup môže znášať toľko z vecne a miestne príslušných orgánov verejnej moci, koľko z nich sa dopustí nesprávneho úradného postupu.⁵³ Za nesprávny úradný postup vo veci by mali byť preto zodpovedné (minimálne) dva orgány štátnej moci, a to miestne príslušný okresný úrad v sídle kraja a ministerstvo životného prostredia. Vzhľadom k tomu, že v oboch prípadoch ide o pôsobnosť ministerstva životného prostredia, žiadosť o predbežné prerokovanie nároku bude potrebné podať na ministerstvo životného prostredia (§ 4 ods. 1 písm. d) zákona o zodpovednosti štátu za škodu), a to aj podľa zákona č. 58/1969 Zb. (§ 9 ods. 1).

Podľa § 16 ods. 1 zákona o zodpovednosti štátu za škodu „zo žiadosti musí byť zrejmé, kto náhradu škody žiada, ktorej veci sa týka, titul, z ktorého sa nároku na náhradu škody domáha, akým spôsobom škoda vznikla a čoho sa poškodený domáha. V žiadosti a pri uplatnení nároku na náhradu škody na súde je poškodený povinný uviesť požadovanú výšku náhrady škody a označiť orgán verejnej moci, ktorý mu škodu spôsobil.“

Pre ďalší procesný postup je smerodajné ustanovenie § 16 ods. 4 zákona o zodpovednosti štátu za škodu: „ak príslušný orgán neuspokojí nárok na náhradu škody alebo uspokojí iba jeho časť do šiestich mesiacov odo dňa prijatia žiadosti alebo ak príslušný orgán písomne oznámi poškodenému, že neuspokojí jeho nárok na náhradu škody, môže sa poškodený domáhať uspokojenia nároku alebo jeho neuspokojenej časti na súde. Pri uplatnení nároku na súde môže poškodený požadovať úhradu len v rozsahu nároku, ktorý bol predbežne prerokovaný, a z titulu, ktorý bol predbežne prerokovaný. Ak súd rozhodnutím o náhrade škody prizná poškodenému aj úrok z omeškania, lehota omeškania začína príslušnému orgánu plynúť najskôr dňom oznámenia, že neuspokojí nárok na náhradu škody, alebo uplynutím šesťmesačnej lehoty na predbežné prerokovania nároku, ak súd neurčí začiatok jej plynutia neskôr.“

Ak teda po predbežnom prejednaní uplatňovaných nárokov pred ministerstvom životného prostredia nedôjde v lehote 6 mesiacov od podania žiadosti k ich uspokojeniu v celom rozsahu, vo zvyšku sa môže poškodený obrátiť so žalobou na súde. Pre účinné uplatnenie nárokov na súde nie je potrebné, aby poškodení disponovali rozhodnutím od iného orgánu (napr. od ministerstva životného prostredia), v ktorom by bolo právoplatne konštatované, že došlo k nesprávnemu úradnému postupu. Túto otázku si vyhodnotí konajúci súd v civilnom sporovom konaní ako otázku predbežnú.⁵⁴

II.3 PRÁVNE INŠTITÚTY, KTORÉ SA MÔŽU JAVIŤ VO VZŤAHU K NÁROKOM POŠKODENÝCH AKO PROBLEMATICKÉ A ICH PRÁVNE KOREKTNÉ RIEŠENIE

Vzhľadom k povahe ujmy, ktoré kontaminácia prostredia PCB spôsobuje subjektom, žijúcim v danej oblasti sa pre dokreslenie obrazu ich deliktnej nárokov vynárajú viaceré problematické okruhy, analýza ktorých i s návrhom riešenia je uvedená nižšie.

Prvý okruh sa dotýka **ustálenia právnej kauzality** (príčinnej súvislosti), ktorá musí byť ako jeden zo základných predpokladov pre uplatnenie nároku na náhradu škody preukázaná medzi vzniknutou ujmovou a škodnou udalosťou, keďže určitému subjektu občianskoprávných vzťahov možno pričítať zodpovednosť za škodu len vtedy, ak určitá skutočnosť, s ktorou je spojený vznik právneho vzťahu zodpovednosti za škodu, t.j. protiprávny úkon alebo zákonom kvalifikovaná udalosť, určitú inú skutočnosť, t.j. škodu skutočne spôsobila. V rámci tejto časti je vzhľadom na charakter ujmy na zdraví, ktoré pôsobenie PCB na živé organizmy vyvoláva, riešený i **problém predispozície poškodeného na vznik takejto ujmy na zdraví** a zodpovedaná otázka, aký vplyv má takáto predispozícia z hľadiska vyvodenia právnej zodpovednosti subjektu a určenia rozsahu povinnosti nahradiť spôsobenú ujmu.

⁵³ Drgonec, J. Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax. 2. prepracované a doplnené vydanie. Bratislava : C. H. Beck, 2019, s. 924.

⁵⁴ Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 23. júna 2020, sp. zn. 3 Cdo 127/2018, R 1/2021.

Druhý okruh sa vzťahuje k časovému aspektu škodnej udalosti a vzniku ujem, ktoré sú rozložené vo veľmi dlhom časovom období alebo ide o ujmy, ktorých vznik je detekovateľný až po dlhom časovom období po vystavení osoby negatívne pôsobeniu dotknutých látok alebo ide o tzv. pokračujúci delikt, kde negatívne pôsobenie škodnej udalosti je trvajúceho charakteru.

II.3.1 Ustálenie príčinnej súvislosti

a) Vymedzenie problému

U ujem na zdraví spôsobených kontinuálnym pôsobením chemickej látky je v mnohých prípadoch určenie skutočnej príčiny vzniku určitého konkrétneho ochorenia výrazne zložitá. V civilnom konaní (v rámci ktorého sa rozhoduje o náhrade spôsobenej škody) sa za zistenú skutočnosť považuje taká skutočnosť, ktorá je v zmysle zásady voľného hodnotenia dôkazov v súdnom konaní považovaná sudcom za preukázanú (odhliadnuc od skutočností, ktoré sú notoricky známe a ktoré nie je potrebné dokazovať - tzv. notoriety). Dôkaz je založený na javoch vnímateľných ľudskými zmyslami, či už prostredníctvom priameho pozorovania alebo usudzovania.

U tzv. **toxic torts**, spôsobených kontinuálnym vystavením poškodených subjektov negatívne pôsobeniu určitej toxikkej látky, uvedené javy, vnímateľné ľudskými zmyslami spravidla absentujú (ľudské zmysly nie sú uspokojené na zmyslové zachytenie a vnímanie takéhoto pôsobenia PCB), preto nie je vždy jednoduché odlišiť koreláciu od kauzality, k presnému zisteniu príčinnej súvislosti neprispieva ani časový sled udalostí, pretože ujma na zdraví sa môže prejavovať až po uplynutí dlhšej doby, pričom do úvahy je potrebné vziať i fakt, že rovnaký nepriaznivý následok (vznik určitej špecifickej ujmy na zdraví) môže byť spôsobený nielen pôsobením PCB v prostredí ale i inou príčinou príp. náhodným súbehom príčiny s expozíciou pôsobenia toxikkej látky.

b) Riešenie problému

Vo vyššie načrtnutých prípadoch je dokazovanie spravidla založené na javoch vnímateľných ľudskými zmyslami formou priameho pozorovania alebo usudzovania nahradené dokazovaním na základe určitých objektivizovaných kritérií, ktoré môžu byť použité pre preukázanie existencie kauzality medzi príčinou (pôsobenie PCB v životnom prostredí a expozícia obyvateľstva tejto látke) a účinkom (ujma najmä na zdraví) a ktoré majú na základe vedeckých metód skúmania a za použitia štatistických metód hodnotenia preukázať, či určitá štatisticky významná asociácia v rámci populácie medzi expozíciou určitej toxikkej látky a výskytom určitého ochorenia umožňuje záver o existencii príčinnej súvislosti.⁵⁵

V tomto kontexte možno poukázať napr. na manuál WHO pre hodnotenie kauzality pri škodlivých následkoch očkovania, ktorý vychádza primárne z tzv. Bradford-Hillových kritérií používanými v epidemiológii pre stanovenie kauzality.⁵⁶ Ide o súbor deviatich kritérií, pričom však žiadne z týchto kritérií nemožno považovať za nevyhnutnú podmienku a vždy je potrebný individuálny prístup ku každej jednej situácii. Medzi uvedené kritériá patria⁵⁷:

1. sila asociácie – veľmi silná asociácia so zvýšením rizika choroby svedčí o kauzalite, i keď slabá ju nevylučuje
2. konzistencia – podobnosť výsledkov v rôznych vedeckých štúdiách podporuje kauzalitu (najmä v retrospektívnych a prospektívnych epidemiologických štúdiách)
3. špecificita faktoru – ak je faktor asociovaný so špecifickou formou choroby, svedčí tento jav pre kauzalitu
4. časová postupnosť – príčina predchádza v čase následok
5. biologický gradient – kauzalitu podporuje výskyt lineárnej závislosti medzi množstvom faktoru a frekvenciou alebo závažnosťou choroby
6. plauzibilita – pôsobenie faktoru by malo byť vysvetliteľné súčasnými znalosťami o biologických mechanizmoch choroby

⁵⁵ Hill, A. B. The Environment and Disease: Association or Causation? *Proceedings of the Royal Society of Medicine*, 1965, 58 (5), s. 295.

⁵⁶ Doležal, A., Doležal, T. Kauzalita v civilním práve se zaměřením na medicínskoprávní spory. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016, s. 206

⁵⁷ Uvádzané podľa Doležal, A., Doležal, T. Kauzalita v civilním práve se zaměřením na medicínskoprávní spory. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2016, s. 205, 206.

7. koherencia – nerozpornosť dát medzi odlišnými rovinami štúdií podporuje kauzalitu
8. experimentálny dôkaz - kauzalitu podporuje v prípade uskutočniteľnosti aj experiment, v ktorom sa posilní alebo oslabí faktor a táto zmena je nasledovaná aj zmenou frekvencie či ťažkosti choroby
9. analógia – ak chýbajú niektoré iné dôkazy, môže byť analógia použitá ako jedno z pomocných kritérií.

Na základe dostupných vedeckých analýz⁵⁸ o pôsobení PCB na zdravie obyvateľstva a dostupnej štúdie prof. Trnovca⁵⁹, ktorá bola vykonaná priamo vo vzťahu k obyvateľstvu vystavenému pôsobeniu PCB na východnom Slovensku poukazuje predbežné zhodnotenie Bradford-Hillových kritérií na existenciu epidemiologickej kauzality medzi expozíciou obyvateľstva PCB a zvýšenou incidenciou špecifických chorôb. Ako uvádza vo svojej analýze prof. Trnovec „v krvi obyvateľov okresu Michalovce a susediacich okresov zistené také koncentrácie PCB, ktoré jednoznačne preukázateľným spôsobom negatívne vplyvajú na vývoj a funkciu nervového systému, vrátane vnútorného ucha, imunitného systému, zubnej skloviny, štítnej žľazy a metabolizmu glukózy, rovnako bol detekovaný zvýšený výskyt malígnych ochorení“.⁶⁰ Zo záverov analýzy prof. Trnovca rovnako vyplýva, že „odbornými prácami bol preukázaný vzťah kauzality medzi koncentráciou PCB v krvnom sére občanov a príslušným zdravotným dopadom (vrátane priestorovej a časovej distribúcie). A i keď PCB nemá špecifický zdravotný efekt ako rad iných environmentálnych chemikálií, dokázateľne zvyšuje incidenciu celého radu nozologických jednotiek.“

Rovnako z výskumu MUDr. Murínovej vyplýva, že použitím odporúčaných hodnôt, ktoré vytvorila francúzska agentúra pre bezpečnosť potravín⁶¹ (na Slovensku nie sú stanovené limity pre maximálne hodnoty polychlórovaných bifenylov v krvi) bolo zistené, že v regióne Michalovce viac ako polovica žien v reprodukčnom veku má koncentráciu vyššiu ako 700 nanogramov na gram a 40 percent mužov a starších žien viac ako 1 800 nanogramov na gram, čo sú vysoké koncentrácie. Presiahnutím stanovených limitov vzniká zvýšené riziko niektorých zdravotných dosahov. Môže nastať poškodenie endokrinného systému, štítnej žľazy, problémy s reprodukciou príp. horšie fungujúci imunitný systém, zvýšené riziko rakoviny.⁶²

Epidemiologické ustálenie kauzality, v rámci ktorej kontaminácia prostredia PCB v rozsahu, ktorý vyplýva z realizovaných štúdií, t.j. kontaminácia najmä vodných tokov ale aj ovzdušia a pôdy, s následnou kontamináciou krmív a potravín dopestovaných v severnej polovici okresu Michalovce zvyšuje významným štatistickým spôsobom riziko vzniku ujem na zdraví, vysoký výskyt PCB je i v okresoch Humenné a Vranov nad Topľou.

V rámci vymedzenia faktickej kauzality, kedy za príčinu následku možno považovať každý nevyhnutný prvok v reťazci určitých skutočností, ktorý vedie k ujme, možno konštatovať, že kontaminácia oblasti PCB je vo vzťahu k vzniku detekovaných ujem nevyhnutnou podmienkou resp. jednou z nevyhnutných podmienok (*conditio sine qua non*) následku vo forme ujmy na zdraví a ako taká zakladá existenciu faktickej kauzality.

V rámci testu právnej kauzality vo vzťahu k teórii adekvátnej príčiny ako normatívneho kritéria pričítateľnosti je otázkou, či takéto následky v oblasti poškodenia zdravia sú v súlade s normatívnym kritériom adekvátnej príčinnosti optimálnym pozorovateľom predvídateľné ako dôsledok škodnej udalosti. Vzhľadom k dlhodobému známym škodlivým účinkom polychlórovaných bifenylov na životné prostredie, potravinový reťazec a tým aj zdravie osôb (ich toxický charakter aj vo veľmi nízkych koncentráciách bol preukázaný v 70-tych rokoch minulého storočia, od roku 2013 sú PCB považované za ľudské karcinogény – skupina 1 podľa klasifikácie IARC⁶³, ich výroba bola

⁵⁸ Ghosh, S., Dutta, S. Zang, S., Trnovec, T. Palkovicova, L. Sovcikova, E. Ghimbovski, S. Hoffman, E. PCB Exposure In Vitro (PBMC): Differential Gene Expression, Pathway Analysis for Possible Mode(s) of Actions, and Disease Development in Comparison with PCB-Exposed Slovak Population In: Epidemiology Volume 20, Issue 6, s. 130-S130, Supplement S DOI 10.1097/01.ede.0000362447.94784.b4.

⁵⁹ Analýza prof. Trnovca Hodnotenie rizika expozície PCB v SR. Dostupné on-line na https://www.mpsr.sk/sk/index.php?navID=47&navID2=5&id=7085&fbclid=IwAR0MMKBWYnzRroueKLzPPBUP7R72GHhNkJU2oHDcv2M8gg8tM8G_D376OEw

⁶⁰ Analýza prof. Trnovca Hodnotenie rizika expozície PCB v SR. Dostupné on-line na https://www.mpsr.sk/sk/index.php?navID=47&navID2=5&id=7085&fbclid=IwAR0MMKBWYnzRroueKLzPPBUP7R72GHhNkJU2oHDcv2M8gg8tM8G_D376OEw

⁶¹ Koncentráciu polychlórovaných bifenylov v krvi pre ženy v reprodukčnom veku, teda do 45 rokov, 700 nanogramov PCB na gram tuku v krvi a pre mužov a staršie ženy 1 800 nanogramov.

⁶² <https://dennikn.sk/2127744/vedkyna-zamorenie-na-vychode-ohrozuje-aj-novorodencov-siri-sa-cez-placentu-a-materske-mlieko-a-poskodzuje-sluch-a-imunitu/?ref=list>

⁶³ <https://www.iarc.who.int/news-events/iarc-monographs-volume-107-polychlorinated-biphenyls-and-polybrominated-biphenyls/>

na území bývalého Československa ukončená v r. 1984, ich používanie bolo zakázané), kedy sa tieto látky v prírode nerozkladajú, koncentrujú sa v telách živočíchov a šíria sa v potravinových reťazcoch, pričom majú aj v stopových množstvách nepriaznivé účinky na živé organizmy (PCB zapríčiňujú oslabovanie imunitného systému, poškodenie pečene, problémy v reprodukčnej oblasti, poruchy neurologického a endokrinného systému, poruchy intelektu), je nesporne pre každú rozumne uvažujúcu osobu objektívne predvídateľné, že k ujmom na zdraví asociovaným s expozíciou PCB môže dôjsť, keďže podľa všeobecnej skúsenosti môže expozícia obyvateľstva pôsobeniu PCB vyvolať škodlivý následok v podobe tak ujemy na zdraví osôb ako aj znehodnotenia majetkových hodnôt týchto osôb či už vo forme súčastí potravinového reťazca (domáce chované zvieratá, výrobky z nich rovnako ako hodnota ich nehnuteľností).

Samozrejme relevantná je v tomto posudzovaní i miera pravdepodobnosti vzniku škodlivého následku (od ktorej sa odvíja následne objektívna predvídateľnosť), kde zohráva určitú úlohu i povaha a intenzita samotného vzniknutého nepriaznivého následku. Platí, že čím významnejší statok je u poškodeného zasiahnutý, tým by požiadavka na mieru pravdepodobnosti nástupu takéhoto nepriaznivého následku mala byť nižšia. V ponímaní zdravia ako jedného z najvýznamnejších statkov stojacich na vrchole pyramídy statkov, ktorým právo poskytuje ochranu teda expozícia obyvateľstva PCB spĺňa nielen požiadavky faktickej kauzality ale v rámci vymedzenia právnej kauzality ho v súlade s teóriou adekvátnej príčinnosti možno zároveň považovať za adekvátnu príčinu vzniku poškodenia zdravia.

c) Predispozícia poškodeného na vznik ujmy na zdraví⁶⁴

V súvislosti s ujмами na zdraví a predovšetkým tými, ktoré sa manifestujú až v dlhšom časovom období a preukázaním kauzality môže v niektorých prípadoch vstúpiť do posudzovania reťazca príčinnej súvislosti otázka predispozícií poškodeného, ktoré existovali ešte pred vznikom ujmy a ktoré prispeli k vzniku výrazne vyššieho rozsahu ujmy, aký bolo možné reálne predvídať ako následok daného konania škodcu alebo protiprávneho stavu, za ktorý škodca zodpovedá alebo ktoré by v konečnom dôsledku samé aj bez daného protiprávneho konania alebo škodnej udalosti viedli k zhoršeniu zdravotného stavu poškodeného alebo k jeho smrti. V skúmanom prípade expozície PCB ide o také zdravotné predispozície pre vznik práve tej zdravotnej ujmy, ktorá je vedeckými štúdiami spájaná epidemiologickými štatistikami práve s expozíciou subjektu PCB.

Vo vzťahu k vymedzeniu zodpovednosti škodcu (zodpovedného subjektu) sa v týchto prípadoch uplatňuje tzv. *eggshell skull* pravidlo (pravidlo krehkého poškodeného), podľa ktorého sa osobitné predispozície poškodeného pre vznik určitej ujmy na zdraví nezohľadňujú a zodpovedný subjekt je povinný nahradiť spôsobenú ujmu v celom jej rozsahu, t.j. zodpovedný subjekt musí brať obeť „tak ako ju nájde“, aj s jej predispozíciami pre vznik určitej ujmy.

Z právneho hľadiska zodpovedný subjekt nenesie zodpovednosť za predispozíciu poškodeného ale znáša zodpovednosť:

- a) za jej aktiváciu (t.j. tak nástup ochorenia, ktoré by nebyť protiprávneho stavu aj napriek predispozícii nenastúpilo ale aj urýchlenie nástupu ochorenia, ak by k ujme na zdraví došlo v dôsledku predispozície pravdepodobne aj vtedy, ak by k protiprávnemu stavu nedošlo), obdobne to platí pre reaktiváciu nepriaznivého zdravotného stavu
- b) za jej zhoršenie.

⁶⁴ Bližšie pozri Novotná, M., Štefanko, J. Odraz sociálneho prístupu pravidla *eggshell skull* v deliktnej práve európskeho soft law. In: Acta iuridica Olomucensia. - ISSN 1801-0288. - Vol. 11, suppl. 1 (2016), s. 61-73. Novotná, M., Štefanko, J. Nezniesiteľná krehkosť bytia poškodeného v deliktnej práve. The unbearable frailty of the injured person in tort law. In: Fontes iuris. - Kraków : Spolek Słowaków w Polsce - Towarzystwo Słowaków w Polsce, 2017. - ISBN 978-83-8111-016-7. - S. 181-196.

Predispozícia poškodeného pre vznik určitého typu ujmy na zdraví teda vo vzťahu ku kauzalite neprerušuje kauzálny reťazec, rovnako nemožno len z dôvodu predispozície poškodeného znížiť mieru pravdepodobnosti existencie príčinnej súvislosti.⁶⁵

Vo vzťahu k rozsahu priznanej náhrady má uplatnenie pravidla krehkého poškodeného v prípadoch zväčšenia rozsahu vzniknutej ujmy na zdraví v dôsledku predispozície poškodeného v porovnaní s poškodeným bez takejto predispozície za následok, že aj takémuto poškodenému je poskytnutá úplná náhrada spôsobenej ujmy bez toho, aby bolo možné tento rozsah znížiť z dôvodu jeho predispozície pre vznik nastalej ujmy.

Ako uvádza Williams, ľudské telá sú príliš krehké a život príliš neistý, aby mohol škodca pohodlne kalkulovať, akú rozsiahlu ujmu môže spôsobiť bez toho, aby zapríčinil ujmu vážnejšiu.⁶⁶

d) Doktrína straty šance a problematika požiadavky preukázania kauzality „s istotou“

Keďže ľudské telo je veľmi komplikovaný mechanizmus a vznik mnohých ochorení je výsledkom kombinácie viacerých faktorov (genetických, environmentálnych, behaviorálnych a pod.), nie je vždy možné ustáliť, že určitá príčina viedla s istotou k vzniku daného ochorenia. Z hľadiska tradičných prístupov slovenskej rozhodovacej praxe, pre ktorú nepostačuje na preukázanie kauzality iba pravdepodobnosť príčinnosti, či okolností nasvedčujúcich jej existencii, naopak príčinná súvislosť musí byť podľa slovenských súdov s určitosťou ustálená a zistená a je nevyhnutné ju vždy dokázať, predstavuje tento prístup zásadný zásah do práva poškodeného na náhradu spôsobenej ujmy a ako taký je najmä vo vzťahu k ujám na zdraví (kde zdravie spolu so životom tvoria statky najvyššej hodnoty) v moderných deliktých systémoch modifikovaný pre určité kategórie prípadov špecifickými inštitútmi – buď znížením miery dôkazu, obrátením dôkazného bremena preukazovania príčinnej súvislosti alebo uplatňovaním doktríny straty šance. V konečnom dôsledku doktríny zníženia miery dôkazu a straty šance (opúšťajúce v špecifických prípadoch požiadavku 100%-ného preukazovania kauzality) využíva i česká súdna prax, ktorá je nášmu právnomu prostrediu najbližšia, dokonca boli tieto prístupy v ČR i ústavnoprávne judikované.

K záverom (vo vzťahu špecificky k medicínskej zodpovednosti) pozri napr. usnesení ÚS ze dne 12. 8. 2008, sp. zn. I. ÚS 1919/08, ktoré aplikovalo ešte pôvodnú právnu úpravu Občianskeho zákonníka z roku 1964, ktorý je u nás stále účinný a ktoré v rámci obiter dictum formuluje dôvody v prospech konceptu straty šance:

„Závěry nalézacího soudu stran "stoprocentního" prokázání objektivní příčinné souvislosti se jeví Ústavnímu soudu jako nereálné, neboť nedosažitelné a neudržitelné. Určovat v lékařských postupech jednoduchý vztah příčiny a následku je samo o sobě velmi obtížné. Podstatou lékařství je vlastně vstupovat do celého řetězce příčin a následků, do procesů, které probíhají v lidském těle, a vnějším zásahem tyto procesy ovlivňovat, měnit jejich směr, působení atd. Zásah lékaře tak vlastně sám o sobě mění "přirozený běh věcí" v lidském těle, zasahuje do komplexních vztahů příčin a následků. I v případě aktivního jednání lékaře, který zvolí určitý léčebný postup, je velmi obtížné, ba vyloučené stanovit, zda tento postup byl nade vši rozumnou pochybnost jedinou možnou příčinou škodlivého stavu, který nastal. O to obtížnější je to v případě opomenutí, kdy lékař nezvolí postup, který na základě soudobých a dostupných znalostí lékařství zvolit mohl a měl. Prokázat, že právě a pouze toto opomenutí tvoří se škodlivým důsledkem ničím nenarušený vztah, je v podstatě nemožné. V důsledku toho je výrazně oslabeno postavení poškozeného.

Ostatné z toho dôvodu právni rády common law opustili v týchto prípadoch požiadavek (pravdepodobného) prokázání kauzálního nexu a vytvorili doktrínu tzv. "ztráty šance" či "ztráty očekávání" (loss of chance, loss of expectation), podle níž soud poměřuje či odhaduje (estimate) pravděpodobnost dosažení určitých šancí, pokud by byl zvolen určitý postup, a reflektuje tyto šance, zda jsou vyšší nebo nižší než ty, které by bylo možno očekávat při nenarušeném či řádném chodu věcí. Jinak řečeno, vychází se z toho, jaké by v případě lékařského postupu lege artis byly statisticky šance (prognózy) na úplné vyléčení, úplné odvrácení smrti či prodloužení života pacienta o určitou dobu.; blíže viz např. rozhodnutí britské House of Lords Gregg v. Scott z roku 2005, <http://www.parliament.the-stationeryoffice.co.uk/pa/ld200405/ldjudgmt/jd050127/greg-1.htm>.

⁶⁵ Pozri Rozsudok NS ČR z 27.9.1990, sp. zn. 1 Cz 59/90, publ. pod R 21/1992 podľa ktorého: „Príčinná súvislosť medzi zavineným protiprávnym konaním žalovaného a vznikom škody na zdraví musí byť bezpečne preukázaná, nestačí tu iba pravdepodobnosť; nemožno ju však vylučovať iba z toho dôvodu, že protiprávne konanie škodcu dovŕšilo už existujúci nepriaznivý zdravotný (duševný) stav poškodeného.“

⁶⁶ Williams, G. The Risk Principle. Law Quarterly Review. 1961, vol. 77 no. 1, s. 196, cit. podľa Steele, J. Tort Law: Text, Cases, and Materials. 3rd ed. Oxford: Oxford University Press, 2014, s. 189.

Vzhľadom k tomu, že pojem príčinná souvislost není právními předpisy v České republice nijak definován, což ostatně zdůraznil ve svém rozsudku i nalézací soud, nic nebrání judikatuře českých soudů, aby požadavek "stoprocentně" prokazované příčinné souvislosti přehodnotila a přijala adekvátnější a realističtější výklad "způsobení škody", který by vyrovnával slabší postavení poškozených. Naznačené řešení užívané v zemích common law se dle přesvědčení Ústavního soudu více přibližuje ideji spravedlivého řešení následků majících původ ve vztahu lékař - pacient, který je třeba nahlížet jako vztah panství, v němž má z mnoha důvodů, avšak především z důvodů znalostních, převahu moci právě lékař. Proto je třeba důsledněji chránit pacientovo základní právo na tělesnou integritu a v posledku, jak dokazuje řešený případ, i právo na život, a to i skrze výklad příslušných ustanovení občanského zákoníku týkajících se náhrady škody.

Podstata konceptu „straty šance“ spočíva v poskytnutí čiastočnej kompenzácie za to, že v dôsledku protiprávneho konania nedošlo k zlepšeniu zdravia resp. nenastúpeniu choroby, t.j. v dôsledku protiprávneho konania klesne šanca (nádej) poškodeného na uzdravenie v percentuálnom vyjadrení výraznejšie ako by bola bývala klesla v porovnaní so šancou na uzdravenie, ktorú by bol mal bez daného protiprávneho konania. Predmetom kompenzácie je práve zásah do takejto šance na uzdravenie, vyjadrená mierou pravdepodobnosti, vo výške ktorej sa poskytuje aspoň čiastočná náhrada ujmy zodpovedajúca tomuto percentuálnemu vyjadreniu.

Napriek tomu, že s týmto konceptom české súdy pracujú (i keď nie vždy z hľadiska jeho podstaty a zásad deliktneho práva správne) ako vhodnejší koncept preklenutia požiadavky súdnej praxe preukazovania kauzality s istotou pri vzniku ujmy na zdraví spôsobených toxickými látkami možno považovať skôr koncept zníženia miery dôkazu alebo obrátenie dôkazného bremena, ktorý bol v špecifických prípadoch medicínskej zodpovednosti potvrdený i na ústavnej úrovni nálezom Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 716/2016 z 24. októbra 2017:

„Miera dôkazu o existencii príčinnej súvislosti medzi skúmanými javmi určená stupňom absolútnej istoty, a tým vylučujúca jej procesnoprávne poznanie na základe obvyklého priebehu určitého skutkového deja, o pravdivosti ktorého nie sú rozumné pochybnosti, aj keď alternatívne možnosti jeho iného priebehu nemožno teoreticky úplne vylúčiť, je z ústavnoprávneho hľadiska neprimeraná.

V sporových súdnych konaniach, ktoré majú svoj pôvod vo vzťahoch lekár (zdravotnícke zariadenie) a pacient (klient), je aplikácia štandardného typu dôkazného syllogizmu (affirmanti incumbit probatio) nepostačujúca, ak zároveň narúša spravodlivú rovnováhu medzi dotknutými stranami tým, že nezohľadňuje typicky v týchto sporoch sa vyskytujúcu dôkaznú núdzu na strane poškodeného pacienta danú objektívnymi limitmi vyplývajúcimi z jeho postavenia, v dôsledku čoho dochádza k porušeniu aj jedného z aspektov práva na spravodlivé súdne konanie, ktorým je rovnosť jeho strán. Všeobecný súd je v takom prípade povinný proporcionálne vyvážiť vzájomné asymetrické postavenie týchto subjektov, pretože ináč sú na žalobcu (poškodeného) ako slabšiu stranu v ich vzájomnom vzťahu kladené neúmerné nároky, čím sa mu v súdnom konaní fakticky znemožňuje presadenie jeho hmotnoprávných nárokov. Spravodlivé usporiadanie procesných vzťahov medzi stranami sporu v týchto typových situáciách preto vyžaduje, aby slabšie postavenie poškodeného pacienta bolo kompenzované napríklad odklonom od tejto základnej konštrukcie delenia bremena tvrdenia alebo dôkazného bremena, a to napríklad jeho sekundárnym prenesením na žalovaného.“

Napriek primárnej aplikácii na oblasť medicínskej zodpovednosti, uvedené závery možno aplikovať i v iných obdobných vzťahoch, kde charakter vzniku ujmy na zdraví a asymetrické postavenie subjektov vedúce k dôkaznej núdzi na strane poškodeného vyžaduje vyvažovanie záujmov škodcu a poškodeného v záujme dosiahnutia spravodlivej rovnováhy vzájomného vzťahu.

Ako referenčný zdroj prístupu k ustáleniu kauzality v prípadoch poškodenia zdravia fyzických osôb spôsobeného negatívnymi environmentálnymi vplyvmi môže poslúžiť návrh smernice EP a Rady, ktorou sa mení smernica EP a Rady 2010/75 z 24. novembra 2010 o priemyselných emisiách (integrovaná prevencia a kontrola znečisťovania životného prostredia) a smernica Rady 1999/31/ES z 26. apríla 1999 o skládkach odpadov. Návrh smernice ukladá členským štátom vo vzťahu k náhrade ujmy na ľudskom zdraví zabezpečiť, aby dôkaz o tom, že porušenie smernice nespôsobilo škodu, ani k nej neprispelo, bola povinná poskytnúť osoba zodpovedná za porušenie. Návrh smernice tak ukladá zabezpečiť v rámci procesnoprávných pravidiel členských štátov obrátenie dôkazného bremena, ktoré bude spočívať na zodpovednom subjekte (a nie na poškodenom), pričom poškodenej osobe stačí predložiť len také dôkazy, na základe ktorých sa možno domnievať, že porušenie smernice je príčinou ujmy spôsobenej na zdraví jednotlivca alebo k nej významne prispelo. Uvedený návrh veľmi správne reflektuje potrebu úpravy veľmi nevýhodného postavenia poškodeného v takýchto sporoch o náhradu ujmy ako následku

environmentálneho znečistenia, kedy je pre poškodené subjekty náročné podľa štandardných procesných pravidiel týkajúcich sa príčinnej súvislosti túto aj reálne preukázať a uniesť tak svoje dôkazné bremeno.

II.3.2 Pluralita zodpovedných subjektov

a) Všeobecné pravidlá

Vzhľadom na viacero do úvahy prichádzajúcich zodpovedných subjektov, s potenciálnou zodpovednosťou ktorých analýza pracuje (Chemko, a. s. Strážske, TP 2, s.r.o., Ekologické služby, a.s., štát) je vo vzťahu k ich pluralite potrebné vymedziť ich vzájomné postavenie tak vo vzťahu k poškodeným subjektom ako aj medzi sebou navzájom.

Ak sa na vzniku určitej ujmy (škody) poškodeného podieľali (subjektívne spoluzavinili príp. objektívne spoluzapríčinili) viaceré zodpovedné subjekty, t.j. ak za určitú ujmu zodpovedá viacero subjektov, pričom nie je podstatné, na akom právnom základe sa jeho zodpovednosť vyvodzuje, zodpovedajú takto spoločne zodpovedné subjekty za spôsobenú ujmu spoločne a nerozdielne (§ 438 ods. 1 OZ) na základe zásady solidarity (§ 511 OZ). Vo vzťahu k poškodenému subjektu zodpovedá teda každý zo spoločne zodpovedných subjektov za všetkých ostatných spoločne zodpovedných a všetci spoločne zodpovední zodpovedajú za každého jedného zo spoločne zodpovedných subjektov. V praxi uvedený prístup znamená, že jeden z viacerých zodpovedných subjektov nemôže odmietnuť nárok poškodeného na náhradu škody, ktorý si voči nemu uplatňuje v celej výške alebo vo výške presahujúcej jeho podiel a odkázať ho s ďalšími dielmi škody na ostatných spoločne zodpovedných. Naopak, je povinný poskytnúť kompenzáciu v celej výške resp. vo výške požadovanej poškodeným.

Vo vnútornom vzťahu viacerých spoločne zodpovedných subjektov navzájom (ktorý však nie je pre vzťah k poškodeným subjektom relevantný) sa aplikuje ustanovenie § 439 OZ, ktoré ukladá každému, kto zodpovedá za škodu spoločne a nerozdielne s inými, vypořádať sa s nimi podľa účasti na spôsobení vzniknutej škody. Ten zo spoločne zodpovedných subjektov, ktorý nahradil poškodenému celú škodu, alebo vyššiu časť, ako naňho podľa vnútorného pomeru medzi spoločne zodpovednými pripadá, má právo regresu voči ostatným spoločne zodpovedným subjektom a to v rozsahu ich účasti na spôsobení škody.

Zásadu solidarity spoločne zodpovedných subjektov možno v odôvodnených prípadoch prelomiť v prospech delenej zodpovednosti, v rámci ktorej každý zo spoločne zodpovedných subjektov bude zodpovedať iba za tú časť škody, ktorá naňho pripadá podľa individuálnej účasti na jej spôsobení. O rozdelení (repartícií) škody môže rozhodnúť iba súd, pričom uplatnenie delenej zodpovednosti je potrebné vždy podrobne odôvodniť.

b) Špecifické prípady plurality subjektov

Špecifiká prejavujúce sa v procese vzniku ujmy v prípade tzv. toxic torts (dlhodobé pôsobenie PCB látok a potenciálny dlhší reťazec ich vplyvu na vznik ujmy) rovnako ako pluralita zodpovedných subjektov resp. príčin vzniku ujmy, za ktoré jednotlivé subjekty zodpovedajú, môže pri posudzovaní skutkového stavu reálne vygenerovať vzhľadom ku kombinácii týchto viacerých príčin aj určité špecifické prípady, ktorých právne riešenie (vzhľadom na absenciu ich normatívnej úpravy) uvádzame nižšie. Keďže na presnú identifikáciu konkrétnej kombinácie príčin, za ktoré zodpovedajú viaceré subjekty, pre vznik konkrétnej ujmy, sú nevyhnutné presné znalecké zistenia skutkových okolností, ktoré spracovatelia z pochopiteľných dôvodov nemajú k dispozícii, uvádzame tieto riešenia v hypotetickej rovine.

Ak by skutkové zistenia príčin vzniku ujmy smerovali k tomu, že príčinou vzniku ujmy je s určitosťou príčina resp. príčiny prítateľné jednému alebo viacerým zodpovedným subjektom, pričom ale nemožno s určitosťou zistiť, ktorá z týchto príčin škodlivý následok naozaj spôsobila a bola tak skutočnou príčinou vzniku ujmy, nebolo by možné podľa tradičných zásad občianskeho práva uložiť zodpovednosť žiadnemu subjektu (v dôsledku nemožnosti zistenia existencie určitej príčinnej súvislosti). Nedostatok unesenia dôkazného bremena poškodeným je štandardne v takomto prípade alternatívnej kauzality riešený interpretačne v prospech vyvrátenia domnienky, podľa ktorej za škodu zodpovedajú spoločne a nerozdielne všetky subjekty, u ktorých prichádza existencia kauzality do úvahy.

Ak by skutkové zistenia príčin vzniku ujmy smerovali k tomu, že viacero príčin pričítateľných rôznym subjektom pôsobí súčasne, zároveň však nezávisle na sebe, pričom je isté, že každá z takýchto príčin je sama o sebe spôsobilá vyvolať škodlivý následok (t. j. k škodlivému následku (ujme) by došlo určite aj vtedy ak by pôsobila iba jedna z príčin), zodpovedá v prípade takejto súbežnej (konkurujúcej) kauzality každý zo subjektov za celú spôsobenú škodu a to spoločne a nerozdielne.

Ak by skutkové zistenia príčin vzniku ujmy smerovali k tomu, že viaceré na sebe nezávislé príčiny, ktoré sú pričítateľné viacerým subjektom, sú spôsobilé privodiť škodlivý následok iba vtedy, ak účinkujú kumulatívne (spoločne) (t. j. škodlivý výsledok (ujma) je v takej súvislosti s viacerými na sebe nezávislými príčinami pochádzajúcimi od odlišných subjektov, že by absencia ktorejkoľvek z nich znamenala nenastúpenie následku - ujmy), v takomto prípade sú všetky tieto viaceré príčiny pričítateľné rôznym subjektom *conditio sine qua non* škodlivého následku a všetkým takýmto subjektom by mala byť uložená zodpovednosť za spôsobenú škodu (ak samozrejme u každého z nich sú naplnené aj ostatné predpoklady vzniku zodpovednosti za škodu). V prípade tejto tzv. kumulatívnej kauzality ide o od seba nezávislé príčiny viacerých subjektov, pričom však neplatí, že by o sebe subjekty nemohli navzájom mať vedomosť.

II.3.3 [Spolu]zapríčinenie ujmy poškodeným

Ujma ktorá poškodenému vznikla (či už na zdraví alebo na majetku) môže byť v niektorých prípadoch škodlivým následkom, na vzniku ktorého sa v určitom rozsahu podieľal buď svojím zavineným konaním alebo okolnosťami na svojej strane sám poškodený.

Právne následky takejto situácie rieši ustanovenie § 441 OZ, ktoré rozlišuje medzi dvoma prípadmi:

- a) ak bola škoda (ujma) spôsobená výlučne zapríčinením poškodeného, znáša ju tento v celom rozsahu sám, nemôže jej náhradu požadovať od iného subjektu,
- b) ak bola škoda (ujma) spôsobená čiastočne aj zapríčinením poškodeného, znáša ju poškodený pomerne, a to v rozsahu svojej účasti na spôsobení škody. V takomto prípade môže byť poškodenému priznaná náhrada škody (ujmy) od zodpovedného subjektu iba v rozsahu, ktorý zodpovedá účasti tohto zodpovedného subjektu na spôsobení škody (ujmy), ktorá vznikla poškodenému. V rozsahu, v ktorom sa na vzniku škody podieľal poškodený, znáša túto škodu (ujmu) sám. Súdy vo svojich rozhodnutiach obvykle mieru účasti poškodeného na vzniku jeho škody vyjadrujú percentuálne.

Pri posudzovaní, či vôbec príp. v akom rozsahu sa poškodený podieľal na vzniku svojej ujmy bude potrebné posúdiť, či došlo k porušeniu jeho zákonných povinností, príp. aký bol rozsah porušenia zákonných povinností či individuálne uložených povinností poškodenému (t.j. ak by vo vzťahu ku kontaminácii PCB látkami poškodení nerešpektovali im uložené povinnosti, v časti, v ktorej toto nerešpektovanie prispelo k vzniku ujmy, ju budú poškodení znášať sami). V tejto súvislosti vystupuje do popredia aj všeobecná prevenčná povinnosť (§ 415 OZ) ukládajúca každému povinnosť správať sa tak, aby nedochádzalo ku škodám na zdraví, na živote a na majetku (napr. nerešpektovanie odporúčaní napriek dostupným informáciám o možnosti vzniku ujmy aj vtedy, ak nie je uložená zákonná povinnosť alebo individuálna povinnosť dotknutého subjektu).

(Spolu)zapríčinenie poškodeného je relevantné tak v prípadoch subjektívnej zodpovednosti, v ktorých zodpovedný subjekt nesie zodpovednosť na základe svojho zavineného protiprávneho úkonu ako aj v prípadoch objektívnej zodpovednosti, kedy zodpovedný subjekt (škodca) zodpovedá bez ohľadu na zavinenie.

Súd je povinný i bez návrhu z úradnej povinnosti skúmať, či sú dané dôvody pre obmedzenie zodpovednosti zodpovedného subjektu v dôsledku spoluzavinenia (spoluzapríčinenia) poškodeného.⁶⁷

K spoluzapríčineniu ujmy poškodeným pozri aj časť II.1.2.2 písm. c) Ad Vlastné konanie poškodeného.

II.3.4 Premlčanie práva na náhradu škody

Právo na náhradu spôsobenej škody, či už na zdraví alebo na majetku, je majetkovým právom, ktorého uplatnenie podlieha časovému obmedzeniu spočívajúcemu v kvalifikovanom uplynutí času, v ktorom zo strany poškodeného subjektu nedošlo k vykonaniu (uplatneniu) jeho subjektívneho práva na náhradu škody. V dôsledku tohto márneho uplynutia času (premlčanie práva na náhradu škody) vzniká osobe zodpovednej za spôsobenú škodu právo vzniesť

⁶⁷ (R 27/1979)

pred súdom námietku premlčania, a tým odmietnuť plnenie poškodenému, čím u poškodeného vzniká riziko, že jeho ujma nebude kompenzovaná.

Uplatnením námietky premlčania zo strany zodpovedného subjektu dochádza k zániku nároku, t.j. dôjde k zániku vymáhateľnosti subjektívneho práva na náhradu škody, ktoré z tohto dôvodu nemôže byť poškodenému priznané v súdnom konaní.

Čo je však nevyhnutné zdôrazniť, subjektívne právo na náhradu škody samo o sebe, napriek tomu, že v určenej lehote (premlčacej dobe) nebolo poškodeným uplatnené súdnou cestou (a aj napriek uplatneniu námietky premlčania zo strany zodpovedného subjektu) ostáva poškodenému zachované. Zachované ostáva dokonca i po vznesení námietky premlčania zodpovedného subjektu. Uvedené znamená, že zodpovedný subjekt môže aj na základe premlčaného práva dobrovoľne plniť a náhradu škody poskytnúť (plnenie však nemožno uplatnením námietky premlčania súdnou cestou priznať a vynútiť). V prípade takéhoto plnenia premlčaného práva na náhradu škody nedochádza na strane poškodeného v prípade prijatia plnenia k bezdôvodnému obohateniu.

Vo vzťahu k náhradoškodovým nárokom sa pokiaľ v osobitných predpisoch nie je stanovené odlišné plynutie a odlišné dĺžky premlčacích lehôt (takto napr. zákon o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci), uplatní pokiaľ ide o škody spôsobené na veci kombinácia plynutia subjektívnej lehoty a objektívnej lehoty.

Subjektívna premlčacia doba, začiatok ktorej sa viaže na subjektívny prvok vedomosti poškodeného o škode a o zodpovednej osobe, je dvojročná. Vedomosť poškodeného o škode znamená, že sa poškodený dozvie o ujme určitého druhu a rozsahu. Vedomosť o tom, kto za škodu zodpovedá, znamená zistenie skutkových okolností rozhodujúcich pre vymedzenie zodpovedného subjektu. Obe podmienky, t.j. vedomosť o škode a osobe, ktorá za ňu zodpovedá, musia byť splnené kumulatívne.

Objektívna premlčacia doba, začiatok plynutia ktorej sa viaže na objektívny prvok vzniku udalosti, ktorá škodu spôsobila, je trojročná, ak bola škoda spôsobená z nebanlivosti, alebo desaťročná, ak škoda bola spôsobená úmyselne.

Podľa § 106 sa právo na náhradu škody premlčí v dvojročnej subjektívnej premlčacej dobe, najneskôr však uplynutím objektívnej premlčacej doby, dĺžku ktorej nemožno v žiadnom prípade prekročiť, aj keby subjektívna premlčacia doba ešte neuplynula alebo dokonca ešte ani nezačala plynúť. Keďže subjektívna a objektívna premlčacia doba plynú a končia sa nezávisle od seba, právo na náhradu škody sa premlčí uplynutím tej z lehôt, ktorá uplynula ako prvá, bez ohľadu na to, či ide o subjektívnu, alebo objektívnu lehotu.

Vo vzťahu k **ujme na majetku**, ktorá vznikla poškodeným na dotknutom území (najmä zníženie hodnoty majetku v dôsledku priameho vplyvu PCB látok zamorením pôdy, vysokými hodnotami PCB nameranými v domácich chovoch a pod.) bude pre možnosť uplatňovania nároku na náhradu škody relevantné najmä plynutie subjektívnej premlčacej doby, keďže vo vzťahu k objektívnej lehote možno pri pôsobení starých environmentálnych záťaží uvažovať o tzv. trvajúcich deliktach, kedy určitý protiprávny stav, ktorý je podkladom škodnej udalosti ako predpokladu pre vznik zodpovednosti pretrváva a generuje tak nové škody a zároveň prispieva k zvyšovaniu rozsahu príp. k zvyšovaniu intenzity škôd už skôr vzniknutých. Pri takýchto trvajúcich deliktach dochádza k vzniku škodnej udalosti vždy kontinuálne dlhotrvajúcim pôsobením, v dôsledku čoho máme za to, že objektívna premlčacia lehota začína plynúť vždy odznova každým ďalším dňom, v ktorom daný protiprávny stav trvá.

Pre plynutie subjektívnej premlčacej lehoty vo vzťahu k majetkovým ujám je relevantné kumulatívne splnenie podmienky vedomosti o škode a zároveň subjekte, ktorý za takto vzniknutú škodu zodpovedá (v tomto kontexte nemožno za okamih dozvedenia sa o škode považovať informáciu Úradu verejného zdravotníctva SR o PCB zasielanú vo februári 2020 vo forme letáku miestnym občanom v štyroch okresoch Zemplína o tom, že neodporúča konzumovať domáce produkty živočíšneho pôvodu z kontaminovaných oblastí, ktoré obsahujú veľa tuku (masť, vajíčka, syry, mäso, údené mäsové výrobky a pod.) a neodporúča chovať zvieratá voľne vonku v kontaminovanej oblasti, keďže táto informácia iba poukazuje na možnosť vzniku potenciálnej ujmy, pričom poškodený sa takýmto spôsobom nedozvedel o vzniku reálnej ujmy v jeho individuálnej majetkovej sfére).

Pri práve na náhradu **ujmy spôsobenej na zdraví** sa uvedené kombinované plynutie premlčacích lehôt neuplatní a plynie iba dvojročná subjektívna premlčacia doba, pričom objektívna lehota neplynie. Uvedené reflektuje špecifiku charakteru ujmy na zdraví, ktorej vznik sa môže v určitých prípadoch prejavovať (a poškodený sa o nej dozvie) až so značným časovým oneskorením po vzniku udalosti, ktorá škodu spôsobila.

V kontexte vzniku ujem na zdraví, ktoré vznikli u subjektov v dôsledku dlhodobého vystavenia PCB látkam, žijúcich v dotknutých oblastiach je pre začiatok plynutia premlčacej lehoty ich práv na náhradu ujmy na zdraví relevantný

okamih vedomosti o existencii ujmy na zdraví a subjekte, ktorý za túto škodu zodpovedá (obe podmienky musia byť splnené kumulatívne).

Uvedený režim plynutia premlčacej doby sa použije pre práva na náhradu škody podľa skutkových podstatí upravených v OZ (t.j. pre účely tejto analýzy vo vzťahu k zodpovednosti za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou príp. zodpovednosti za škodu spôsobenú prevádzkovou činnosťou, rovnako ako zodpovednosti za škodu spôsobenú zavineným protiprávnym konaním), s výnimkou premlčania práv na poskytnutie finančného zadosťučinenia za zásah do práva na primerané životné prostredie (problematika premlčania týchto práv je spracovaná priamo v dotknutej časti) ako aj práv na náhradu škody spôsobenú pri výkone verejnej moci (problematika premlčania týchto práv je spracovaná priamo v dotknutej časti).

II.4 ZODPOVEDNOSŤ ŠTÁTU ZA NESPRÁVNU IMPLEMENTÁCIU PRÁVA EÚ

Táto časť analýzy obsahuje nad rozsah zadania zadávateľa zistenia spracovateľov týkajúce sa vo vzťahu k environmentálnym záťažiam PCB látkami možnej zodpovednosti Slovenskej republiky za nesprávnú implementáciu práva EÚ.

a) Identifikácia nesprávnej transpozície

Prvá časť analýzy, venovaná administratívnoprávnym podkladom pre zadanie, ktorá sa zaoberá otázkou transpozície a implementácie smerníc ako sekundárnych právnych aktov práva EÚ do právneho poriadku SR naznačuje vo vzťahu k transpozícii smernice Európskeho parlamentu a Rady 2008/98/ES z 19. novembra 2008 o odpade a o zrušení určitých smerníc vo svetle smernice Rady 96/59/ES zo 16. septembra 1996 o zneškodnení polychlórovaných bifenylov a polychlórovaných terfenylov (PCB/PCT) **potenciálnu možnosť nesprávnej transpozície** v nadväznosti na čl. 40 odpadovej smernice, ktorá členským štátom ukladá prijať okrem všeobecne záväzných právnych predpisov i správne opatrenia na dosiahnutie súladu so smernicou v lehote do 12. decembra 2010. V nadväznosti na závery uvedenej časti analýzy sa javí, že minimálne vo vzťahu k povinnosti uviesť do účinnosti správne opatrenia na splnenie cieľov smernice nebola pravdepodobne povinnosť Slovenskej republiky vyplývajúca z čl. 36 odpadovej smernice vo vzťahu k nebezpečnému odpadu PCB, nachádzajúcemu sa v areáli bývalého podniku Chemko Strážske, š. p. ale i na iných miestach splnená.

Vzhľadom k tomu, že nerešpektovanie práva EÚ predstavuje porušenie povinnosti lojality ako jednej zo základných povinností členského štátu, je možné v dôsledku takéhoto porušenia začať voči členskému štátu konanie o porušení zmlúv, ktorému prípadne predchádza štruktúrovaný dialóg zo strany Európskej komisie.⁶⁸

Analýze takéhoto konania zo strany EÚ sa vzhľadom k obsahovému zadaniu analýzy primárne smerujúcej k analýze možností odškodnenia obyvateľstva dotknutého kontamináciou PCB nebudeme bližšie venovať, vo vzťahu k zadaniu má však uvedená skutočnosť porušenia únievého práva relevanciu v rámci úvah o možnosti uplatnenia inštitútu zodpovednosti členského štátu za porušenie práva EÚ.

b) Podmienky uplatnenia zodpovednosti členského štátu za porušenie práva EÚ

Zodpovednosť členských štátov za porušenie práva EÚ nevyplýva z čl. 340 ZFEÚ, tento inštitút je budovaný rozhodovacou činnosťou SD EÚ, pričom základ má v rozhodnutí SD EÚ C-6/90 a C-9/90 z 19. 11. 1991 Francovich a iní proti Taliansku („... (35) Z toho vyplýva, že zásada, na základe ktorej je štát povinný nahradiť škody spôsobené jednotlivcom porušením komunitárneho práva, za ktoré je štát zodpovedný, je obsiahnutá v systéme ZEHS.“

⁶⁸ Pozri napr. prípad C 626/16 Európska komisia v. Slovenská republika týkajúci sa skládky odpadu v Považskom Chlmci. Bližšie k priebehu prípadu pozri Varga, P. Konanie o porušení zmlúv v oblasti ochrany životného prostredia vo vzťahu k Slovenskej republike = Infringement procedure in the area of environmental protection in relation to the Slovak Republic.

In: Právny štát - medzi vedou a umením. - Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2018. - ISBN 978-80-8168-991-8. - S. 184-194.

„...členské štáty sú preto povinné nahradiť fyzickým a právnickým osobám škodu spôsobenú porušením práva EÚ.“)

Uvedené rozhodnutie stanovuje zodpovednosť členského štátu voči jednotlivcovi, ktorý v dôsledku porušenia práva EÚ štátom utrpel ujmu, samotná náhrada vzniknutej ujmy sa však spravuje vnútroštátnym právom zodpovedného štátu. Zodpovednosť členských štátov v prípade porušenia úniového práva je objektívna a absolútna. Členský štát sa jej teda nemôže za žiadnych okolností zbaviť, ani sa z nej nemôže exkulpovať, a to bez ohľadu na to, ktorý orgán konajúci v mene členského štátu škodu spôsobil.

Základnými podmienkami vzniku zodpovednosti štátu za škodu sú v tomto prípade:⁶⁹

- Protiprávnosť konania alebo opomenutie konať, ktoré spočíva v porušení normy EÚ, ktorá priznáva priamo alebo aj nepriamo určité práva fyzickým alebo právnickým osobám alebo zakladá povinnosti pre členský štát, ktoré je možné dostatočným spôsobom určiť,
- porušenie povinnosti musí byť členskému štátu pričítateľné,⁷⁰
- medzi porušením úniového práva členským štátom a vzniknutou ujmovou fyzickým alebo právnickým osobám⁷¹ existuje vzťah príčinnej súvislosti (kauzálny nexus),
- porušenie úniového práva zo strany členského štátu musí byť dostatočne závažné.⁷²

Dostatočná závažnosť porušenia úniového práva sa posudzuje na základe viacerých kritérií:

- stupeň jasnosti a presnosti (určitosti) porušeného ustanovenia⁷³
- rozsah voľnej úvahy, ktorú porušené ustanovenie ponecháva vnútroštátnym orgánom
- existencia úmyslu pri porušení úniového práva
- ospravedlniteľná alebo neospravedlniteľná povaha omylu
- stanovisko úniových orgánov ku konkrétnemu porušeniu práva Únie
- prípadné porušenie povinnosti vnútroštátneho súdu podať prejudiciálnu otázku.

Opomenutie prijať opatrenie k dosiahnutiu výsledku samo o sebe predstavuje závažné porušenie úniového práva.⁷⁴ Keďže štát nezabezpečil prijatie správnych opatrení v stanovenej lehote a ani doposiaľ realizované opatrenia štátu prijaté po transpozičnej lehote nemožno považovať za naplnenie cieľa odpadovej smernice v nadväznosti na smernicu o PCB/PCT, v tomto kontexte by bolo možné uvažovať o splnení podmienky dostatočnej závažnosti porušenia, pričom ako už bolo naznačené vyššie, porušenie možno identifikovať v nesplnení si povinnosti štátu uviesť do účinnosti správne opatrenia na splnenie cieľov smernice, kedy nebola splnená povinnosť Slovenskej republiky vyplývajúca z čl. 36 odpadovej smernice.

Požiadavka pričítateľnosti, ktorá spočíva v tom, že štát musí konať v rozpore s úniovým právom alebo byť nečinný, tam kde konať mal, prostredníctvom nositeľov štátnej moci (v analyzovanom prípade pravdepodobne prostredníctvom správnych orgánov, ktoré nekonali), možno považovať za splnenú.

V prípade posúdenia predpokladu kauzality odkazujeme na iné časti analýzy, požiadavkou SD EÚ je, aby vzniknutá ujma bola bezprostredným následkom porušenia práva EÚ, pričom však i judikatúra SD EÚ reflektuje existenciu dlhšieho kauzálneho reťazca v týchto prípadoch.⁷⁵

Ako najslabší faktor v rámci splnenia podmienok pre uplatnenie nárokov osôb poškodených pôsobením PCB sa javí byť prvá podmienka vyžadujúca, aby porušená úniová norma priamo alebo nepriamo priznávala subjektívne

69 Pozri C-224/01, Köbler, 30.9.2003, Zb. s. I-10239, bod 51; C-173/03, Traghetti del Mediterraneo, 13.6.2006, Zb. s. I-5177, bod 45; pozri tiež C-46 a 48/93, Factortame III a Brasserie du pêcheur, 5.3.1996, Zb. s. I-1029, s. I-1029, bod 51; C-178, 179, 188 až 190/94, Dillenkofer, 8.10.1996, Zb. s. I-4845, Brasserie du pêcheur a Factortame, C-46 a 48/93, 5.3.1996, Zb. s. I-1029, bod 51

⁷⁰ Rozsudok SD EÚ sp. zn. C-46 a 48/93 Brasserie du Pêcheur v. Bundesrepublik Deutschland a The Queen / Secretary of State for Transport, ex parte Factortame a ďalší bod 77.

⁷¹ Rozsudok SD EÚ zo dňa 15. júna 1999, sp. zn. C-140/97 Walter Rechberger vs. Rakúsko, Rozsudok SD EÚ zo dňa 24. septembra 1998, sp. zn. C-319/96 Brinkmann Tabakfabriken v. Skatteministeriet.

⁷² Bližšie Rozsudok SD EÚ zo dňa 8. októbra 1996, sp. zn. C-178/94 Dillenkofer a ďalší v. Bundesrepublik Deutschland.

⁷³ Pozri aj C-392/93, British Telecommunications, 26.3.1992, Zb. s. I-1631, bod 42

⁷⁴ Rozsudok SD EÚ zo dňa 24. septembra 1998, sp. zn. C-319/96 Brinkmann Tabakfabriken v. Skatteministeriet

⁷⁵ Pozri napr. Rozsudok SD EÚ zo dňa 8. októbra 1996, sp. zn. C-178/94, C-179/94, 188/94 – 190/94 Dillenkofer a ďalší v. Bundesrepublik Deutschland.

práva, ktoré môže jednotlivec uplatniť pred súdom, pričom účel normy únievého práva sa zisťuje výkladom. V prípade odpadovej smernice je sporné, či priznáva aspoň nepriamo určité subjektívne práva jednotlivcom. Napriek tomu, že v čl. 1 odpadovej smernice sa konštatuje, že „*Táto smernica ustanovuje opatrenia na ochranu životného prostredia a zdravia ľudí predchádzaním alebo znižovaním vzniku odpadu, nepriaznivých vplyvov vzniku odpadu a nakladania s ním...*“, subjektívne práva jednotlivca, ktoré by z tohto ustanovenia bolo možné výkladom dovodiť – právo na priaznivé životné prostredie a právo na ochranu zdravia jednotlivca ako osobnostné práva – sa javia byť v kontexte úpravy odpadovej smernice v nadväznosti na smernicu o PCB/PCT ako diskutabilné. V konečnom dôsledku však výklad práva EÚ vrátane otázky, či norma únievého práva priznáva subjektívne právo prislúcha SD EÚ.

c) Aplikovateľné pravidlá

Náhradu škody nemožno viazať na požiadavku, aby Súdny dvor predtým konštatoval porušenie únievého práva dotknutým členským štátom v rámci konania o nesplnenie povinnosti podľa článku 258 ZFEÚ (Danske Slagterier, C-445/06, 24.3.2009, bod 37) Ak dôjde k porušeniu povinnosti členským štátom a toto porušenie je klasifikované ako dostatočne závažné, vzniká zodpovednosť štátu za škodu už pri jej vzniku a nie až rozhodnutím SD EÚ.⁷⁶

Pravidlá, ktoré boli formulované SD EÚ v tejto oblasti sú priamo aplikovateľné a majú v rámci svojej pôsobnosti prednosť pred národným právnym poriadkom členského štátu. Na konanie o náhradu škody spôsobenej porušením únievého práva sa v SR subsidiárne použije zákon č. 514/2003 Z. z. o zodpovednosti za škodu spôsobenú pri výkone verejnej moci a to v tých otázkach, ktoré nie sú upravené rozhodovacou činnosťou SD EÚ a za súčasného rešpektovania zásady rovnocennosti (únijnoprávny nárok zo zodpovednosti štátu nesmie byť vo svojom výsledku menej výhodný ako porovnateľný vnútroštátny nárok z takejto zodpovednosti štátu) a efektivity (predpisy národného práva nesmú únijnoprávny nárok fakticky zmať ani nadmerne sťažovať).

d) Rozsah poskytovanej náhrady škody

O rozsahu náhrady škody rozhoduje vždy vnútroštátny súd, pričom poskytnutá peňažná náhrada musí byť primeraná (náhrada sa skutočná škoda a ušlý zisk, je možné nahradiť i spôsobenú nemajetkovú ujmu).⁷⁷

e) Premlčanie práva na náhradu škody

Problematika premlčania sa spravuje vnútroštátnym právom, judikatúra SD EÚ požaduje iba zachovanie princípov efektivity a ekvivalencie. SD EÚ v rozhodnutí *Palmisani*⁷⁸ časové obmedzenie nárokov pripúšťa, keď uvádza, že *stanovenie premlčacích alebo prekluzívnych lehôt na uplatnenie si nároku na náhradu škody spôsobenej členským štátom z dôvodu porušenia práva Únie je v súlade s únievým právom, pričom z dôvodu všeobecnej zásady právnej istoty nemôžu mať nároky na náhradu škody neobmedzené trvanie*.⁷⁹

⁷⁶ Rozsudok SD EÚ zo dňa 5. marca 1996, sp. zn. C-46 a 48/93 *Brasserie du Pêcheur v. Bundesrepublik Deutschland a The Queen / Secretary of State for Transport*, ex parte *Factortame* a ďalší, bod 91-94.

⁷⁷ AGM-COS.MET, C-470/03, 17.4.2007, body 94 až 96.

⁷⁸ *Palmisani*, C- 261/95, 10.7.1997, Zb. s. I-4025, body 27 a 28.

⁷⁹ *Marks & Spencer*, C-62/00, 11.7.2002, Zb. s. I-6325, bod 35.

III ZÁVERY K MOŽNOSTI ODŠKODNENIA OBYVATEĽOV DOTKNUTÉHO REGIÓNU ZNEČISTENÍM PCB LÁTKAMI A ODPOVEDE NA POLOŽENÉ OTÁZKY

Táto záverečná časť analýzy obsahuje zosumarizovanie jej výsledkov a odpovede na otázky položené zadávateľom tejto analýzy.

K PRVEJ POLOŽENEJ OTÁZKE „*môžu sa dostať občania zasiahnutí znečistením PCB na Zemplíne k finančnému odškodneniu aj na základe v súčasnosti platných legislatívnych predpisov a ekonomických nástrojov?*“ uvádzame nasledovné:

Z teoretického hľadiska a na základe dostupných informácií o environmentálnej záťaži PCB látkami v dotknutom regióne **existuje niekoľko druhov nárokov finančného ako aj nemajetkového charakteru**, ktoré z pohľadu práva patria poškodeným obyvateľom.

Poškodení obyvatelia majú právo **na náhradu jednorazového odškodnenia ujmy v peniazoch** na základe úpravy tzv. ochrany osobnosti v § 11 a nasl. Občianskeho zákonníka voči súkromným spoločnostiam – právnickým osobám Chemko, a.s. Strážske v likvidácii, TP 2, s.r.o. a potenciálne tiež Ekologické služby, a.s. z dôvodu, že im trvalým znečisťovaním životného prostredia v oblasti, v ktorej poškodení žijú, spôsobujú ujmu na ich osobnostných právach. To znamená, že znečisťovaním životného prostredia v takto významnej miere poškodení obyvatelia nemôžu realizovať v plnej miere svoje práva, najmä právo na rozvíjanie osobnosti, na ochranu života a zdravia, práva na súkromie a rodinný život, a v konkrétnej rovine tak práva piť nezávadnú vodu, dýchať čistý vzduch, jesť nezávadné potraviny a práva na celkovú environmentálnu bezpečnosť. Poškodeným osobám je v dôsledku aktivít zmienených právnických osôb upierané právo rozvíjať svoju osobnosť rovnakým spôsobom a rovnako neobmedzene, ako iným subjektom nežijúcim v blízkosti podobnej environmentálnej záťaže. Za takýto zásah do osobnosti patrí poškodeným právo na jednorazové finančné zadosťučinenie vo výške, ktorú určí podľa voľnej úvahy a vzhľadom na konkrétny prípad súd. Pri zásahu do osobnosti súdy spravidla priznávajú finančné zadosťučinenie vo výške niekoľko tisíc Eur pre jedného poškodeného.

Na základe rovnakej právnej úpravy sa **môžu poškodení na súde tiež domáhať, aby spoločnosti upustili od každého konania, ktoré im takúto ujmu spôsobili, a tiež aby odstránili následky tohto zásahu**. Aj cestou žaloby podanej na súde sa preto poškodení môžu snažiť o vyvolanie aktivity smerom k zastaveniu činností vyvolávajúcich znečistenie a o odstránenie spôsobených následkov. Poškodení tak nie sú odkázaní výlučne na aktivitu štátnych orgánov, ktoré majú vo svojej pôsobnosti riešenie environmentálnych záťaží.

Poškodení majú voči zmieneným právnickým osobám tiež **právo na náhradu ujmy na zdraví v peniazoch**, ak v dôsledku znečistenia utrpeli konkrétne poškodenie zdravia (napríklad poruchu štítnej žľazy, autoimunitné ochorenie, poruchu reprodukcie, rakovinu a pod.), a to na základe zodpovednosti za škodu spôsobenú zvlášť nebezpečnou prevádzkou, resp. prevádzkovou činnosťou týchto právnických osôb tiež podľa Občianskeho zákonníka. Toto právo sa, podobne ako v predchádzajúcom prípade, uplatňuje žalobou na súde a o náhradu tejto škody možno žiadať podľa práva na finančné zadosťučinenie v peniazoch, resp. nezávisle od neho. Výška odškodnenia sa posudzuje samostatne vo vzťahu ku každému následku na zdraví osobitne, pričom je potrebné vypracovať lekársky posudok posudkovým lekárom, ktorý tieto ujmy určí a ohodnotí na základe bodového ohodnotenia uvedeného v prílohe zákona č. 437/2004 Z. z. o náhrade za bolesť a o náhrade za sťaženie spoločenského uplatnenia.

Odškodnenie za každú ujmu na zdraví sa pohybuje v rovine niekoľko desať, sto, prípadne až tisícov Eur.

Poškodení majú právo dožadovať sa tiež **náhrady za zníženie hodnoty ich majetku v dôsledku znečistenia**, konkrétne ich nehnuteľností (stavieb a pozemkov) a hospodárskych zvierat, ak sa im podarí preukázať, že hodnota ich majetku klesla práve kvôli existujúcemu znečisteniu v regióne. V tomto prípade sa kompenzuje skutočné zníženie hodnoty majetku.

Tieto práva (právo na jednorazové finančné zadost'učinenie, na náhradu ujmy na zdraví v peniazoch a na náhradu za zníženie hodnoty majetku) by si mohli poškodení uplatňovať nielen voči právnickým osobám, ale aj voči štátu, ak sa im podarí preukázať, že štát na úseku odstránenia znečistenia nekonal, hoci konať mal. Na základe dostupných informácií sa zdá, že by tento predpoklad mal byť splnený. Tieto práva sa uplatňujú osobitnou žiadosťou o odškodnenie na Ministerstve životného prostredia SR a v prípade, ak ministerstvo v zákonnej šesťmesačnej lehote žiadosti nevyhoví alebo na ňu neodpovie, môžu sa poškodení obrátiť so žalobou na súd.

NA DRUHÚ A TRETIU POLOŽENÚ OTÁZKU „ak áno a existuje viacero takýchto právnych ustanovení alebo ekonomických nástrojov poskytujúcich viacero možností, ktorý je pre odškodnenie občanov regiónu Zemplín najoptimálnejší? Ak nie, môžu sa pokúšať občania zasiahnutí znečistením PCB na Zemplíne k odškodneniu prostredníctvom žaloby? Ak áno, na koho a na základe akých právnych predpisov (ktoré právne ustanovenia to umožňujú a o čo by sa mali v žalobe oprieť)?“ poskytneme nasledujúcu súhrnnú odpoveď:

Vzhľadom k tomu, že sa zdá, že poškodení majú právo na viaceré formy odškodnenia prostredníctvom rôznych právnych základov, každý jeden (a to tak voči právnickým osobám, ako aj voči štátu) so sebou nesie riziko možného neúspechu najmä z pohľadu premlčania alebo schopnosti poškodeného preukázať všetky potrebné zákonné predpoklady pre vznik práv.

Za variant majúci najvyššie šance na úspech pred súdom považujeme uplatňovanie práva na jednorazové finančné zadost'učinenie podľa ustanovení o ochrane osobnosti žalobou na všeobecnom súde. Hoci sa tieto práva v slovenských podmienkach bežne nežalujú, Najvyšší súd SR už v minulosti rozhodol, že právo na finančné zadost'učinenie vzniká v skutkovo oveľa menej závažnejšom prípade, než je znečistenie prostredia PCB látkami. Rizikom je však možný záver o premlčaní týchto práv. V analýze sme však poskytli takú výkladovú možnosť, ktorá by súd mohla presvedčiť o tom, že práva poškodených premlčané nie sú. Úspech v spore tak bude závisieť nielen od konkrétnych skutkových zistení, dôkaznej pozície poškodených, ale aj od konkrétnej stratégie a argumentácie zvoleného právneho zástupcu.

Právo na náhradu ujmy na zdraví si môžu poškodení uplatňovať prostredníctvom žaloby na náhradu škody na základe § 432 resp. § 420a Občianskeho zákonníka voči prevádzkovateľom. Okrem toho, že poškodení budú musieť vedieť preukázať, že poškodenie zdravia im vzniklo práve v dôsledku expozície PCB látkami, za ktoré zodpovedajú vyššie uvádzané právnické osoby (Chemko, a.s. Strážske v likvidácii, TP 2, s.r.o. a potenciálne tiež Ekologické služby, a.s.), najvyššiu šancu na odškodnenie majú subjekty, ktoré sa dozvedeli o svojej ujme na zdraví a zároveň aj o tom, kto za túto ujmu zodpovedá, menej než dva roky pred podaním žaloby na súd, keďže staršie nároky na náhradu môžu byť tiež označené za premlčané (obe podmienky – vedomosť o ujme, ako aj o subjekte, ktorý za ňu nesie zodpovednosť musia byť splnené kumulatívne, inak premlčacia lehota nezačína plynúť). Obdobné platí vo vzťahu k náhrade za zníženie hodnoty ich majetku.

Poškodení sa môžu týchto práv domáhať aj osobitnou žiadosťou, resp. následne žalobou na súde voči štátu. Aj v tomto ohľade vidíme existenciu práva na odškodnenie pre nesprávny úradný postup kvôli nečinnosti konkrétnych štátnych orgánov. Aj tu však považujeme za potrebné upozorniť, že popri možných problémoch s dokazovaním vzniku práva na náhradu voči štátu a problémoch s posúdením premlčania existuje tendencia všeobecných súdov chrániť štát a vykladať právo viac na prospech štátu, než na prospech dotknutých a štátom poškodených osôb.